

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

ЧЕРКАСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

**МІЖНАРОДНИЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ**

№ 2/2016

ЧЕРКАСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ”

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

**МІЖНАРОДНИЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ**

№ 2 (22) 2016

Включено до Переліку наукових фахових видань України з питань економіки (наказ МОНУ від 10.10.2013р. №1411)
та провідних міжнародних наукометричних баз: EBSCO Publishing (США), Open Academic Journal Index (OAJI), CiteFactor

УДК 336
ББК 65.26

ЧЕРКАСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

ISSN 2304-1692

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ
МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
«ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР»

•№ 2 (22) • 2016•

Рекомендовано до поширення в мережі інтернет Вченою радою Черкаського навчально-наукового інституту Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи», протокол № 10 від 23.06.2016 р.

Виходить 4 рази на рік.

У журналі публікуються статті українською, російською, англійською та польською мовами.

Засновник: Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Видавець: Черкаський навчально-науковий інститут Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи».

При використанні матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на «Фінансовий простір» обов'язкове.

Редакційна колегія:

КУЗНЕЦОВА Анжела Ярославівна

Головний редактор:

доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ «Університет банківської справи»;

ДМИТРЕНКО Микола Гаврилович

кандидат економічних наук, професор, Черкаського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

ЛАПКО Олена Олександрівна

доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ «Університет банківської справи»;

Заступник головного редактора:

ПУСТОВИЙТ Роберт Фрідріхович

доктор економічних наук, професор,
Черкаського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

НИЖЕГОРОДЦЕВ Роберт Михайлович

доктор економічних наук, завідувач лабораторією,
Інститут проблем управління Російської академії наук (Російська Федерація);

Відповідальний секретар:

ГМИРЯ Вікторія Петрівна

кандидат економічних наук, Черкаського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

РЯХОВСЬКА Антоніна Миколаївна

доктор економічних наук, професор, Інститут економіки та антикризового управління (Російська Федерація);

Члени редколегії:

АБШЕВ Алі Ажімович

доктор економічних наук, професор, Університет міжнародного бізнесу (Республіка Казахстан);

СМОВЖЕНКО Тамара Степанівна

доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ «Університет банківської справи»;

БАРАНОВСЬКИЙ Олександр Іванович

доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ «Університет банківської справи»;

ТРИДІД Олександр Миколайович

доктор економічних наук, професор, Харківський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»;

ШЕБЕКО Костянтин Костянтинівич

доктор економічних наук, професор, Поліський державний університет Національного банку Республіки Білорусь (Республіка Білорусь).

Адреса редакційної колегії: Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»,
вул. Вячеслава Чорновола, 164, м. Черкаси, 18028
тел. (0472) 71-99-52, e-mail: fp@cibs.ubs.edu.ua

ISSN 2304-1692

© Черкаський навчально-науковий інститут
Державний вищий навчальний заклад
«Університет банківської справи»

CHERKASY EDUCATIONAL-SCIENTIFIC INSTITUTE
OF THE STATE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION
"BANKING UNIVERSITY"

FINANCIAL SPACE

**THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL**

№ 2 (22) 2016

UDC 336
LBC 65.26

CHERKASY EDUCATIONAL-SCIENTIFIC INSTITUTE
OF THE STATE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION
“BANKING UNIVERSITY”

ISSN 2304-1692

ELECTRONIC SCIENTIFIC EDITION
INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL
«FINANCIAL SPACE»

• № 2 (22) • 2016 •

Recommended for online publication by the Academic Council of Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution “Banking University” protocol № 7 10/03/2016

Published 4 times a year.

Contributions to the Journal are accepted in Ukrainian, Russian, English and Polish.

Founder: The State higher educational institution “Banking University”.

Publisher: Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution “Banking University”.

In case of reprinting of materials published in the journal, the reference to «Financial Space» is required.

Editorial Board:

Editor-in-Chief:

DMYTRENKO Mykola Gavrylovych

Candidate of Economics, Professor, Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution “Banking University”.

Deputy Editor-in-Chief:

PUSTOVIYT Robert Fridrikhovych

Doctor of Economics, Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution “Banking University”.

Executive secretary:

HMYRIA Viktoria Petrivna

Candidate of Economics, Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution “Banking University”.

Members of Editorial Board:

ABYSHEV Ali Azhymovych

Doctor of Economics, Kazakh Turar Ryskulov Economic University (Kazakhstan);

BARANOVSKY Olexandr Ivanovych

Doctor of Economic Sciences, The State higher educational institution “Banking University”;

KUZNETSOVA Angela Yaroslavivna

Doctor of Economics, The State higher educational institution “Banking University”;

LAPKO Olena Oleksandrivna

Doctor of Economics, The State higher educational institution “Banking University”

NIZHEGORODTSEV Robert Mikhaylovich

Doctor of Economics, Head of the Laboratory, Institute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences (Russian Federation)

RYAHOVSKA Antonina Nikolaevna

Doctor of Economics, Institute of Economics and Crisis Management (Russian Federation);

SMOVZHENKO Tamara Stepanivna

Doctor of Economics, The State higher educational institution “Banking University”

TRYDID Olexandr Mykolaiovych

Doctor of Economics, Kharkov educational-scientific Institute of the State higher educational institution “Banking University”;

SHEBEKO Konstantin Konstantinovich

Doctor of Economics, Polesky State University of the National Bank of Belarus (Belarus).

Editorial office address: V. Chornovol st., 164, Cherkasy, Ukraine, 18028

tel. (0472) 71-99-52, e-mail: fp@cibs.ubs.edu.ua

ISSN 2304-1692

© Cherkasy educational-scientific Institute
of the State higher educational institution
“Banking University”

ЗМІСТ / CONTENT

БАНКІВСЬКА СПРАВА

<i>ВИНОКУР</i> <i>Леся Іванівна</i> <i>ПОЛЯХ</i> <i>Сергій Сергійович</i> ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В БАНКІВСЬКІ СФЕРІ	7
<i>Lesia I. WINOKUR</i> <i>Serhiy S. POLYAKH</i> DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE FORMATION METHODOLOGY PERSONNEL MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR	13
<i>ЛЬОН</i> <i>Ігор Михайлович</i> РОЛЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ ЯК ІНСТИТУТУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	15
<i>Igor M. LON</i> THE ROLE OF THE CENTRAL BANK AS AN INSTITUTION FOR IMPLEMENTATION THE ECONOMIC POLICY	21
<i>ПОЛЯХ</i> <i>Сергій Сергійович</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ РЕФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	24
<i>Serhiy S. POLYAKH</i> THE REFINANCING MECHANISM'S EFFICIENCY IN TERMS OF CRISIS OF THE BANKING SYSTEM	34

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>ГОРДУНОВСЬКИЙ</i> <i>Олег Миколайович</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	36
<i>Oleg M. GORDUNOVSKY</i> ESULIARITIES ECONOMY DEREGULATION OF UKRAINE	44
<i>КУКСА</i> <i>Валентина Михайлівна</i> ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ	46
<i>Valentina M. KUKSA</i> INTERNAL MIGRATION UKRAINE UNDER THE INFLUENCE OF MILITARY AND SOCIO-ECONOMIC THREATS	51
<i>МІЩЕНКО</i> <i>Володимир Іванович</i> <i>НАУМЕНКОВА</i> <i>Світлана Валентинівна</i> <i>МІЩЕНКО</i> <i>Світлана Володимирівна</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІПОТЕЧНОГО ЖИТЛОВОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	53

ЗМІСТ / CONTENT

<i>Volodymyr I. Mishchenko</i> <i>Svitlana V. Naumenkova</i> <i>Svitlana V. Mishchenko</i> RISK MANAGEMENT OF HOUSING MORTGAGE LENDING IN CONDITIONS OF FINANCIAL INSTABILITY	59
ПРОЦЬ <i>Наталія Василівна</i> БОКІЙ <i>Ольга Володимирівна</i> СИСТЕМА ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОПТИМІЗАЦІЇ	61
<i>Nataliya V. PROTS</i> <i>Olga V. BOKIY</i> THE SYSTEM OF COSTS OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE: PROBLEMS AND NECESSITY FOR OPTIMIZATION	67
СЕЛЕЗНЬОВА <i>Ольга Олександрівна</i> НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	69
<i>Olha O. SELEZNOVA</i> NATIONAL AND INTERNATIONAL MANAGEMENT EXPERIENCE IN INDUSTRIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF CONSTRUCTION COMPANIES	75
СЕМЕНЕЦЬ <i>Анна Павлівна</i> СУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ ЯК ОБ'ЄКТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	77
<i>Anna P. SEMENETS</i> THE ESSENCE OF E-MONEY AS AN ACCOUNTING OBJECT	82
ШУПА <i>Леся Зіновіївна</i> АНАЛІЗ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	84
<i>Lesya Z. SHUPA</i> ANALYSIS OF HEALTH INSURANCE AS A SOURCE OF FUNDING HEALTH CARE IN UKRAINE	89
ДО УВАГИ АВТОРІВ!	91
TO THE ATTENTION OF AUTHORS!	93

УДК 336.71

ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В БАНКІВСЬКІ СФЕРІ

ВИНОКУР Леся Іванівна

директор відділення ПАТ «KREDI AHRIKOL BANK»

ПОЛЯХ Сергій Сергійович

викладач кафедри банківської справи Черкаського навчально-наукового інституту

ДВНЗ «Університет банківської справи»

E-mail: poljashonok@mail.ru

Анотація. У статті розглянуто закордонний та вітчизняний досвід управління персоналом банку. Визначено практику, щодо управління персоналом в умовах теперішнього часу. Розглянуто особливості специфіки плинності кадрів в банківській сфері та необхідність формування відповідної методологічної бази, що в повній мірі враховуватиме специфіку сучасних умов.

Аннотация. В статье рассмотрены зарубежный и отечественный опыт управления персоналом банка. Определены практику, по управлению персоналом в условиях реального времени. Рассмотрены особенности специфики текучести кадров в банковской сфере и необходимость формирования соответствующей методологической базы, в полной мере учитывающей специфику современных условиях.

Ключові слова: банк, банківська система, управління персоналом, плинність кадрів.

Ключевые слова: банк, банковская система, управление персоналом, текучесть кадров.

Постановка проблеми. В даний час однієї із серйозних проблем, що стоять перед українськими банками, є значний рівень плинності персоналу, під якою зазвичай розуміється процес зміни кадрового складу, обумовлений звільненням одних співробітників і приходом їм на зміну інших.

У банківській сфері плинність кадрів має ряд особливостей, пов'язаних як зі специфікою банківської діяльності, так і зі станом банківської системи України, зокрема, падіння прибутковості банківських операцій та зростання конкуренції.

У зв'язку з цим важливого значення набуває необхідність зниження витрат на персонал. Оскільки останнім часом відбувається зміщення акценту з абсолютних показників банківської діяльності (зростання числа клієнтів, кількості офісів, банківських активів) на відносні – витрати банківського бізнесу.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі дослідженню проблем управління персоналом, його стану та мотиваційних аспектів приділялася особлива увага, зокрема з боку таких вчених та науковців, як: Білоконенко В. І., Гольда А.В., Дмитренко

Г.А., Янковська Л.А., Хміль Ф.І., Хміль Л.М. та ін. Однак останні події в банківському секторі вимагають нового погляду на систему управління персоналом з урахування інноваційних підходів.

Метою статті є розроблення заходів, щодо зниження плинності кадрів, на основі аналізу особливостей управління персоналом в банківській сфері та дослідження проблем в системі управління персоналом на основі ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»

Виклад основного матеріалу. Порівнюючи закордонний та вітчизняний методи управління персоналом, то можна відмітити, що у банківській сфері становлення методології персонального менеджменту мало особливості, які визначаються дією декількох факторів:

По-перше, слід зазначити традиційний консерватизм керівництва кредитних організацій як однієї з перших форм існування капіталістичних підприємств, вони відрізнялися орієнтацією на найбільш стабільні форми господарювання, обережним (часто – відверто негативним) відношенням до впровадження нових методів організації власної діяльності. Подібний підхід до теперішнього часу зберегли

деякі, в першу чергу англійські та італійські банки, що мають багатовікову історію. За останні століття на ринку трудових ресурсів цих країн сформувалася ціла соціальна група банківських службовців, що зберігала «сімейну спеціалізацію» протягом багатьох поколінь. Аналогічна ситуація була характерна і для роботодавців на цьому сегменті ринку в особі банкірів, неохоче передавали свої функції керівників найманим керуючим. В результаті управління персоналом більшості створених раніше кредитних організацій базувалося на застосуванні обмеженої номенклатури методів і багато в чому визначалося сформованими традиціями конкретного банку [7, с.246].

По-друге, негативний вплив на розвиток методології управління персоналом зробила і високий ступінь спеціалізації банківських установ, що зберігалася донедавна. Розділивши сфери впливу, більшість великих і середніх банків в значно меншому ступені виявилися втягнутими в конкурентну боротьбу, ніж промислові, транспортні, будівельні і торгові компанії. Це дозволяло приділяти менше уваги питанням підвищення власної організаційно-управлінської культури, в тому числі – з кадрового напрямку діяльності. Таким чином, аж до початку 90-х років в більшості зарубіжних банків практика управління персоналом базувалася на застарілих методах.

Ситуація в галузі управління персоналом в банківському секторі економіки почала змінюватися лише в середині 90-х років, що визначилося дією ряду зовнішніх і внутрішніх факторів і призвело до того, що банки були змушені почати освоєння вже наявного в інших галузях досвіду управління персоналом на науковій основі [3, с.135]. Зокрема проводилися цільові маркетингові дослідження на ринку праці для виявлення найбільш перспективних його сегментів і методів залучення персоналу; більша увага стала приділятися відбору співробітників, в тому числі шляхом розвитку партнерських зв'язків з освітніми установами; впроваджувалися нові індивідуальні методи планування та оцінки, реалізовувалися спеціальні програми додаткового навчання і перепідготовки персоналу; впроваджувалися методи автоматизованого управління; на роботу в кадрові служби залучалися випускники вузів, підготовлені за спеціалізацією «менеджмент персоналу».

У 90-х роках активізувався процес появи

на галузевому ринку праці посередницьких і сервісних структур. Керівництво більшості кредитних організацій усвідомило важливу особливість організації вдосконалення персонального менеджменту. Тому більшості банків виявилось більш вигідним співпрацю зі сторонніми спеціалізованими структурами, здатними на високопрофесійній основі надати замовнику консалтингові, освітні та інші послуги з кадрового напрямку діяльності. Повсюдне поширення подібного підходу сприяло розвитку інфраструктури галузевого ринку праці в банківській сфері.

Початок 2000-х років характеризувався початком співпраці між банками в області кадрового напрямку діяльності. Їх керівництво на власному досвіді переконалося в неприйнятності агресивних методів конкуренції на ринку праці, в першу чергу, відкритого переманювання висококваліфікованих кадрів. Наступною стадією стало формування локальних інтеграційних зв'язків у галузі навчання персоналу, пайового фінансування діяльності дослідницьких центрів і т.п. [3, с.135].

Розглянуті вище зміни в кадровій діяльності визначили можливість формування не тільки повноцінної методології персонального менеджменту в банківській сфері, але і розвиненої інфраструктури галузевого ринку праці.

Далі розглянемо національні особливості управління банківським персоналом в провідних зарубіжних країнах.

Проаналізувавши управління персоналом в банках США можна дійти таких висновків:

- відсутність єдиних державних стандартів банківської освіти і як наслідок – різноманіття професійних освітніх програм підготовки фахівців для кредитної системи;
- широке використання в навчанні комп'ютерних програм;
- пріоритетна орієнтація на заміщення керівних посад вищої та середньої ланки запрошеними з боку фахівцями, в тому числі – з державних фінансових установ (практика, неприйнятна з позиції європейського і, тим більше, японського досвіду);
- традиційне для «американської школи» персонального менеджменту увагу до тестування як основного методу не тільки відбору персоналу, а й визначення напрямків його подальшого розвитку;

- орієнтація співробітників на необхідність підвищення професійної кваліфікації своїми силами і за свій рахунок і як наслідок – практична відсутність в американських банках комплексних програм централізованого навчання персоналу;
- механізм індивідуальної контрактації банківських службовців, що передбачає більш короткі терміни дії, ніж в Європі. як правило, не більше 3-х - 5-ти років;
- практична відсутність механізму додаткової оплати (преміювання) працівників в поєднанні з регулярним підвищенням посадового окладу при відсутності порушень за минулий період;
- розвинена система соціальних пільг вищої і середньої управлінському персоналу, що забезпечує в сукупності від 30 до 60% його сумарного річного доходу [6, с.128].

Проаналізувавши управління персоналом банків Японії можна дійти таких висновків:

- орієнтація на максимально тривалі відносини трудового найму, в тому числі використання спеціальних економічних і адміністративних методів заохочення за великий стаж роботи в банку;
- активна підтримка адміністрацією принципу професійної наступності шляхом надання співробітникам спеціальних позик для навчання дітей у профільних освітніх установах і резервування для них відповідних робочих місць;
- орієнтація на додаткову підготовку своїх службовців у власних навчальних центрах, в тому числі – з відривом від основної діяльності на термін більше одного місяця;
- розвинена система морального заохочення персоналу;
- широке використання в процесі розвитку персоналу методу «горизонтальних посадових переміщень», що дозволяють співробітнику освоїти не тільки основну, а й суміжні банківські спеціальності;
- пріоритетна орієнтація на психологічну, а не соціально-економічну підтримку персоналу з використанням як загальноприйнятих, так і чисто національних методів психологічного розвантаження;
- практика регулярного проведення регіональних і загальнонаціональних

семинарів і конференцій для фахівців кадрових служб [2, с.208].

Слід зазначити, що цілий ряд прикладних методів персонального менеджменту, в даний час майже забутих у вітчизняній практиці, японські фірми запозичили у Франції ще в дореформений період. До них можна віднести «інститут наставництва», організацію змагання між підрозділами, систему морального заохочення і т.п.

Управління персоналом французьких банків мають таку характеристику:

- високий рівень витрат на навчання персоналу в загальному обсязі витрат на його утримання (до 11% проти 6-7% в США);
- активна роль Національного Банку Французької Республіки як головного методолога національної кредитної системи, в тому числі в області персонального менеджменту;
- практика заміщення вакантних управлінських посад на конкурсній основі;
- забезпечення можливості підвищення кваліфікації для всіх категорій співробітників, включаючи надання їм спеціальних відпусток для отримання нових професійних навичок;
- використання багатьма комерційними банками системи оплати праці, яка застосовується Національним Банком Франції та базується на трьохпозиційної тарифною сіткою, що ставить конкретний розмір посадового окладу в залежність від «сходи» і «щаблі», яку займає конкретний працівник;
- аналогічна розглянутої вище система вертикальних посадових переміщень, що припускає послідовний переклад підвищують свою кваліфікацію співробітників на вищі посади в рамках однієї «драбини» з подальшим переміщенням на іншу;
- виховання спеціальної «етики банківського службовця» як самостійного напрямку додаткового навчання персоналу;
- вищий, ніж в більшості інших країн, питома вага жінок на керівних посадах середньої та вищої ланки (до 16-18%);
- унікальна для банківської сфери практика досить докладного інформування персоналу про результати діяльності банку за минулий період часу, більш відкритий в порівнянні з іншими країнами характер управлінської інформації по кадровому напрямку діяльності [6, с.128].

Підсумовуючи можна сказати, що здійснюючи набір, служба персоналу повинна виходити з визначення оптимальної чисельності персоналу тобто, задача служби персоналу складається в здійсненні контролю за відповідністю кадрового складу організації виробничим задачам, що виконуються нею.

Проведемо аналіз управління персоналом на основі ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», та визначимо якої методології притримується аналізований банк[9].

Кадрова політика банку в 2013 р була націлена на забезпечення досягнення бізнес-цілей, утримання персоналу та створення згуртованої команди професіоналів в період реорганізації банку, а також набір співробітників у зв'язку з розширенням регіональної мережі та активним розвитком нових продуктів і послуг. Чисельність співробітників протягом року збільшилася більш ніж в 2 рази – з 5 474 до 12 949 чоловік, що є свідченням активного розвитку банку (Рис.1).

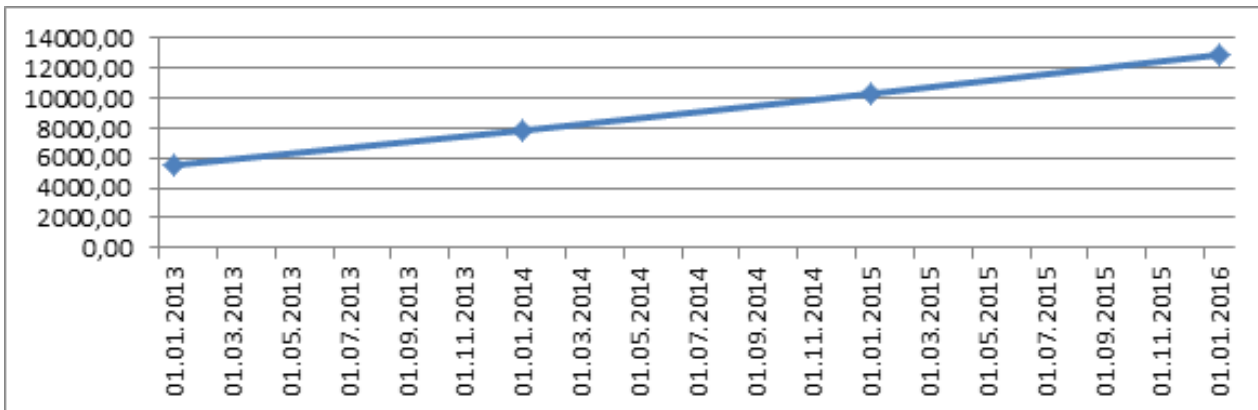

Рис.1 – Динаміка чисельності персоналу ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» у 2013–2015 рр.

* Примітка: Розроблено автором на основі даних ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»[8,9]

Як видно з даних таблиці, чисельність персоналу в 2015р. в порівнянні з 2013р. збільшилася і склала 110,4%, що в абсолютному вираженні склало на 5160 осіб більше. А в 2016р. чисельність працівників по відношенню до 2013 року збільшилася більш ніж в два рази, а саме на 7475 чоловік.

Значне збільшення чисельності персоналу зумовлене орієнтацією на стратегічні цілі, а саме розширення регіональної мережі банку. Увага

була зосереджена на формуванні довгострокових основ оптимального співпраці, яке базується на єдиному розумінні стратегічних завдань розвитку, використання сучасних інформаційних технологій, ефективному менеджменті, виконавську дисципліну.

Розглянемо розріз професійної освіти працівників ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» у відсотковому співвідношенні (Рис.2)

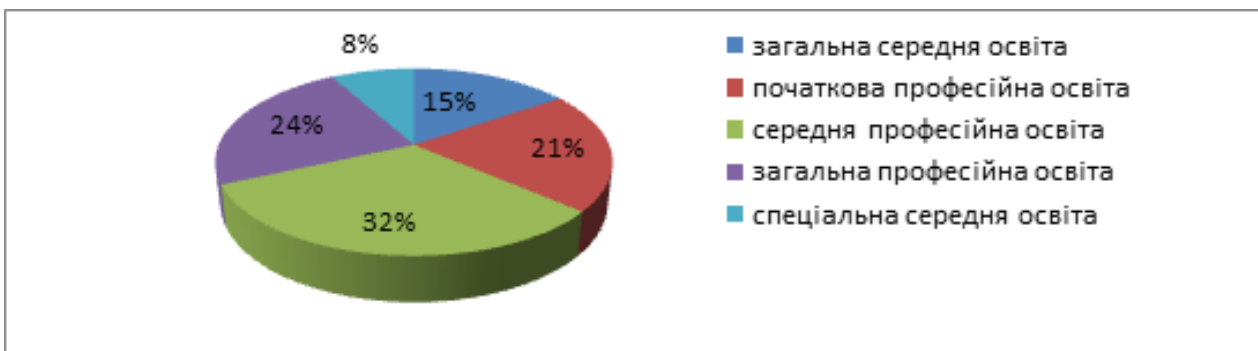

Рис. 2–Структура персоналом за рівнем освіти

* Примітка: Розроблено автором на основі даних ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» [7,8]

Велику частку становлять працівники із середнім професійним і з загальним вищою освітою. Існує взаємозв'язок освіти і плинності

кадрів. У міру зростання рівня вищої освіти змінюються мотиви плинності кадрів.

Аналізуючи дані по підготовці та підвищенню

Таблиця 1

Підготовка та підвищення
кваліфікації кадрів ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» у 2013–2015 рр.

Показник	Одиниці виміру	2013 р.	2014р.	201р.
Підготовка нових працівників і перепідготовка (в тому числі і навчання другим і суміщають професії)	чоловік	357	450	950
Спосіб підготовки і перепідготовки, всього:	чоловік	290	364	750
Корпоративне навчання	чоловік	200	285	365
індивідуальне навчання	чоловік	90	104	385
Ким навчалися, всього:	чоловік	357	450	950
фахівцями організації	чоловік	320	330	680
зовнішніми фахівцями	чоловік	37	120	270
Підвищення кваліфікації	чоловік	512	620	1250
Індивідуальне навчання	чоловік	431	482	295
Корпоративне навчання	чоловік	81	138	955
Оплата навчання :				
за власний рахунок	Чоловік	431	482	295
За рахунок організації	Чоловік	81	138	955

кваліфікації кадрів ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» (Таблиця 1) видно, що підготовка нових працівників в організації відбувається за рахунок корпоративного навчання. Також підвищення кваліфікації відбувається індивідуально, за бажанням працівника, за власний рахунок.

У зв'язку зі змінами структури додаткових офісів і пріоритетами розвитку роздрібного кредитування дирекцією роздрібних продажів була поставлена задача по навчанню операційно – касового персоналу і фахівців відділів продажів додаткових офісів, яка успішно реалізувалася на практиці. Значного розвитку набуло дистанційне навчання, істотно збільшилася як кількість електронних навчальних курсів, так і кількість співробітників, які отримали можливість проходити навчання дистанційно, найбільша частина яких працює в регіональній мережі.

В банку успішно реалізовано масштабний проект по впровадженню системи оцінки виконання ключових показників ефективності (КПЕ) серед співробітників головного офісу та філій. За минулий період в оцінці взяли участь близько 1900 співробітників. В рамках оцінки КПЕ проведено дослідження задоволеності роботою структурних підрозділів («Сервіс-код»); його результати є ресурсом підвищення внутрішньої клієнто-орієнтованості.

Велика увага в ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» було приділено вдосконаленню процесу адаптації нових працівників, що є одним з найважливіших елементів кадрової політики в будь-якій сучасній бізнес-одиниці.

Протягом року налагоджено чітке супровід процесу адаптації: навчання нових співробітників з базових курсів, впровадження нового інструменту – адаптаційного семінару-тренінгу.

За підтримки керівництва банку новий імпульс розвитку отримала система наставництва, що стала популярною в багатьох міжнародних компаніях.

Розпочато роботу зі створення системи оцінки за компетенціями для співробітників фронт підрозділів, яка сприятиме формуванню ефективної програми навчання персоналу і прийняття консолідованих кадрових рішень.

Керівництво ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» приділяє велику увагу соціальному захисту і підтримці своїх працівників. Забезпечує співробітникам соціальний захист на рівні загальноприйнятих світових стандартів[9].

Аналіз системи управління персоналом ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» проводився за критеріями різних методологій декількох країн, і показав, що кадрова політика ПАТ «КРЕДІ

АГРІКОЛЬ БАНК» є гібридною. Є чітко виражені ознаки як Американської моделі так і Французької моделі управління. Крім того управлінську політику банку можна охарактеризувати як пасивну, оскільки:

- відсутній комплексний аналіз кадрової ситуації;
- у керівництва банку відсутня виражена програма дій щодо персоналу;
- робота з кадрами зводиться до ліквідації негативних наслідків.

Тому можна зробити висновок, що даний

Список використаних джерел:

1. Барановський О. Банківська система України: сьогодні і завтра // Дзеркало тижня. – 2013. – №14. – 271 с.
2. Костюк М. О. Корпоративне управління в банках Японії / М. О. Костюк, М. Ф. Фіронова. // Збірник наукових праць. – 2009. – С. ст. 207.
3. Євтух О. Розвиток банківської системи в умовах нової економіки // Вісник НБУ. – 2013. – №7. – С.24
4. Дзиблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: Монографія / – Тернопіль: ЦКІ, 2009. – 250 с.
5. Процедура пошуку та підбору персоналу в ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» № 3048 від 09.08.2015
6. Мосійчук І. В. Зарубіжний досвід формування та ефективного використання кадрового потенціалу / І. В. Мосійчук. // Економічна стратегія розвитку підприємств:

підхід банку, щодо управління персоналом, призводить до високої плинності кадрів серед банківських фахівців ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК». У той же час необхідно відзначити, що в умовах високої конкуренції серед банків одним з ключових факторів успіху є наявність ефективної команди, яка здатна вирішувати нові завдання в постійно мінливих зовнішнього середовища . Саме тому формування раціональної системи управління персоналом в даний час має стати одним із ключових завдань керівників ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК».

регіональні аспекти. – 2010. – С. ст. 127–129.

7. Хміль Ф.І., Хміль Л.М. Управління персоналом комерційного банку. – Рівне: РДГУ, 2011. – 245 с.

8. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]: сторінка сайту Національного банку України, яка надає дані про власний капітал, активи, зобов'язання і фінансові результати вітчизняних банків. – К., 23.02.2015. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

9. ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» [Електронний ресурс] : <https://credit-agricole.ua/about/accounting/quarterly-report> : ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК». – Текст. і граф.дані. – К.: 65. ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», 2009 –. – Режим доступу :<https://credit-agricole.ua/about/accounting/quarterly-report> – Дані фінансової звітності.

JEL CLASSIFICATION M 120

DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE FORMATION METHODOLOGY PERSONNEL MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR

Lesia I. WINOKUR

Director of PJSC «CREDIT AGRICOLE BANK»

Serhiy S. POLYAKH

Senior lecturer of Department of Banking

of Cherkasy Educational and Scientific Institute of the SHEI "Banking University"

Abstract. *The article deals with foreign and domestic experience of personnel management of the bank. Defined practices for managing staff in terms of the present. The features of the specific turn*

over in the banking sector and the need to form an appropriate methodological framework that fully takes into account the specifics of the current situation

Keywords: *bank, banking, human resources management, staff turn over.*

The article deals with foreign and domestic experience of personnel management of the bank. Defined practices for managing staff in terms of the present. The features of the specific turn over in the banking sector and the need to form appropriate methodological framework that fully takes into account the specifics of the current situation.

Currently one of the major problems facing the Ukrainian banks is a significant level of staff turnover, by which is generally understood process of changing personnel, due to the dismissal of some employees and their arrival at changing others.

The article is to develop measures to reduce staff turnover, by analyzing features of personnel management in the banking sector and research problems in the management of staff based «CREDIT AGRICOLE BANK».

Comparing foreign and domestic personnel management techniques, we can note that the banking establishment of personal management methodologies few features that determined the influence of several factors.

Through the selection of personnel, service personnel should proceed to determine the optimal

number of staff is, the problem of staff is in control of conformity of production staff of tasks performed by it.

Analyzing personnel management «Credit Agricole Bank» through a variety of methodologies in several countries can be concluded that the staffing policy of «Credit Agricole Bank» is a hybrid. There are distinct signs like the American model and the French model of governance. Besides that the policy of the bank can be described as passive. Signs of which is no comprehensive analysis of the personnel situation in the bank's management expressed no program of action for personnel, working with reduced staff to eliminate the negative effects.

We can conclude that this approach bank's HR leads to high turnover among banking experts «Credit Agricole Bank». At the same time it should be noted that under high competition among banks a key success factor is the availability of an effective team that is able to tackle new challenges in a constantly changing environment. This is why the formation of efficient personnel management system now has become one of the key objectives of the leaders of «Credit Agricole Bank».

References

1. Baranovskyi O. Bankivska systema Ukrainy: sohodni i zavtra // Dzerkalo tyzhnia. –2013. –№14. – 271 s.
2. Kostiuk M. O. Korporatyvne upravlinnia v bankakh Yaponii / M. O. Kostiuk, M. F. Fironova. // Zbirnyk naukovykh prats. – 2009. – S. st. 207.
3. Ievtukh O. Rozvytok bankivskoi systemy v umovakh novoie konomiky // Visnyk NBU. –2013. –№7. –S.24

4. Dzybliuk O.V. Finansova stiikist bankiv yak osnova efektyvnoho funktsionuvannia kredytnoi systemy: Monohrafiia / – Ternopil: TsKI, 2009. – 250 s.
5. Protsedura poshuku ta pidboru personalu v PAT «KREDI AHRIKOL BANK» № 3048 vid 09.08.2015
6. Mosiichuk I. V. Zarubizhnyi dosvid formuvannia ta efektyvnoho vykorystannia

kadrovoho potentsialu / I. V. Mosiichuk. // Ekonomichna stratehiia rozvytku pidpriemstv: rehionalni aspekty. – 2010. – S. st. 127–129.

7. Khmil F.I., Khmil L.M. Upravlinnia personalom komertsiiinoho banku. – Rivne: RDHU, 2011. –245 s.

8. Dani finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]: storinka сайtu Natsionalnoho banku Ukrainy, yaka nadaie dani pro vlasnyi kapital, aktyvy, zobov'iazannia i finansovi rezultaty vitchyznianskykh bankiv. – K., 23.02.2015. – Rezhym

dostupu: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

9. PAT «KREDI AHRIKOL BANK» [Elektronnyi resurs] : <https://credit-agricole.ua/about/accounting/quarterly-report> : PAT «KREDI AHRIKOL BANK».- Tekst. i hraf.dani. – K.: 65. PAT «KREDI AHRIKOL BANK» , 2009 –.- Rezhym dostupu :<https://credit-agricole.ua/about/accounting/quarterly-report> – Dani finansovoi zvitnosti.

УДК 336.61

РОЛЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ ЯК ІНСТИТУТУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

ЛьОН Ігор Михайлович

аспірант кафедри економіки та управління
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ
E-mail: limik@mail.ru

Анотація. У статті досліджено процеси трансформації ролі та функцій центральних банків у сучасних умовах, обґрунтовано необхідність посилення їх ролі в системі монетарного регулювання економіки, визначено механізми та інструменти впливу грошово-кредитної політики на забезпечення збалансованості попиту та пропозиції грошей у національній економіці, стійкість грошового ринку та грошового обігу, фінансову стабільність та стимулювання економічного зростання в умовах фінансової нестабільності.

Ключові слова: центральний банк, грошово-кредитна політика, монетарне регулювання, фінансова стабільність, економічне зростання.

Ключевые слова: центральный банк, денежно-кредитная политика, монетарное регулирование, финансовая стабильность, экономический рост.

Постановка проблеми. У зв'язку з фінансовою та економічною кризою постала нагальна необхідність вдосконалення методів та інструментів державного регулювання фінансового сектору. Вагому роль у цьому процесі відіграють механізми монетарного регулювання економіки, які покликані забезпечити збалансованість попиту та пропозиції грошей, стійкість грошового ринку та грошового обігу, а також фінансову стабільність та стимулювання економічного зростання [1, с. 68; 2, с. 34; 3, с. 9]. Головну роль у цьому процесі відіграють центральні банки, як ключові інститути реалізації державної економічної політики [4, с. 52].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі питанням вдосконалення ролі та функцій центральних банків приділяється значна увага. Серед науковців, які досліджують ці проблеми, слід виділити праці С.А. Буковинського, О. Дзюблюка, С.Р. Лисенка, В.І. Міщенко, С.В. Міщенко, С.В. Науменкової, В.С. Стельмаха, С.О. Шульги та багатьох інших. Разом з тим додаткового дослідження потребують питання посилення ролі центральних банків як інститутів реалізації

Аннотация. В статье исследованы процессы трансформации роли и функций центральных банков, обоснована необходимость усиления их роли в системе денежно-кредитного регулирования экономики, определены механизмы и инструменты влияния денежно-кредитной политики на обеспечение сбалансированности спроса и предложения денег, устойчивость денежного рынка, финансовую стабильность и стимулирование экономического роста в условиях финансовой нестабильности.

державної економічної політики у забезпеченні фінансової стабільності та економічного зростання.

Мета статті полягає у дослідженні процесів трансформації ролі та функцій центральних банків та обґрунтуванні необхідності посилення їх ролі в системі монетарного регулювання економіки на основі запровадження нових механізмів впливу грошово-кредитної політики на забезпечення фінансової стабільності, стійкості грошового обігу та економічне зростання.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Сучасний етап розвитку світової фінансової системи характеризується трансформацією ролі та функцій центральних банків у системі монетарного регулювання економіки у відповідь на фінансові шоки та дисбаланси у структурі грошових і фінансових ринків, а також у структурі державних фінансів окремих країн [5, с. 8; 6, с. 36; 7, с. 21]. Загальною тенденцією стало підвищення ролі центральних банків у збалансуванні національних фінансових систем на основі посилення координації монетарної та фіскальної політики [8, с. 58; 9, с. 70; 10, с. 44].

У таких умовах завдання центральних банків у системі монетарного регулювання економіки суттєво ускладнились, посилилась їх роль у забезпеченні стабільності фінансових систем і стимулюванні економічного зростання. Сьогодні центральні банки зобов'язані поєднувати виконання ролі інститутів реалізації економічної політики держави монетарними методами та інститутів антикризового управління [6, с. 36; 9, с. 66; 11, с. 58]. Така зміна акцентів у ролі та функціях центральних банків вимагає розроблення і реалізації нових підходів, методів та інструментів регулювання грошових і фінансових ринків на основі реалізації адекватної грошово-кредитної політики.

Мандат сучасних центральних банків як особливих інститутів державного управління та реалізації економічної політики надає їм широкі повноваження в сфері управління грошовим ринком [12, с. 18; 13, с. 24; 14, с. 25; 15, с. 287]. Однак ці повноваження повинні бути певним чином структуровані; необхідно чітко визначити і законодавчо регламентувати цілі та задачі центральних банків, а також забезпечити їх діяльність необхідними монетарними інструментами. При цьому слід відмітити, що перелік монетарних методів та інструментів, які використовують центральні банки, обмежений, а тому кожний центральний банк використовує їх залежно від характеру та цілей економічної політики держави, що вимагає постійної координації монетарної та фіскальної політики, а також розроблення спільно з урядом узгоджених дій у сфері грошово-кредитного регулювання економіки [16, с. 32; 17, с. 34].

У сучасних умовах діяльність центральних банків і грошово-кредитну політику розглядають як складову економічної політики держави, а головними об'єктами впливу центрального банку є грошовий обіг, грошово-кредитний ринок і фінансово-кредитні інститути [18, с. 17; 19, с. 28; 20, с. 68]. Виходячи із сфери діяльності центральних банків, визначаються їх завдання та функції.

На практиці центральні банки виконують свої функції шляхом реалізації відповідного монетарного режиму, які на сьогоднішній день стандартизовані: режим таргетування грошових агрегатів, таргетування валютного курсу або таргетування інфляції та види грошово-кредитної політики: стимулюючу або обмежувальну [21, с. 32; 22, с. 14; 23, с. 58; 24, 302]. Тому завдання центральних банків полягає в тому, щоб залежно

від рівня розвитку економіки і стану грошового ринку обрати такий режим і таку політику, які максимальною мірою відповідають цілям соціально-економічного розвитку країни.

Для цього центральні банки законодавчо наділені високим рівнем політичної, операційної та фінансової незалежності. Це означає, що в процесі реалізації своєї стратегії вони не повинні залежати ні від рішень інших органів державного управління, ні від впливу суб'єктів ринку. Однак, не дивлячись на це, принципи незалежності центральних банків часто порушуються, особливо в країнах з ринками, що розвиваються. У більшості випадків порушується принцип політичної незалежності, рідше – операційної, що призводить до домінування бюджетно-податкової політики над грошово-кредитною. Навіть у розвинутих країнах завжди існує небезпека впливу на центральний банк окремих політиків або політичних партій з метою досягнення певних політичних чи корпоративних інтересів [8, с. 14; 25, с. 14; 26, с. 68].

У зв'язку з цим у науковій літературі спостерігається обережне відношення до принципу незалежності центральних банків [4, с. 53; 22, с. 18; 27, с. 44]. Як інститути реалізації державної економічної політики вони повинні діяти в системі органів державного управління і проводити відповідну політику в монетарній сфері. Крім того, як показав досвід країн з ринками, що розвиваються, рівень незалежності центрального банку обернено пропорційний дефіциту бюджету. Такі ситуації в умовах фінансової нестабільності можна спостерігати в багатьох країнах, внаслідок чого відбувається домінування фіскальної політики над монетарною [6, с. 48; 28, с. 10; 29, с. 37]. Тому в нинішніх умовах доцільно вести мову не про повну незалежність центрального банку, а лише про певний її рівень – про автономію в системі державного регулювання економіки. Це обумовлено тим, що в процесі прийняття рішень центральний банк обов'язково повинен враховувати загальну економічну стратегію, стан державних фінансів, інвестиційну та боргову політику уряду.

Методологічною основою зміщення акцентів з поняття «незалежність» центральних банків на поняття «автономність» є посилення ролі уряду в системі монетарного регулювання економіки через необхідність попередження системних ризиків, а також ліквідацію наслідків банківських і фінансових криз. Однак слід мати

на увазі, що послаблення ролі центральних банків шляхом зниження їх політичної та операційної незалежності є небезпечною тенденцією, оскільки це може дозволити уряду в процесі реалізації бюджетно-податковою політики доминувати над цілями і завданнями грошово-кредитної політики.

На сьогоднішній день в більшості країн світу головною метою центральних банків на законодавчому рівні визначено забезпечення стабільності національних грошової одиниці. Тому основну увагу в своїй діяльності центральні банки приділяють саме функціям, що пов'язані з регулюванням грошового обігу та грошово-кредитного ринку, а також реалізацією регуляторних і наглядових функцій з метою забезпечення стійкості банківської системи [1, с. 54; 9, с. 70; 15, с. 276; 30, с. 14; 31, с. 328; 32, с. 17].

У світовій практиці при визначенні головної цілі грошово-кредитної політики використовується ієрархічний підхід, відповідно до якого головна мета поділяється на три рівні. Мета першого рівня полягає у забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. Мета другого рівня – забезпечення стабільності банківської системи, а мета третього рівня – підтримка економічної політики уряду щодо забезпечення стійкого економічного зростання. При цьому важливою умовою реалізації цієї триєдиної мети є те, що досягнення кожного наступного цільового рівня не повинно суперечити досягненню попереднього [1, 6, 9, 11, 19, 24, 25, 31].

У науковій літературі існує два підходи до оцінки такого визначення головної мети грошово-кредитної політики. Більшість вчених вважають, що така ієрархія дозволяє забезпечити єдність стратегічних і тактичних цілей грошово-кредитної політики, належне регулювання діяльності банків, а також координацію монетарної та фіскальної політики [5, с. 8; 11, с. 62; 25, с. 19].

Представники протилежної точки зору вважають, що при такому підході функції центрального банку «розмиваються», ускладнюється розуміння його ролі та завдань [15, с. 286; 32, с. 17]. При ієрархічному визначенні головної цілі монетарної політики багатьом центральним банкам, особливо в країнах з ринками, що розвиваються, складно використовувати наявний інструментарій для досягнення навіть двох цілей одночасно. Крім того, практика підтвердила, що одночасно

забезпечити стабільність грошей, стабільність банківської системи та економічне зростання дуже складно. В таких ситуаціях виникають додаткові ризики, зокрема, ризик зниження рівня фінансової стабільності. Особливо це проявляється під час фінансових криз, що вимагає від центральних банків використання більш досконалих методів та інструментів [33, с. 7].

Класичний підхід до вирішення цієї задачі полягає в тому, що для досягнення кожної цілі центральний банк повинен використовувати певний набір методів та інструментів, перелік яких обмежений. Перехресне використання одних і тих же інструментів, призначених для досягнення різних цілей, може не лише не покращити кінцевий результат, а, навпаки, призвести до виникнення суперечностей як у досягненні поставлених цілей, так і в реалізації грошово-кредитної політики в цілому. Тому центральні банки не зацікавлені у визначенні складного набору цілей, а хотіли б мати обмежений їх набір та максимально простий мандат, який чітко визначає цілі та напрями їх діяльності.

Разом з тим слід відмітити, що ієрархічний підхід характеризує не стільки ступінь відповідальності центрального банку за виконання окремих цілей, скільки ступінь його впливу на їх досягнення. Відповідно до свого мандату центральний банк не зобов'язаний забезпечувати виконання всіх трьох цілей одночасно, а може обмежитися лише першим або другим рівнями. А оскільки підтримка економічного зростання серед цих цілей стоїть на останньому місці, то ймовірність її повноцінного виконання може виявитися дуже низькою, що суперечить суті центрального банку як інституту реалізації державної економічної політики. З таким протиріччям центральні банки багатьох країн світу стикались практично до 2000-х років, поки не розпочалося використання нових монетарних режимів і механізмів реалізації грошово-кредитної політики, що ґрунтуються на таргетуванні інфляції.

Особливість сучасного етапу монетарного регулювання в більшості країн світу полягає в тому, що залежно від стану економіки, грошового ринку та національних пріоритетів центральні банки самостійно визначають вид і характер грошово-кредитної політики. На сьогоднішній день підходи центральних банків окремих країн світу умовно можна розподілити на три

групи: 1) реалізація стимулюючої грошово-кредитної політики з метою протидії дефляції (США, Великобританія, Швейцарія, країни Єврозони, Японія); 2) реалізація поміркованої грошово-кредитної політики (Індія, Китай, Польща); 3) реалізація обмежувальної політики та використання жорстких антиінфляційних заходів у відповідь на зовнішні та внутрішні фінансові шоки.

Основними інструментами грошово-кредитної політики є пропозиція грошей, процентні ставки, нормативи резервування, валютний курс, рівень монетизації, тобто сукупність певних інструментів і монетарних показників. Аналіз практики використання цих інструментів свідчить про те, що серед них немає таких, які б безпосередньо впливали на економічне зростання. Як показує світовий досвід, цей вплив є опосередкованим, і в процесі реалізації грошово-кредитної політики він відображається в механізмах управління базовою процентною ставкою та використанні режиму таргетування інфляції [21, с. 38; 31, с. 308]. Якщо розглядати цей процес у контексті монетарного регулювання, то такий вплив може відбуватися на основі реалізації центральним банком і урядом узгодженої антиінфляційної політики, використання каналів трансмісійного механізму та механізмів фінансового посередництва.

Таким чином роль грошово-кредитної політики центрального банку у стимулюванні економічного зростання полягає, переш за все, у створенні монетарних передумов, за яких суб'єкти господарювання будуть здійснювати свою діяльність відповідно до цілей і завдань економічної політики держави. Тому після світової фінансової кризи 2008-2009 рр. функції забезпечення фінансової стабільності було покладено на центральні банки, а з 2011 р. МВФ запропонував перейти до використання макроруденційного регулювання, головна мета якого полягає у попередженні системних ризиків [7, с. 25; 25, с. 20; 30, с. 14]. При цьому головними умовами забезпечення стабільного економічного зростання залишається низький рівень інфляції та недопущення суттєвих дисбалансів на грошових і фінансових ринках.

Зміна ролі та функцій центральних банків в умовах фінансової нестабільності стимулювала використання нестандартних методів та інструментів монетарного регулювання. Так, після кризи 2008-2009 рр. США, Великобританія, Швейцарія і Японія розчали використовувати

«кількісне пом'якшення», а ЄЦБ – механізми «кредитного пом'якшення».

Однак, на думку багатьох вчених, використання нестандартних методів монетарної політики через суттєве збільшення обсягів грошової маси в країнах, які проводили таке «пом'якшення» (в 2013-2015 рр. в США і в Єврозоні темпи приросту грошових агрегатів суттєво перевищували темпи приросту ВВП), негативно вплинуло на світовий валютний ринок і спровокувало девальвацію національних валют в багатьох країнах, унаслідок чого суттєво зросли темпи інфляції [31, с. 328; 32, с. 21; 33, с. 7]. Слід також відмітити, що в умовах фінансової нестабільності можливість використання нестандартних заходів монетарної політики в країнах з ринками, що розвиваються, дуже обмежена, а тому їх головне завдання полягає у забезпеченні стабільності функціонування банківських систем так посиленні механізмів управління інфляцією.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в кожній країні реалізація грошово-кредитної політики має свої особливості, що вимагає від центральних банків виважених підходів до стимулювання економічного зростання. Однак загальним правилом для всіх країн залишається те, що центральні банки в процесі реалізації грошово-кредитної політики з метою стимулювання економічного зростання найбільш ефективно можуть використовувати процентну політику та систему заходів щодо стримування інфляції (або протидії дефляції) [5, с. 12; 34, с. 25; 35, с. 48, 36, с. 53].

Особливістю сучасного етапу реалізації процентної політики в розвинутих країнах є використання нульових (монетарна політика ZIRM) і від'ємних (політика NIRM) процентних ставок за операціями центральних банків. Вперше така практика була використана ще в 1972 р. в Швейцарії з метою стримування припливу іноземного капіталу, коли за банківськими вкладам нерезидентів була встановлена плата в розмірі 2% річних. В 1990-х роках цей досвід з метою протидії дефляції використав Банк Японії, в 2013 р. – Національний банк Данії, а з 2014 р. активно використовує і ЄЦБ.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що головне завдання центральних банків у системі державного регулювання економіки повинно полягати у забезпеченні стабільності грошового обігу і платіжного обороту шляхом регулювання та

нагляду за діяльністю фінансово-кредитних інститутів і платіжних систем. Це обумовлено тим, що центральні банки, як інститути реалізації державної політики в монетарній сфері, в процесі прийняття рішень повинні спиратися на загальну економічну стратегію та враховувати стан державних фінансів. Тому в сучасних умовах доцільно вести мову не про повну їх незалежність, а про автономію в системі монетарного регулювання економіки.

Аналіз теоретичних і практичних проблем

Список використаних джерел

1. Мищенко С.В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения / С.В. Мищенко. – К.: ЦНД НБУ, УБС НБУ, 2011. – 230 с.
2. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи / Р.С. Лисенко, ін. – К.: НБУ, Центр наукових досліджень, 2006. – 162 с.
3. Міщенко В.І. Монетарні трансмісійні механізми та їх вплив на забезпечення відтворювальних процесів в економіці України / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Стратегія монетарної політики. – К.: НБУ, 2002. – С.7-12.
4. Лисенко Р.С. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / Р.С. Лисенко // Фінанси України. – 2009. – №1. – С.50-57.
5. Науменкова С.В. Трансформація ролі и функцій центральних банків в посткризовий період / С.В. Науменкова, И.В. Соркин, Б.В. Приходько // Экономика и банки. – 2014. – №1. – С.7-15.
6. Міщенко С.В. Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни / С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – №7. – С.35-49.
7. Науменкова С.В. Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики / С.В. Науменкова // Фінанси України. – 2013. – №10. – С.20-33.
8. Вдосконалення координації грошово-кредитної та фіскальної політики: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип.5 / За редакцією д.е.н. В.І. Міщенко. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 96 с.
9. Науменкова С.В. Обстеження збалансованості попиту та пропозиції на кредитному ринку: досвід центральних банків / С.В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – №163. – С.66-72.
10. Міщенко С.В. Економічна сутність процесу монетизації та його роль у забезпеченні розвитку економіки / С.В. Міщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – №10. – С.40-45.
11. Міщенко В.І. Основні напрями забезпечення стабільності фінансового сектору України в контексті глобалізаційних процесів / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2008. – №5. – С.56-69.
12. Банківська система України на шляху євроінтеграції: монографія / за ред. С.А. Буковинського. – К.: Національний банк України, 2015. – 496 с.
13. Науменкова С.В. Нові тенденції в монетарній політиці та діяльності центральних банків у посткризовий період / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Банківська справа. – 2011. – №5. – С.12-29.
14. Мищенко С.В. Новые тенденции в монетарной политике и регулировании финансовых систем / С.В. Мищенко // Финансы и кредит. – 2010. – №40 (424). – С.23-29.
15. Деньги. Кредит. Банки / В.В. Иванов [и др.] ; под ред. В.В. Иванова, Б.И. Соколова. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 371 с.
16. Міщенко С. Економіко-статистичний аналіз факторів монетизації економіки / С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2012. – №1. – С.31-33.
17. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні / С. Науменкова // Вісник НБУ. – 2014. – №11. – С.31-37.
18. Мищенко С.В. Влияние уровня монетизации экономики на динамику денежной массы / С.В. Мищенко // Экономика и банки. –

2014. – №1. – С.16-24.

19. Науменкова С.В. Особливості формування сучасної моделі фінансової системи / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Вісник НБУ.– 2006.–№11. –С.26-31.

20. Науменкова С.В. Регулирование денежного обращения на основе использования методов и инструментов денежно-кредитной политики / С.В. Науменкова, С.В. Мищенко // Вісник Київського національного університету. – 2013. – №147. – С.66-72.

21. Naumenkova S. Transition to Inflation Targeting in Ukraine: New Tools for Monetary Policy / S. Naumenkova, S. Mishchenko // Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2015. – №1(166). – P.31-39.

22. Шульга С. Інституційні засади державної підтримки банківського сектору в період кризи / С. Шульга // Вісник НБУ. – 2009. – №8. – С.12-21.

23. Науменкова С.В. Валюта і валютна політика / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. – К.: Знання, 2010. – 84 с.

24. Стельмах В.С. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін. – К.: ЦНД НБУ, УБС НБУ, 2009. – 404 с.

25. Науменкова С.В. Основні напрями координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2012. – №5. – С.13-21.

26. Міщенко В.І. Організація ф'ючерсного валютного ринку / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Фінанси України. – 1998. – №10. – С.60-69.

27. Міщенко С.В. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором / С. Міщенко // Банківська справа. – 2007.– №1. – С.41-56.

28. Міщенко В. Проблеми збалансованості

внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків / В. Міщенко, В. Жупанин // Вісник НБУ. – 2008. – №7. – С.8-12.

29. Міщенко С.В. Критерії та показники оцінки стабільності функціонування фінансового сектору / С.В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2008. – №9. – С.36-45.

30. Крилова А. Методологічні засади запровадження макропруденційного регулювання та нагляду / А. Крилова // Вісник НБУ. – 2011. – №3. – С.12-15.

31. Міщенко С.В. Проблеми устойчивости денежного обращения: монографія. – М.: Новое знание, 2014. – 399 с.

32. Науменкова С.В. Влияние устойчивости денежного обращения на экономический рост / С.В. Науменкова, С.В. Мищенко // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. – 2013. – №3. – С.14-23.

33. Науменкова С.В. Развитие кредитования у посткризовых условиях / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – №1. – С.3-19.

34. Міщенко С. Проблеми реалізації монетарної політики в умовах структурних дисбалансів (на прикладі Ісландії) / С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2009. – №3. – С.22-26.

35. Науменкова С.В. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи / С.В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 12(177). – С.39-49.

36. Науменкова С.В. Ефективність пруденційного банківського нагляду: особливості методичних підходів / С.В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – №10. – С.46-55.

JEL CLASSIFICATION, E42, E50, E58, E60, G 28

THE ROLE OF THE CENTRAL BANK AS AN INSTITUTION FOR IMPLEMENTATION THE ECONOMIC POLICY

Igor M. LON

Post-Graduate of the Department of Economics and Management of the Banking University (Kiev).

Summary. The article examines the processes of transformation of the role and functions of central banks in modern conditions, the necessity of strengthening their role in the system of monetary regulation of the economy, establishes the mechanisms and instruments of influence

of monetary policy of central banks to balance of demand and supply of money in the national economy, the stability of the money market and money circulation, financial stability and stimulating economic growth in conditions of financial instability.

Key words: *central bank, monetary policy, monetary regulation, financial stability, economic growth.*

The study determines that the current stage of development of the global financial system is characterized by the transformation of the role and functions of central banks in the system of monetary regulation of the economy. This occurs in response to financial shocks and imbalances in the structure of monetary, financial and public finances of some countries. It is determined that the general trend is the increasing role of central banks in balancing the national financial system, ensuring stability in their functioning, and increase the stimulation of economic growth through improving coordination of monetary and fiscal policy based on the implementation of macroprudential policy.

It is proved that the list of monetary methods and instruments used by central banks, is limited, and therefore central banks should use them depending on the nature and objectives of economic policy of the state, which requires constant coordination of monetary and fiscal policy as well as development together with the government concerted action in the field of monetary regulation of the economy.

It is proved that in modern conditions the activity of the central banks and their monetary policy need to be considered as a component of economic policy, the main impact of the central bank must be monetary turnover, monetary market and financial-credit institutions. Therefore, objectives of central banks, depending on the level of economic development and the state of the money market, is to choose a regime and a policy that to the greatest extent

meet the objectives of socio-economic development of the country.

The conducted research allows to distinguish three groups of countries that implement monetary policy according to national circumstances: 1) the implementation of monetary policy stimulus to counteract deflation; 2) the implementation of moderate monetary policy; 3) implementation of restrictive policies and the use of rigid anti-inflationary measures in response to external and internal financial shocks.

It is concluded that the primary objective of central banks in the system of state regulation of economy is to ensure the stability of the currency and the payment transaction through the regulation and supervision of financial and credit institutions and payment systems. Central banks, as institutions implementing state policy in the monetary area, in the decision-making process should be based on common economic strategy and to take into account the state of public finances.

Analysis of the theoretical and practical problems of development and implementation of the central bank's monetary policy to stimulate economic growth allowed to determine that the tools and methods that policy can affect economic growth only indirectly. The implementation of monetary policy can only provide a certain monetary conditions for economic growth, in particular, the stability of the banking system, the balance of the money market and the sustainability of public finances.

References:

1. Mishchenko S.V. Modern problems of the theory of money and circulation of money / S.V. Mishchenko. – K.: CSR NBU, BU NBU, 2011. – 230 p.
2. The substantiation of methodical approaches to the assessment of the stability of the financial system / R. Lysenko, etc. – Kyiv: CSR NBU, 2006. – 162 p.
3. Mishchenko V.I. The Monetary transmission mechanisms and their impact on the provision of reproductive processes in economy of Ukraine / V.I. Mishchenko, S.V. Naumenkova // The Strategy of monetary policy. – Kyiv: NBU, 2002. – P.7-12.
4. Lysenko R. Interaction of bodies of public administration as a factor of overcoming the financial crisis / R. Lysenko // Finance Ukraine. – 2009. – №1. – P.50-57.
5. Naumenkova S. Transformation of the role and functions of Central banks in post-crisis period / S. Naumenkova // Economics and banks. – 2014. – №1. – P.7-15.
6. Mishchenko S.V. Problems of assessment of influence of stability of functioning of the monetary sphere on the economic security of the country / S.V. Mishchenko // Finance of Ukraine. – 2010. – №7. – P.35-49.
7. Naumenkova S. Improving access to financial services: current issues regulatory practice / S. Naumenkova // Finance of Ukraine. – 2013. – №10. – P.20-33.
8. Improving coordination of monetary and fiscal policy: Information and analytical materials. Vol.5. – K.: CSR NBU, 2005. – 96 p.
9. Naumenkova S.V. Study of the balance of supply and demand in the credit market: the experience of central banks / S.V. Naumenkova // Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2014. – №163. – P.66-72.
10. Mishchenko S.V. The Economic essence of the process of monetization and its role in ensuring economic development / S.V. Mishchenko // Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2015. – №10. – P.40-45.
11. Mishchenko V.I. The Main directions of ensuring stability of the financial sector of Ukraine in the context of globalization / V.I. Mishchenko, S.V. Mishchenko // Finance of Ukraine. – 2008. – №5. – P.56-69.
12. The banking system of Ukraine towards European integration: monograph / edited by S.A. Bukovinsky. – Kyiv: NBU. The Center for research, 2015. – 496 p.
13. Naumenkova S.V. New trends in monetary policy and Central banking after the crisis / S. Naumenkova, S. Mishchenko // Banking. – 2011. – №5. – P.12-29.
14. Mishchenko S. The New trends in monetary policy and regulation of financial systems / S. Mishchenko // Finance and credit. – 2010. – №40(424). – P.23-29.
15. Money. Credit. Banks / V.V. Ivanov [et al.]; edit. V.V. Ivanov, B.I. Sokolov. – M.: Urait, 2015. – 371 p.
16. Mishchenko S. Economic and statistical analysis of factors of economy monetization / S. Mishchenko // Bulletin of the NBU. – 2012. – №1. – P.31-33.
17. Naumenkova S. Financial inclusion and ensuring people's access to basic financial services / S. Naumenkova // Bulletin of the NBU. – 2014. – №11. – P.31-37.
18. Mishchenko S.V. The influence of the level of monetization of the economy on the dynamics of the monetary mass / S.V. Mishchenko // Economics and banks. – 2014. – №1. – P.16-24.
19. Naumenkova S. Features of formation of modern model of the financial system / S. Naumenkova, S. Mishchenko // Bulletin NBU. – 2006. – №11. – P.26-31.
20. Naumenkova S.V. Regulation of monetary circulation based on the use of methods and instruments of monetary policy / S.V. Naumenkova, S.V. Mishchenko // Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2013. – №147. – P.66-72.
21. Naumenkova S. Transition to Inflation Targeting in Ukraine: New Tools for Monetary Policy / S. Naumenkova, O. Malyutin, S. Mishchenko // Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2015. – №1 (166). – P.31-39.
22. Shulga S. The Institutional framework of the state support of the banking sector during the crisis / S. Shulga // Bulletin of the NBU. – 2009. – №8. – P.12-21.
23. Naumenkova S.V. Currency and monetary policy / S.V. Naumenkova, V.I. Mishchenko. – Kyiv: Znannja, 2010. – 84 p.
24. Stelmakh V.S. Monetary policy the National Bank of Ukraine: status and prospects. – Kyiv: CSR NBU, 2009. – 404 p.
25. Naumenkova S. The Main directions of coordination of monetary and fiscal policy / S. Naumenkova, S. Mishchenko // Bulletin NBU. –

2012. – №5. – P.13-21.

26. Mishchenko V.I. Organization of the futures currency market / V.I. Mishchenko, S.V. Naumenkova // *Finance of Ukraine*. – 1998. – №10. – P.60-69.

27. Mishchenko S.V. The Improvement of the institutional structure of supervision of the financial sector / S. Mishchenko // *Banking*. – 2007.–№1.– P.41-56.

28. Mishchenko V. Problems of the balance of domestic savings and external borrowing of banks in the conditions of instability of financial markets / V. Mishchenko, V. Zupanyyn // *Bulletin NBU*. – 2008. – №7. – P.8-12.

29. Mishchenko S. Criteria and indicators for assessing the stability of the financial sector / S. Mishchenko // *Bulletin NBU*. – 2008. – №9. – P.36-45.

30. Krylova A. Methodological bases of introduction of macroprudential regulation and supervision / A. Krylova // *Bulletin NBU*. – 2011. – №3. – P.12-15.

31. Mishchenko S.V. The Problems of stability of monetary circulation. – Moscow: New knowledge,

2014. – 399 p.

32. Naumenkova S.V. The Impact of monetary stability on economic growth / S.V. Naumenkova, S.V. Mishchenko // *Bulletin of Saint-Petersburg University of Economics and Finance*. – 2013. – №3. – P.14-23.

33. Naumenkova S.V. Development of lending in the post-crisis conditions / S.V. Naumenkova, S.V. Mishchenko // *Banking*. – 2013. – №1. – P.3-19.

34. Mishchenko S. Problems of implementation of monetary policy in terms of structural imbalances / S. Mishchenko // *Bulletin NBU*. – 2009. – №3. – P.22-26.

35. Naumenkova S.V. Basel I, II, III: the development of approaches to strengthen regulatory framework / S.V. Naumenkova // *Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv*. – 2015. – №12(177). – P.39-49.

36. Naumenkova S.V. Efficiency of prudential banking supervision: characteristics of the methodological approaches/ S.V. Naumenkova // *Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv*. – 2015. – №10. – P.46-55.

УДК 336.711

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ РЕФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

ПОЛЯХ Сергій Сергійович

викладач кафедри банківської справи
Черкаського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
E-mail: poljashonok@mail.ru

Анотація. У статті розглянуто сутність механізму рефінансування та визначено необхідність вивчення не лише самої системи рефінансування, а й її ефективності в умовах кількісних та якісних змін. Зокрема проведений аналіз доцільності кредитування Національним банком України вітчизняних банків у період з 2015 р. до теперішнього часу, на основі якого розроблені рекомендації, щодо покращення системи рефінансування.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность механизма рефинансирования и определена необходимость изучения не только самой системы рефинансирования, но и ее эффективности в условиях количественных и качественных изменений. В частности произведен анализ целесообразности кредитования Национальным банком Украины отечественных банков в период с 2015 г. до настоящего времени, на основе которого разработаны рекомендации по улучшению системы рефинансирования.

Ключові слова: банківська система, Національний банк України (НБУ), рефінансування, грошово-кредитна політика.

Ключевые слова: банковская система, Национальный банк Украины (НБУ), рефинансирование, денежно-кредитная политика.

Постановка проблеми. У сучасних умовах вивчення системи рефінансування, як механізму, що регулює банківську ліквідність та забезпечує достатність грошових ресурсів для пожвавлення економічного зростання та фінансової стійкості, набуває особливого значення, що зумовлює необхідність вивчення не лише самої системи рефінансування, а й її ефективності в умовах кількісних та якісних змін.

Банки збільшують свої ресурси шляхом залученням міжбанківського кредиту, отримуючи рефінансування від Національного банку України.

У зв'язку з цим важливого значення набуває система рефінансування НБУ вітчизняних банків. Оскільки саме через механізм рефінансування проявляється функція центрального банку як кредитора останньої інстанції.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі дослідженню проблем рефінансування, його стану та механізму надання приділялася особлива увага, зокрема з боку таких вчених та науковців, як: Міщенко С., Шепель Є., Манжос С., В. Міщенко, М. Савлука, А. Сомика, А. Шаповалова;. Однак останні події в банківському секторі вимагають нового погляду

на рефінансування банків та спонукають до пошуків шляхів його вдосконалення.

Метою статті є дослідження механізму рефінансування та проведення аналізу доцільності кредитування Національним банком України вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу.

Процес рефінансування тісно пов'язаний з виникненням кредитних відносин між комерційними банками і центральним банком, а саме кредитної політики, яку він здійснює відносно них. В науковому світі не існує єдиного підходу до визначення сутності рефінансування, оскільки його можна розглядати як процес, і як інструмент.

Згідно Постанови Національного Банку України рефінансування – операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком порядку [2].

С. Міщенко розглядає даний процес як інструмент надання банкам фінансової допомоги. Але наголошує, що кредити рефінансування, навіть в умовах кризи, не повинні надаватися істотно недокапіталізованим чи неплатоспроможним банкам для вирішення їх капіталізації. Якщо банк є неплатоспроможним

або має серйозну нестачу капіталу, спочатку потрібно вирішити питання поповнення його капіталу, а вже потім можливість надання йому додаткових кредитних ресурсів [7, с. 22].

В. Шепель вважає що рефінансування є комплексною системою реалізації грошово-кредитної політики, яка спрямована на кредитування НБУ банків другого рівня під заставу певних активів з метою підтримки ліквідності останніх і регулювання грошової пропозиції в економіці. [8, с. 773].

На підставі узагальнення наукових думок можна сформулювати, що рефінансування – система реалізації грошово-кредитної політики НБУ, яка спрямована на кредитування банків за умови їх повної капіталізації чи платоспроможності.

Важливим завданням НБУ є надання комерційним банкам кредитів, що мають на меті підтримку стабільності банківської системи та розширення її кредитних можливостей. Комерційні банки використовують кредити, надані Національним банком для задоволення своїх тимчасових потреб і для кредитування

цілевих програм, пов'язаних з реорганізацією і модернізацією виробництва, розвитком окремих галузей народного господарства та структурною перебудовою економіки України. НБУ здійснює надання короткострокових кредитів комерційним банкам через аукціон, це забезпечує створення рівноправних умов доступу комерційних банків до централізованих кредитних ресурсів.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про Національний банк України», Національний банк України надає кредити комерційним банкам для підтримки ліквідності за ставкою не нижче ставки рефінансування Національного банку та в порядку, визначеному Національним банком [3].

Згідно з українським законодавством, НБУ є кредитором останньої інстанції для банків, тобто звертатися до нього за кредитами банки можуть у разі, коли інші джерела залучення коштів не перекривають його потреб для своєчасного повернення грошей клієнтам. Існують два види кредитів рефінансування (таб.1) [9].

Таблиця 1

Види кредитів рефінансування

Регулюючі	Специфічні
<p>Постійно діючі фінансові інструменти: Використовуються для регулювання грошово-кредитного ринку в цілому, а не тільки для ліквідності окремих банків.</p> <ul style="list-style-type: none"> • овернайт • щотижневі планові тендери 	<p>- стабілізаційні кредити. Механізм індивідуальної дії для вирішення більш глибоких проблем ліквідності окремих банків</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Інструменти тонкої настройки: Використовуються при необхідності додаткові по відношенню до постійно-діючих інструментів • — репо та свопи • — позачергові тендери 	<p>Екстрені механізми: Застосовуються під час кризових явищ для стабілізації ситуації механізм оперативної підтримки ліквідності банків, які мають відтік строкових вкладів фізичних осіб; кредити для збереження ліквідності.</p>

Джерело: [9]

Класифікацію кредитів з рефінансування можливо представити залежно від різних факторів:

1) залежно від форми кредитування банківських установ:

- облікові кредити;
- ломбардний кредит;

2) залежно від методів надання:

- прямі кредити;
- кредитні аукціони (тендерний метод);

3) залежно від терміну надання:

- короткострокові, які надаються на 1 або декілька днів (кредит «овернайт»);
- середньострокові, до 1 року (ломбардне кредитування);
- довгострокові, більше 1 року (стабілізаційні кредити);

4) залежно від способів рефінансування банків:

- проведення операцій на відкритому ринку (операції РЕПО);

– проведення операцій на міжбанківському ринку (ломбардне кредитування).

Раніше НБУ здійснював операції з рефінансування під облігації внутрішньої та зовнішньої позик, облігації підприємств, що вільно обертаються на ринку, та інших цінних паперів. Тепер НБУ розробив схему рефінансування, за якою депозитні сертифікати стають інструментом рефінансування. Це суттєво розширює можливості для рефінансування банків, хоча нині такий механізм є не вигідним для банків через низьку процентну ставку (1–2%). НБУ також пропонує рефінансування під векселі підприємств-резидентів, авальовані Кабінетом Міністрів, наявних у портфелях цінних паперів банків, хоч, на нашу думку, тут є серйозний недолік – високий ризик при здійсненні операцій із векселями підприємств. Зараз НБУ при видачі рефінансування приймає в забезпечення до 100% балансової вартості ОВДП і лише до 70% вартості врахованих векселів [1].

Також згідно оптимізації інструментів управління ліквідністю банківської системи Національний Банк України запровадив зміни до Положення про застосування стандартних інструментів регулювання ліквідністю банківської системи, а також запровадив ряд змін до Технічного порядку проведення операцій за стандартними інструментами регулювання ліквідністю банківської системи, що набули чинності з четвертого квітня.

По-перше, запроваджено можливість використання механізму роловеру – надання банку кредиту для виконання раніше взятих зобов'язань. Роловер можна буде застосовувати для погашення кредитів рефінансування та овернайт, заставою за якими були державні облігації України та депозитні сертифікати НБУ. По-друге, розширено перелік цінних паперів, які Національний банк приймає в якості застави за кредитами овернайт та операціями прямого репо. Досі в цій якості за кредитами овернайт використовувалися лише облігації внутрішньої державної позики та депозитні сертифікати НБУ, а за операціями прямого репо – лише ОВДП. Водночас за кредитами рефінансування в якості застави можна було також надавати й облігації міжнародних фінансових організацій. Відтепер облігації міжнародних фінансових організацій приймаються і за кредитами овернайт та операціями прямого репо. По-третє, надано можливість збільшувати, зменшувати або проводити заміну застави

за кредитами рефінансування. Досі було передбачено лише можливість її зменшення у разі часткового погашення кредиту.

Ці зміни дозволять банкам задовольняти свої короткострокові потреби у ліквідності. Водночас посилення гнучкості регулювання ліквідності банківської системи є необхідною умовою для ефективної реалізації монетарної політики в рамках режиму таргетування інфляції. Нагадаємо, оголошення переходу до цього режиму планується до кінця 2016 року [5].

За оцінками експертів, запропонована НБУ схема рефінансування відволікає кошти з реального сектора економіки і, отже, не виконує своєї основної функції, потребуючи значних коштів для її здійснення. Тривалий час, коли обсяги рефінансування були порівняно невеликі – 10–15 млрд. грн., така діяльність НБУ ще не дуже впливала на економіку. Однак у 2008–2009 рр. обсяги рефінансування перевищили 225 млрд. грн. і станом на початок 2016 р. сягнули 102,4 млрд. грн. [8]. Тому банки можуть вибірково претендувати на рефінансування за рахунок коштів НБУ. Щоб здійснити таку вибірку, необхідний час для оцінки фінансового стану установи.

Якщо розподілити усі видані Національним банком кредити на часовій шкалі, в першу чергу впадає в очі падіння обсягів кредитної підтримки банків починаючи з другої половини 2014-го року. Більше того, змінилася структура кредитів: у 2015 році суттєво скоротилася частка кредитів рефінансування в порівнянні з цільовими стабілізаційними кредитами, спрямованими на забезпечення інтересів вкладників проблемних банків. Загалом за 5 місяців 2015 року Нацбанк видав лише 16 млрд. гривень кредитів строком більше 30 днів, що на порядок менше, ніж 115,6 мільярдів, виданих у 2014 році.

Отже, проаналізувавши динаміку наданих кредитів НБУ у період 2014–2015 рр., можна зробити висновок, що найбільш інтенсивної кредитної накачки банківської системи припав на початок паніки – першу половину 2014 року, під час якої тогочасний голова НБУ Степан Кубів намагався не допустити платіжної кризи в умовах різкого відтоку вкладів. У березні-квітні 2014 року кредитний потік в основному складався з кредитів для збереження ліквідності, що надавалися на полегшених умовах як екстрена допомога банкам, які зіткнулися із проблемою масової «втечі» депозитів (понад 2% за останні 5 робочих днів).

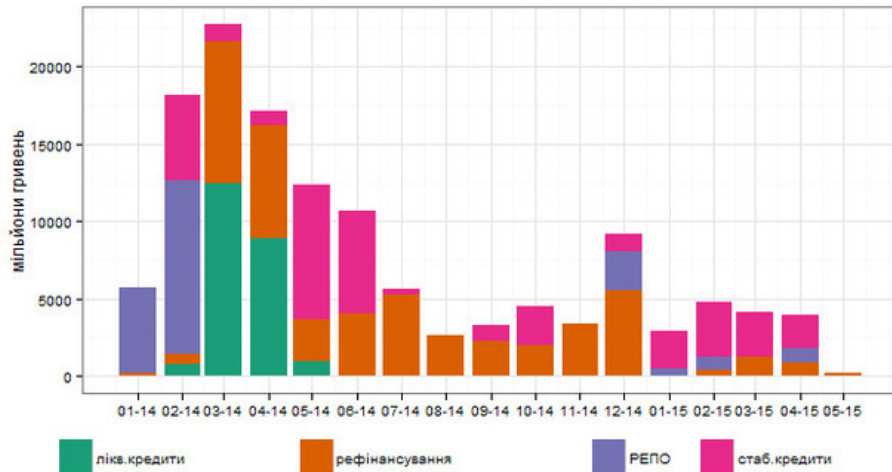

Рис.1. Динаміка наданих банкам кредитів НБУ за видами у період 01.01.2014 – 01.06.2015 рр.

За даними представників НБУ, такий інструмент фінансової підтримки банків було впроваджено тимчасово (лютий – травень 2014 року), виключно для порятунку банківської системи у край несприятливих умовах суспільно-політичної та економічної нестабільності, а також обмеженого доступу банків України як до внутрішнього, так і зовнішнього ринків капіталів. Застосування цього механізму дозволило запобігти масовому банкрутству фінансових установ та виникненню масштабної кризи неплатежів.

Вирішення проблеми ліквідності мало й неминучий негативний ефект через нерозв'язану проблему із надійністю банків. Адже мало

загасити пожежу на кораблі, якщо в ньому зіяють пробоїни. Врятувавши систему від тимчасового дефіциту грошових коштів, НБУ знадобилося більше року для виводу з ринку ненадійних фінансових установ та адаптації банківського сектору до нових кризових умов.

За нашими розрахунками, протягом 17 місяців банківської кризи, починаючи з 1 січня 2014 року нині офіційно неплатоспроможні банки отримали 28,8% (38 млрд. гривень) від усього кредитного пирога НБУ. Найбільшими позичальниками були Дельта Банк (10,1 млрд. гривень), «Фінансова Ініціатива» (8,4), VAB Bank (5,5), Надра (3,3), Брокбізнесбанк (2).

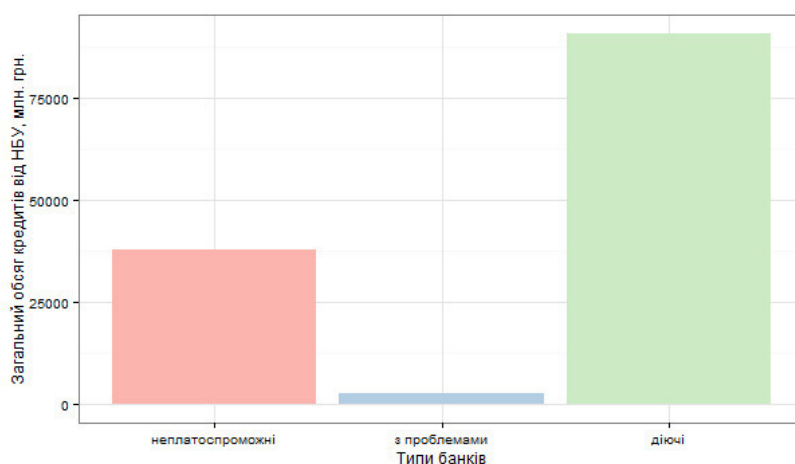

Рис.2. Загальний обсяг наданих кредитів НБУ за різними типами банків у період 01.01.2014 – 01.06.2015 рр.

На де-факто проблемні банки, у яких були зафіксовані випадки масових невиконань або затримок у виплатах вкладів, припадає ще 2%.

Середній обсяг кредиту банкам, у які пізніше вводилася тимчасова адміністрація, був вищим за аналогічний показник діючих фінансових

установ – 169 проти 137 млн. гривень. При цьому, розподіл обсягів кредитів серед нині діючих банків був нерівномірний – великі суми надавалися кільком системним банкам, тоді як

більшість отримувала менше середнього.

Середні обсяги наданих кредитів НБУ за різними типами банків

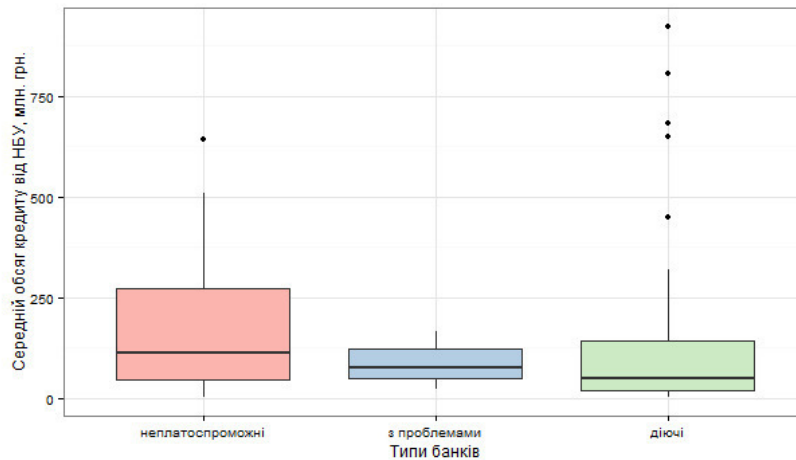

Рис.3. Ренкінг банків за рівнем підтримки від НБУ

Найбільші обсяги кредитної підтримки ненадійним банкам надавалися у першій половині минулого року, після чого, з огляду на очищення системи, суми наданих кредитів рефінансування і стабілізаційних позик різко скоротилися.

З точки зору походження капіталу, найбільшу суму позик у 83 мільярди гривень (63%) отримали приватні вітчизняні банки, які з одного боку були позбавлені альтернативних джерел поповнення ресурсної бази, а з іншої – зазнали найбільшого удару під час набігу вкладників.

На державні банки припадає понад 29% або 38 млрд. гривень кредитів від НБУ, взятих протягом 2014-2015 років. Водночас середня сума кредитів, надана банкам з державним капіталом, була в 5 раз вищою за показник приватних банків. Таку щедрість регулятора по відношенню до державних фінансових установ можна пояснювати як порушенням принципу незалежності НБУ, так і системною важливістю двох ключових боржників – Ощадбанку та Укрексімбанку[1]. Найбільше грошей позичили держбанкам: Ощадбанк з 24,16 мільярдом гривень посідає перше місце в загальному списку позичальників, Укргазбанк — шосте (6,21 мільярда грн.), Укрексімбанк — сьоме (5,12 мільярда грн.). Як правило, гроші держбанкам були потрібні, щоби фінансувати «Нафтогаз» та сформувані резерви через втрати банківських відділень в анексованому Криму.

Розглянемо ситуацію що склалася в Україні в 2015-2016 роках.

За даними НБУ, 08.06.2016 відбувся черговий кількісний тендер з рефінансування банків, за результатами якого задоволено заявку 1-го банку в загальній сумі 784,0 млн. грн. за процентною ставкою у розмірі 20,00 % річних.

Також, 25.05.2016 відбувся черговий кількісний тендер з рефінансування банків, за результатами якого задоволено заявки 2-х банків в загальній сумі 800,0 млн. грн. за процентною ставкою у розмірі 21% річних.

18 травня НБУ надав одному банку рефінансування на 721 млнгрн; 11 травня НБУ - 800,0 млнгрн; 04 травня - на 270 млнгрн; 20 квітня - на 799,0 млнгрн; 13 квітня - на 274,0 млнгрн; 06 квітня – 194,5 млнгрн; 01 квітня - 246,0 млнгрн; 16 березня - на 253 млн грн.

Судячи з усього, НБУ надає короткі кредити на термін до 30 днів, регулярно їх пролонговуючи фактично, щоб у т.ч. не розкривати назву одного-двох-трьох банків, які потребують підтримку регулятора.[6]. Загальну картину рефінансування можна побачити на рис.4.

Проте Національний банк України опублікував перелік застав, які надаються банками у вигляді майна та майнових прав за кредитами юридичним особам, наданих йому неплатоспроможними банками, як забезпечення кредитів рефінансування, з надією кращому інформуванню потенційних покупців майна, а отже й ефективнішій його реалізації.

Динаміка процентних ставок рефінансування НБУ представлено у Рис.5.

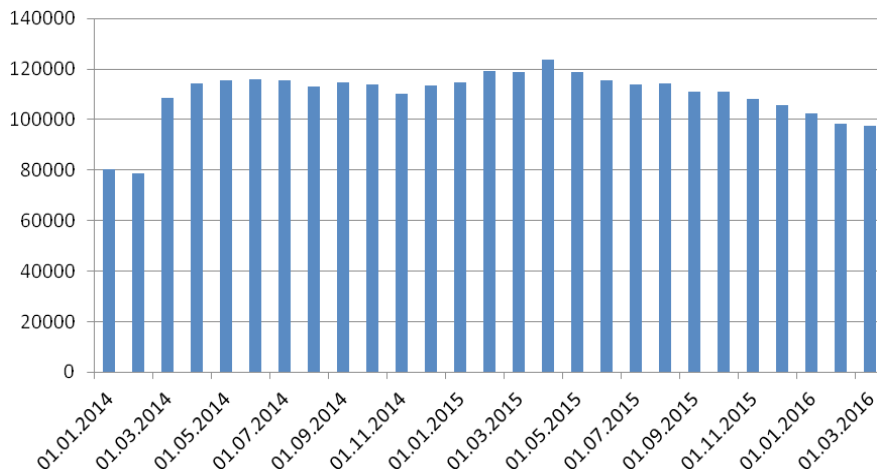

Рис.4. Огляд Національного банку України , млн.. грн

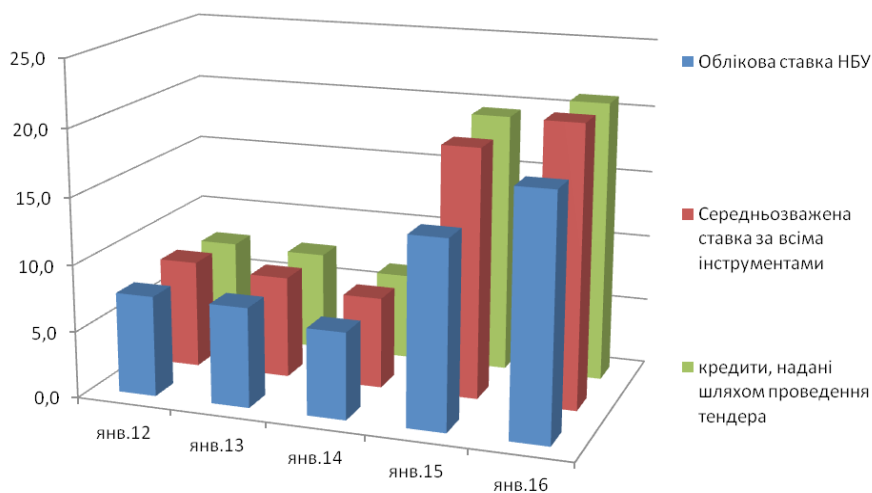

Рис.5. Динаміка процентних ставок рефінансування банків НБУ за період 2012–2016 рр., % [8]

Аналіз процентних ставок рефінансування засвідчив, що їх динаміка залежить від циклічності розгортання банківської кризи в Україні. Кредити надавалися банкам під такі процентні ставки: з лютого 2015 року – на рівні потрійної облікової ставки, а з травня 2016 року – на рівні подвійної облікової ставки Національного банку України. Процентна ставка за цими кредитами в травні 2016 року становила 18,5% річних порівняно з 14,5% річних у січні 2015 року [8].

Таким чином, з точки зору автора, облікова ставка – це ставка, яка у межах грошово-кредитної політики спричиняє прямий вплив на вартість кредитних ресурсів, валютний курс і рівень інфляції в країні.

Варто звернути увагу на те, що облікова ставка застосовується в більшості банківських

систем світу. Проте їхнє значення набагато нижче, ніж в Україні (наприклад, ЄЦБ встановлює значення цього показника менше 1%).

Проаналізувавши співвідношення сум витрат НБУ до кількості банків, що отримували кредит на рефінансування, можна зробити висновки, що основна потреба банків в рефінансуванні була в I кв. 2015 році та поступово зменшувалась до III кв. 2015 року. Дещо зріс попит на рефінансування в IV кв. 2015 та I кв. 2016 року. Але це могло бути замовлення зменшенням відсоткової ставки з 27% до 22% (табл. 2.).

Фактичний обсяг погашень за кредитами рефінансування, наданими неплатоспроможним банкам, у 2015 році становив 1.1 млрд. грн. У 2016 році обсяг таких погашень планується збільшити до 12.8 млрд. грн. (табл.3).

Таблиця 2.

Співвідношення сум витрат НБУ до кількості банків, що отримували кредит на рефінансування

	I кв. 2015	II кв. 2015	III кв. 2015	IV кв. 2015	I кв. 2016
Кількість банків, що отримали рефінансування	20	7	1	2	2
Обсяг рефінансування	9010500	4974500	145000	350000	390000
Співвідношення витрат на рефінансування до кількості банків, що отримали рефінансування	450525	710642,9	145000	175000	195000

Таблиця 3

Загальний обсяг заборгованості неплатоспроможних банків перед Національним банком.

Заборгованість	01.01.2016	01.02.2016	01.03.2016*	01.04.2016	01.05.2016	01.06.2016
Основна сума кредиту, млрд. грн.	46.34	46.25	48.75	48.67	46.77	46.64
Відсотки, млрд. грн.	4.95	4.95	6.80	6.79	6.74	6.74
Усього, млрд. грн.	51.13	51.04	55.55	55.46	53.51	53.38

*Зростання зумовлене визнанням неплатоспроможним ПАТ «Родовід Банк» 25 лютого 2016 року [5].

Отже, згідно таблиці спостерігаємо потенційне зростання, що пояснюється тривалістю етапів роботи з проблемними активами. Тільки в 2016 році об'єкти деяких банків, які були виведені з ринку ще у 2014 – 2015 роках, зможуть бути передані на реалізацію.

Аналізуючи рефінансування НБУ у період кризових явищ у банківській системі України, а саме 2015-2016 рр. можна зробити висновки, що динаміка рефінансування зменшилась, але враховуючи, що разом з цим відбулося зменшення кількості діючих банків, то в грошовому виразі співвідношення витрат на рефінансування до кількості банків – збільшилось, найбільш питому вагу кредитів від НБУ отримали банки I-ї групи, що пояснюється їхнім становищем на фінансовому ринку.

Розглянемо вплив кількості банків на зменшення суми рефінансування.

В таблиці 4 наведені комерційні банки та обсяги їх рефінансування Національним банком України за класифікацією.

Найбільший обсяг коштів надійшло на рефінансування банків I групи. Загальний обсяг рефінансування за даний період, становить 17 422 000,1 тис. грн.

Серед приватних банків пальму першості (і друге місце в загальному списку) тримає «Приват» Ігоря Коломойського — 20,81 мільярда гривень. Дельтабанк Миколи Лагуна — третє місце (10,17 мільярда грн.). Четверте — «Фінансова ініціатива» (8,36 мільярда грн) Олега Бахматюка, а шосте – його ВіЕйБі Банк (5,5 мільярда грн.).

Тому, вважаємо, настав час розробити зміни до законодавства щодо створення

Таблиця 4.

Обсяг наданих кредитів Національним банком України комерційних банків
в період 2015- I кварталу 2016

№	Назва комерційного банку	Сума, тис. грн
Банки з державною часткою		
1	УКРГАЗБАНК	520000
2	Укресімбанк	2400000
Всього за групою		2920000
Банки іноземних банківських груп		
1	Промінвестбанк	509645,1
2	КРЕДИТ ЄВРОПА	34500
3	ВТБ БАНК	52300
Всього за групою		596445,1
1 група (більше 0,5% активів банківської системи)		
1	ПРИВАТБАНК	9700000
2	АЛЬФА-БАНК	439670,3
3	ПУМБ	144949,8
4	ХРЕЩАТИК	764708,6
5	КРЕДИТ ДНІПРО	551309,3
6	ФІДОБАНК	441768,1
7	ПТБ	240000
8	ДІАМАНТ	65893,7
Всього за групою		12348299,8
2 група (менше 0,5% активів системи)		
1	Банк Київська Русь	59670,3
2	Оксі Банк	9580,2
3	Ідея банк	19989,6
4	Авант Банк	1790,1
5	Фінансовий партнер	4355,9
6	Фінанси та кредит	1250000
7	Укрінбанк	203000
8	Банк Січ	8869,1
Всього за групою		1557255,2
Обсяг рефінансування		17422000,1

системи позавідомчого фінансового нагляду та контролю, який передбачатиме об'єднання всіх цих функцій стосовно банків та небанківських фінансових установ. Ще одним із недоліків наявного механізму рефінансування є недостатнє здійснення контролю за цільовим використанням кредитів рефінансування. Серйозною проблемою для банківської

системи може стати спрямування кредитів рефінансування НБУ не за призначенням. Йдеться про можливість використання банками отриманих коштів з метою валютних спекуляцій на міжбанківському валютному ринку, а також для виведення валюти за кордон. Очевидно, в цьому випадку потрібно посилити індивідуальний контроль з боку НБУ за роботою

керівних органів тих банків, які отримали відповідні кредити. Цього можна домогтися шляхом призначення спеціального представника НБУ, який би виконував наглядові функції за цільовим використанням коштів. За таких умов може бути розглянуто можливість надання в окремих випадках кредитів рефінансування без застави як більш оперативний інструмент політики рефінансування [10, с. 34].

Тому на сучасному етапі виникає гостра необхідність запровадження механізмів, які дозволили б комерційним банкам разом із Національним банком України ефективніше адаптуватися до будь-яких змін економічної кон'юнктури. Отже, перше, що необхідно зробити, – це удосконалення інструментів рефінансування комерційних банків [11, с. 158]

Зазначені заходи в сукупності із заходами, спрямованими на розв'язання проблем, що потребують проведення окремого дослідження, таких як узгодження фіскальної та монетарної політики, стимулювання розвитку фінансового ринку, насамперед ринку державних цінних паперів, посилення реальної операційної незалежності Національного банку України, дозволять у перспективі підвищити ефективність регулювання грошово-кредитного ринку з метою досягнення цінової стабільності як пріоритетної (у середньостроковій перспективі) цілі Національного банку України [10, с. 35]. При цьому, на наш погляд, потрібно наголосити на тому, що управління ліквідністю як механізм реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України не варто ототожнювати з механізмами вирішення питань

проблемних банків.

Отже, бачимо, що в розпорядженні державних органів України знаходиться потужний інструментарій грошово-кредитного регулювання, застосування якого дозволяє оперативно проводити діяльність щодо управління фінансовою стійкістю банківської системи та забезпечувати зростання її рівня. Застосування конкретних інструментів залежить від цілей та завдань органів державного регулювання у відповідний період часу та залежно від поточних економічних умов. Зазначимо, що останнім часом в Україні здійснюється чимало заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості банків. До того ж активну участь у цьому процесі беруть не тільки національні органи регулювання, а й міжнародні фінансові організації.

Основна функція рефінансування полягає в забезпеченні реалізації цілей і методів проведення грошово-кредитної політики НБУ та збалансуванні попиту і пропозиції грошей в економіці країни [6, с. 85].

Загалом, варто зауважити, що система рефінансування та управління ліквідністю банківської системи знаходяться у постійному розвитку, і така ситуація характерна не лише для країн, що розвиваються, а й для економічно розвинутих країн. Тому Україні доцільно вдосконалювати наявні та запроваджувати нові механізми рефінансування, адже розвинута система операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком порядку забезпечить стабільність банківської системи в цілому.

Список використаних джерел:

1. НБУ рефінансуватиме банки за допомогою гарантованих урядом векселів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ipress.ua/news/nbu_refinansuvatyme_banky_za_dopomogoyu_garantovanyh_uryadom_vekseliv_10237.html

2. Постанова Правління Національного банку України від 18.02.2016 р. «Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи»

3. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – № 7. – С. 3–23.

4. Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України. Затверджено постановою Правління Національного банку України № 259 від 30 квітня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Удосконалено інструменти монетарної політики [Електронний ресурс] // Національний Банк України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27809139.

6. НБУ надає рефінансування [Електронний ресурс] // FINbalance. – 1606. – Режим доступу до ресурсу: <http://finbalance.com.ua/>.

7. Міщенко, С. Удосконалення монетарної

політики та регулювання фінансових систем // Вісник Національного банку України [Текст] / С. Міщенко. – 2011. – №5. – С.21–27

8. Шепель Є.В. Рефінансування як одна із форм підтримки ліквідності банків України [Електронний ресурс] / В. Шепель // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2015. - № 7. - С. 772-775. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/162.pdf>.

9. Рефінансування для банків [Електронний ресурс] // Фінанси. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: [http://finansy.in.ua/shho-take-refinansuvannya-i-navishho-vono-potribno-](http://finansy.in.ua/shho-take-refinansuvannya-i-navishho-vono-potribno-bankam/)

[bankam/](http://finansy.in.ua/shho-take-refinansuvannya-i-navishho-vono-potribno-bankam/).

10. Непом'ящій С. М. Удосконалення механізму рефінансування банків в Україні в період світової фінансової кризи / С. М. Непом'ящій // Науковий вісник Одеського економічного університету : збірник наукових праць. – 2009. – № 19 (97). – С. 27–37.

11. Кузьмак О. М. Шляхи вдосконалення механізму рефінансування в Україні / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2007. – № 3 (39). – С. 152–158.

JEL CLASSIFICATION: E52, E58

THE REFINANCING MECHANISM'S EFFICIENCY IN TERMS OF CRISIS OF THE BANKING SYSTEM

Serhiy S. POLYAKH

*Senior lecturer of Department of Banking
of Cherkasy Educational and Scientific Institute of the SHEI "Banking University"*

Abstraction. The article devoted to the essence of mechanism of refinancing and identified the need to study not only the system of refinancing, but its effectiveness in terms of quantitative and qualitative changes. In particular, there was provided

the analysis of feasibility lending National Bank of Ukraine Ukrainian banks in the period from 2015 to the present, from which developed recommendations to improve the system of refinancing.

Keywords: banking system, the National Bank of Ukraine (NBU), refinancing monetary policy.

In modern terms investigation of the refinancing scheme as a mechanism, which regulates banking liquidity and provides sufficiency of the financial resources in order to increase the economic growth and financial firmness, gains special value. That leads to the requisite not only simple investigation of the refinancing scheme, but also its efficiency in terms of changes in quantity and quality.

In connection with this situation, the National Bank's of Ukraine refinancing scheme for banks gains significant importance. Due to such mechanism, the function of the central bank "lender of the last resort" appears.

The aim is to investigate the refinancing mechanism and crediting expediency of banks by the National Bank of Ukraine analysis performance.

Nowadays, legislative amendments of the creation of outsourced financial compliance monitoring and enforcement system, which requires merger of all the functions in case of banks and non-banking institutions, development is relevant. Another disadvantage of existing refinancing mechanism is insufficient control of intended use of refinancing loan. An inappropriate usage of refinancing loans can become the severe problem for banking system. It is referred to the feasibility of using the received funds by the bank, the main aim of which are carry trade and currency withdrawal abroad. Perhaps, in such case there is a need to intensify the NBU's individual control of managerial body's work of banks, which received such type of credits. That can be done by installment of the special executive of the

NBU, who will perform supervisory activities for the intended use of financial resources. In this context, the possibility of unsecured refinancing lending in particular cases as more operative instrument of the refinancing policy is considered [10, p.34].

Therefore, at this stage acute need to provide mechanisms, which will allow commercial banks together with NBU adapt more effectively to any alterations in the economic, arises. Hence, the first thing, that have to done is improving of the refinancing instruments of the commercial banks [11, p.158].

Measures listed below in aggregate with measures, which are problem solving oriented and demands separate investigation, such as fiscal and monetary policy coordination, financial market development encouragement (primarily government securities market), intensification of the real operational independency of the NBU, will allow to increase the efficiency of the monetary and credit market's regulation in order to reach price stability as a mid-term priority goal of the NBU [10, p.35]. In this case, in our opinion, it is necessary to focus on the fact, that cash flow management, as a mechanism of money and credit policy of the NBU implementation, should not be identified with problem solving of the troubled banks mechanisms.

Improvement of existing and breaking fresh ground refinancing mechanisms makes economic sense for Ukraine, because developed crediting system in accordance with the established procedure of the NBU will assure banking system's stability.

References:

1. NBU refinansuvatyme banky za dopomohoiu harantovanykh uriadom vekseliv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://ipress.ua/news/nbu_refinansuvatyme_banky_za_dopomogoyu_garantovanyh_uryadom_vekseliv_10237.html
2. Postanova Pravlinnia Natsionalnogo banku Ukrainy vid 18.02.1016 r. «Pro zatverdzhennia Zmin do Polozhennia pro zastosuvannia Natsionalnym bankom Ukrainy standartnykh instrumentiv rehuliuвання likvidnosti bankivskoi systemy».
3. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnyi bank Ukrainy» vid 20.05.1999 r. № 679-XIV // Zakonodavchi i normatyvni akty z bankivskoi diialnosti. – 1999. – № 7. – S. 3–23.
4. Polozhennia pro rehuliuвання Natsionalnym bankom Ukrainy likvidnosti bankiv Ukrainy. Zatverdzheno postanovoiu Pravlinnia Natsionalnogo banku Ukrainy № 259 vid 30 kvitnia 2009 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Udoskonalenoinstrumentymonetarnoip olityky [Elektronnyi resurs] // Natsionalnyi Bank Ukrainy. – 2016. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/pub>
6. NBU nadaierefinansuvannia [Elektronnyi resurs] // FINbalance. – 1606. – Rezhym dostupu do resursu: <http://finbalance.com.ua/>.
7. Mishchenko, S. Udoskonalennia monetarnoi polityky ta rehuliuвання finansovykh system // Visnyk Natsionalnogo banku Ukrainy [Tekst] / S. Mishchenko. – 2011. – №5. – S.21–27
8. Shepel Ie.V. Refinansuvannia yak odna iz form pidtrymky likvidnosti bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs/ V. Shepel // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. - 2015. - № 7. - S. 772-775. - Rezhym dostupu: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/162.pdf>.
9. Refinansuvannia dlia bankiv [Elektronnyi resurs] // Finansy. – 2016. – Rezhym dostupu do resursu: <http://finansy.in.ua/shho-take-refinansuvannya-i-navishho-vono-potribno-bankam/>.
10. Nepomiashchii S. M. Udoskonalennia mekhanizmu refinansuvannia bankiv v Ukraini v period svitovoi finan-sovoi kryzy / S. M. Nepomniashchyi // Naukovyi visnyk Odeskoho ekonomichnogo universytetu : zbirnyk naukovykh prats. – 2009. – № 19 (97). – S. 27–37.
11. Kuzmak O. M. Shliakhy vdoskonalennia mekhanizmu refinansuvannia v Ukraini / O. M. Kuzmak // Visnyk NUVHP. – 2007. – № 3 (39). – S. 152–158.

УДК 658.0 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

ГОРДУНОВСЬКИЙ Олег Миколайович

д.і.н., доцент, професор кафедри економіки та управління
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Анотація. Доведено, що процес дерегуляції економічних відносин, що забезпечить економічну свободу суб'єктів господарювання у поєднанні з адекватною системою підтримки сприятиме збільшенню економічної ефективності економіки та зниженню її тіньового сектора. Деретуляція повинна бути направлена на створення умов для залучення наявних у регіонах ресурсів для розширення сфер і ефективності господарської діяльності та зростання інвестицій, що надасть додатковий імпульс регіональним народногосподарським комплексам. На основі аналізу різних рейтингів та їх складових досліджені сучасний стан та особливості дерегуляції у вітчизняній економіці. Проаналізовано вплив проведеної в останні роки політики з дерегуляції економіки на рівень економічної ефективності. Розглянуто різні форми адаптації економічних суб'єктів до заходів з дерегулювання. Сформульовано ряд рекомендацій щодо продовження політики дерегуляції економіки України.

Аннотация. Доказано, что процесс дерегуляции экономических отношений, обеспечит экономическую свободу субъектов хозяйствования и в сочетании с адекватной системой поддержки будет способствовать увеличению экономической эффективности экономики и снижению ее теневого сектора. Деретуляция должна быть направлена на создание условий для привлечения имеющихся в регионах ресурсов для расширения сфер и эффективности хозяйственной деятельности и роста инвестиций, предоставит дополнительный импульс региональным народнохозяйственным комплексам. На основе анализа различных рейтингов и их составляющих, исследовано современное состояние и особенности дерегуляции в отечественной экономике. Проанализировано влияние проведенной в последние годы политики по дерегуляции экономики на уровень экономической эффективности. Рассмотрены различные формы адаптации экономических субъектов к мероприятиям по дерегулированию. Сформулирован ряд рекомендаций по продлению политики дерегуляции экономики Украины.

Ключові слова: дерегуляція, реформи, економічна свобода, індекс економічної свободи, економічний розвиток, рейтинг, індекс, децентралізація.

Ключевые слова: дерегулирование, реформы, экономическая свобода, индекс экономической свободы, экономическое развитие, рейтинг, индекс, децентрализация.

Постановка проблеми. Реформування економіки України в контексті інтеграції до ЄС являє собою тривалий і складний процес, який включає не тільки власне ринкові, але й глибокі інституційні зміни, докорінне перетворення системи державного регулювання економіки. Вихід вітчизняної економіки із затяжної системної кризи на траєкторію зростання зумовлює необхідність розробки напрямків дерегуляції більшості економічних відносин, оскільки пряме державне регулювання в Україні не зумовило підвищення ефективності економіки. Однією з головних причин, що знижує дієвість прямих

інструментів державного регулювання є значний обсяг тіньової економіки.

Обсяги тіньової економіки в Україні, за різними оцінками, становлять 20-50% ВВП. 41% закупівель державні та комунальні підприємства проводили без застосування тендерних процедур. За даними СБУ від 50 до 75% бюджетних асигнувань під час процедури держзакупівель освоюється з численними порушеннями. Через корупційні оборудки у сфері держзакупівель збитки становлять 10-15% (35-53 млрд. грн.) видаткової частини держбюджету щорічно. Обсяги виведення коштів, отриманих в результаті

корупційних та економічних злочинів, за оцінками міжнародних експертів, перевищують 10 млрд. дол. США на рік. [1].

В таких умовах основними напрямом державної політики щодо підвищення ефективності економіки та вдосконалення інституційного середовища є дерегуляція економіки (на основі законодавчого обмеження ступеня державного втручання в економіку, підвищення ролі економічних методів регулювання ринків і ступеня прозорості механізмів економічної політики).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки у закордонній та вітчизняній економічній літературі активізувалися дослідження щодо політики дерегуляції економіки. Серед авторів, що займаються даною проблематикою можна виокремити А. Бочі, Г. Башнянина, Дж. Гвартнея, Д. Паська, Г. Третяка та ін. У роботах цих авторів, у тому числі на матеріалах міжнародних рейтингів та прикладних досліджень, виконаних на великому емпіричному матеріалі, описані причини і практика дерегуляції економіки, зниження адміністративних бар'єрів, дано аналіз їх впливу на підприємницький клімат, запропоновані деякі заходи щодо вдосконалення механізмів дерегуляції економіки.

Визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. В умовах інтеграції України до ЄС дерегуляція є важливою складовою реформування економіки. Тому розробка методології, методів і механізмів раціональної взаємодії суб'єктів підприємництва і держави з урахуванням множинності зв'язків, специфічних багатоаспектних критеріїв ефективності такої взаємодії і ресурсних можливостей держави є актуальною і потребує подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування пріоритетних напрямів та механізмів дерегуляції економіки України, які надади б стимулюючу дію регіональному розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій практиці дерегуляція відображає зняття зайвих адміністративних бар'єрів у регулюванні економічної діяльності та передачу частини функцій контролю та регулювання від державних та муніципальних органів влади до громадських спілок та асоціацій суб'єктів господарювання з метою підвищення ефективності виконання цих функцій.

Дерегуляція не передбачає суттєвого зниження ролі держави в економіці.

Вона передбачає зниження або усунення адміністративних бар'єрів. До таких бар'єрів належать встановлені державою або місцевим самоврядуванням обов'язкові правила ведення економічної діяльності, приватні витрати від ведення яких для суб'єкта економічної діяльності перевищують його приватні вигоди з урахуванням ефекту доходу [2]. Отже, такі бар'єри призводять до чистих суспільних втрат.

Результатом дерегуляції економіки є зростання економічної свободи суб'єктів господарювання. Результати досліджень міжнародних експертів і оцінки рейтингів доводять, що у країнах із більшим рівнем економічних свобод рівень добробуту є вищим. Не заперечним залишається факт, що для забезпечення стійкого економічного розвитку країни визначальним стає забезпечення верховенства права, захисту приватної власності та розвинутого інституційного середовища, відкрита політика щодо зовнішньої торгівлі та інвестицій. Характеристику рівня економічних свобод та сприятливості підприємницького середовища, що відображає характер і успішність реформ в Україні можна здійснити на основі ряду міжнародних рейтингів (таблиця 1).

Рейтинги України є низькими і характеризують її як країну з обмеженими свободами. Низькі позиції у рейтингах свідчать про не ліберальну політику: держава збільшує економічне навантаження на приватний сектор і обмежує економічні свободи, але при цьому неефективно виконує свої функції. Узагальнюючи оцінки різних рейтингів, дослідження вітчизняних і закордонних авторів можна сформулювати основні чинники обмеження економічної свободи в Україні, що стримують розвиток ринкового середовища і спричиняють неефективність державної політики. Основними серед них є: обмеження свобод підприємницької діяльності (наявність бюрократії, корупції, зарегульованість дозвільних процедур, складність процедури банкрутства); обмеження інвестиційної свободи; слабкий захист прав власності; сфера свобод трудових відносин відзначається зниженням зайнятості та погіршенням умов праці, низьким рівнем захисту трудових прав; обмеження фіскальної свободи проявляється у зростанні податкового тягара, складній процедурі адміністрування податків, неефективності перерозподілу. Зниження індексу економічної свободи у 2015 році пов'язане з погіршеннями у захисті прав власності, управлінні

Таблиця 1

Сучасний стан рівня економічної свободи та сприятливості підприємницького середовища в Україні за міжнародними рейтингами

№	Назва рейтингу	Місце у рейтингу					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	Індекс економічної свободи	163	163	161	155	162	...
2	Рейтинг легкості ведення бізнесу (Doing Business)	149	152	137	112	87	83
3	Індекс процвітання Інституту Legatum	74	71	64	63	70	...
4	Індекс сприйняття корупції Transparency International	152	144	144	142	...	...

*... - значення оцінок ще не визначались
 Складено автором на основі даних [3; 4; 5; 6]

державними витратами та інвестиційній свободі. Підвищення рівня економічної свободи в Україні залежить від здійснення реформ, направлених на подолання цих слабких сторін.

За останні роки спостерігається покращення рейтингу України щодо легкості ведення бізнесу. Цьому сприяли реформи направлені на спрощення процедури реєстрації бізнесу та прав власності. Доступними, за оцінками міжнародних експертів, є процедури отримання кредитів. Однак низькі позиції України в рейтингу щодо підключення до електромереж, отримання дозволів на будівництво, процедури банкрутства, системи оподаткування, ведення міжнародної торгівлі, забезпечення виконання контрактів.

Індекс процвітання дозволяє оцінити зміни у восьми категоріях: стан економіки, соціальної сфери, державного управління, можливості для розвитку підприємництва, охорона здоров'я, персональна свободи та безпека громадян у їхніх державах на основі результатів опитувань громадян країн. Україна має низькі рейтинги і вони з роками погіршуються відносно економічної ситуації, державного управління, охорони здоров'я, особистої безпеки. Результати опитувань показують недовіру до влади, несприятливість підприємницького середовища. Рівень інноваційної активності залишається дуже низьким. Хоча оцінки громадянських свобод оцінюються як посередні, лише 10% громадян звертаються зі скаргою до офіційних осіб, що вказує на дуже низький рівень громадянської свободи. 81,5% опитаних вважають владу корумпованою [5].

За оцінками Transparency International Україна оцінюється як одна з найбільш

корумпованих країн світу. Спеціалісти відзначають початок реформ, однак вони є повільними і не послідовними [6].

Результати позицій України у міжнародних рейтингах показали, що основними причинами низької ефективності державного регулювання економіки є: недосконалість, часта зміна і суперечливість законодавства, повільне здійснення економічних реформ, відсутність взаємодії та узгодженості між учасниками регуляторного процесу, зарегульованість дозвільних процедур, відсутність зацікавленості місцевої влади у підтримці господарюючих суб'єктів (в силу незначної частки податкових надходжень до доходів відповідних рівнів), фіскальний характер вітчизняної податкової системи (на шкоду стимулюючій функції податків), низька ефективність бюрократії, що приводить до надлишкового регулювання і корупції.

Політика дерегуляції починається з боротьби проти обмежень, що дискримінують бізнес, а саме – з адміністративних бар'єрів вибіркової дії. Боротьба з ними ведеться, насамперед, в межах певних напрямів економічної політики. Суттєвим кроком щодо дерегуляції економіки України стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)», що передбачає покращення якості надання адміністративних послуг через запровадження ліквідації дозвільних центрів як окремої складової центрів надання адміністративних послуг та спрощення ряду дозвільних процедур у різних сферах економічної діяльності. Конкретизація завдань дерегуляції,

строки і виконавці запланованих заходів були затверджені у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності». Особливості, напрями і основні результати

дерегуляції економіки України відображені у таблиці 2.

Таблиця 2

Заходи щодо дерегуляції економіки України та їх реалізація у 2015 році

№	Напрямок дерегуляції	Основні заходи	Проблеми реалізації
1	Спрощення ліцензійних і дозвільних процедур регулювання господарської діяльності	Із запланованих 40 заходів виконано 21. Передбачено процедури видачі документів дозвільного характеру за допомогою засобів телекомунікацій. На розгляд Кабінету Міністрів України внесено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру, у тому числі шляхом поширення застосування декларативного (реєстраційного, заявницького) принципу».	Не виконано ряд запланованих заходів міністерствами: Мінсоцполітики: спрощення процедури надання звітності Фонду соціального страхування. МОЗ: не скасовано жодного дозволу. МВС: не затверджено перелік маршрутів перевезення автотранспортними засобами небезпечних вантажів; не скасовано огляд працівниками Державтоінспекції нових транспортних засобів та інших дозвільних документів. Мінприроди: не скасовано подання екологічних декларацій щодо суден та товарів та їх контролю; не узгоджено «Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами» та ін.
2	Удосконалення процедури державного нагляду (контролю) за регулюванням господарської діяльності	Із запланованих 7 заходів реалізовано 5. Схвалено Стратегію розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року. Створено електронну повнотекстову бази стандартів та скасовано обов'язкову сертифікацію продукції в державній системі сертифікації (УкрСЕРПО).	Не реалізовано заходи щодо гармонізації вимог щодо маркування продукту та інформування про нього із стандартами ЄС та не надано можливості приватним компаніям здійснювати сертифікацію органічних продуктів та контроль за такими продуктами
3	Удосконалення процедури державного нагляду (контролю) за регулюванням господарської діяльності	Із запланованих 6 реалізовані всі. Основним досягненням є зменшення кількості органів державного нагляду та їх функцій та створення інтегрованої бази даних цих органів та результатів їх перевірок.	
4	Спрощення процедур митного та податкового регулювання господарської діяльності	Із запланованих 6 заходів реалізовано 3. Спрощено форми обліку звітності, вдосконалено порядок верифікації сертифікатів про походження товарів з України	Не удосконалено порядок взаємодії податкових органів з іншими перевіряючими службами, не забезпечено подання в електронній формі результатів перевірок для митного контролю і митного оформлення товарів.

5	Покращення позицій України у рейтингу «Ведення бізнесу» (Doing Business)	Із запланованих 7 заходів реалізовано 6. Спрощено процедури отримання технічних умов у сфері будівництва, зокрема, зменшення строків їх видачі; внесено законодавчі зміни щодо захисту прав інвесторів; скасування чи зменшення кількості окремих документів щодо оформлення експорту-імпорту; удосконалено процедуру врегулювання неплатоспроможності підприємств.	Не здійснено спрощення процедури приєднання до електромереж
6	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності в аграрній галузі	Із 10 запланованих заходів виконано 5. Скасовано державну реєстрацію примісів та готових кормів; запроваджено процедуру реєстрації авторських прав на сорти рослин юридичною особою; скасування системи контролю за сівозмінами; адаптація системи регулювання безпечності та якості кормів до вимог законодавства ЄС.	Не узгоджено норми Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» з нормами Закону «Про ціни і ціноутворення»; не врегульовано питання виробництва органічної продукції; не удосконалено механізм регулювання обміну земельних ділянок, розташованих у межах одного земельного масиву; не встановлено умов добровільної участі зернових складів у Гарантійному фонді; не скасовано необхідність розроблення проектів землеустрою, що передбачають еколого-економічне обґрунтування сівозміни і запровадження контролю якості ґрунтів
7	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності у харчовій галузі	Із запланованих 8 заходів реалізовано 6. Скорочення переліку об'єктів державного цінового регулювання за результатами оцінки ефективності здійснення інтервенційних операцій; відмінено обов'язкову сертифікацію харчових продуктів	Не розроблено нормативну базу для розроблення та застосування нових технологій виробництва упаковки та інших матеріалів, що контактують з харчовими продуктами; не удосконалено форму №1-ТН (МС) спеціалізованої товарної накладної на перевезення молочної сировини
8	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності у будівельній галузі	Із запланованих 8 заходів реалізовано 5. Запроваджено вільний вибір ОСББ способів управління спільним майном; недопущення обмежень забудови земельної ділянки у разі розроблення, оновлення чи зміни містобудівної документації; спрощення окремих дозволів та надання можливості вільного вибору оцінщиків.	Немає єдиних вимог до технологічних регламентів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, не розроблено план заходів з розвитку систем очищення питної води; не вирішено питання щодо регулювання сфери житлово-комунальних послуг
9	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності у галузі електроенергетики	Із запланованих 4 заходів реалізовано 2. Розмежовано повноваження національних комісій, що здійснюють регулювання природних монополій; створено законодавчі умови для підвищення конкуренції у сфері виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії	Не впроваджено систему стимулюючого тарифоутворення; не виключено об'єкти, що виробляють теплову та/або електричну енергію з біомаси та біогазу з переліку небезпечних виробництв.

10	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності у нафтогазовій галузі	Із запланованих 8 заходів реалізовано 4. Скасування: вимоги щодо обов'язковості додавання в автомобільні бензини 5% біоетанолу; державного реєстру виробників рідких біологічних видів палива та біогазів. Удосконалено правове регулювання ринку природного газу з урахуванням основних вимог законодавства ЄС про умови доступу до мереж передачі природного газу.	Не прийняті правила розробки нафтогазових родовищ відповідно до вимог ЄС. Не прийнято нову редакцію Кодексу України про надра, не запроваджено спрощений цифровий доступ до «вторинної геологічної інформації».
11	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності у сфері інформаційних технологій	Із запланованих 9 заходів реалізовано 7. Удосконалено правове регулювання програмного забезпечення та ринку електронної комерції, вільного обігу об'єктів інтелектуальної власності. Визначено порядок оподаткування операцій з електронними грошима. Спрощено умови підключення органів держави до глобальних мереж передачі даних.	Не здійснено вдосконалення нормативно-правового регулювання електронного документообігу з метою наближення умов його застосування до документообігу на паперових носіях, не встановлено вільний доступ до реєстрів заявок на знаки для товарів та послуг
12	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності у сфері телекомунікацій	Із запланованих 9 заходів реалізовано 10. Забезпечено гармонізацію процедури виділення та перерозподілу (рефармінгу) радіочастотного ресурсу з вимогами законодавства ЄС з метою підвищення ефективності його використання. Спрощено ряд дозвільних процедур щодо використання радіочастот та скасування ліцензування видів діяльності у сфері телекомунікацій.	Не здійснено оптимізацію заходів держнагляду у сфері телекомунікацій. Зарегульованими залишаються ряд процедур: доступу до кабельної каналізації електрозв'язку, вимоги щодо обов'язковості виведення сигналів про спрацювання пожежної автоматики, процедура проведення натурних випробувань щодо електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів.

Складено автором на основі даних [7; 8; 9]

Отже, у 2015 році із 136 заходів Плану дерегуляції виконано 72 заходи, що складає 53%. Реформи проведені за всіма напрямками господарської діяльності, хоча і мали частковий ефект – деякі реформи здійснені не до кінця, деякі впроваджені на законодавчому рівні, однак ще не діють механізми їх реалізації. Також негативною тенденцією є не реалізація частини запланованих заходів дерегуляції, що стосуються наближення законодавства України до вимог ЄС. Практично не реформується сфера охорони здоров'я. Досягненнями дерегуляції є вдосконалення взаємодії влади, бізнесу та громадських організацій в низці галузей. У сфері ліцензування ефект проявляється в скороченні кількості видаваних ліцензій та спрощенні процедури їх отримання. Головним результатом реформування контролюючої діяльності стало скорочення кількості перевірок та витрат часу на їх супровід з боку бізнесу. Реєстрація після реформи стала трохи швидше і простіше, хоча й

дорожче. Нова спрощена система оподаткування скоротила кількість видів податків.

Оцінки експертів і дослідників показують суттєві економічні ефекти від дерегуляції. Загальний ефект від реалізації стратегії дерегуляції може становити близько 25 млрд. дол. до 2020 року [10]. Такі результати будуть досягнуті за рахунок, як зазначає Д. Пасько, таких заходів:

1. Скасування обов'язково геологічного моніторингу в нафтогазовому секторі матиме очікуваний економічний ефект 1–3 млрд. грн. на рік. За перевірки окремі підприємства змушені були платити спеціально акредитованим підприємствам до 250 млн. грн. на рік за моніторинги, що реально не проводились. Скасування цієї процедури заощадить бізнесу кошти, які буде використано на проведення розвідування газових родовищ, а не на корупційні платежі.
2. Скасування обов'язкового отримання

карантинного сертифікату на внутрішні перевезення зерна. Сертифікат був обов'язковим навіть при транспортуванні зерна з однієї карантинної зони в іншу. На практиці це могло означати перевезення з одного району області в інший. На видачу сертифікатів, які видавала Ветфітослужба, підприємства витрачали 1–1,5 млрд. грн. на рік. Постанова з дерегуляції встановлює добровільний порядок отримання карантинного сертифікату, що більш виправдано, ніж його повне скасування.

3. Скорочення терміну видачі фітосанітарного сертифікату при експорті зерна до 24 годин замість 5 днів. Раніше експортери, не бажаючи платити за простій судна – а це близько 20000 дол. на добу – були змушені платити інспекторам за прискорення процесу. Зменшення корупційного потоку оцінюється в 1-1,5 млрд. грн. на рік.

4. Заборона на фізичне вилучення серверів ІТ-компаній. За експертними оцінками, вирішення даної проблеми призведе до 1,5% зростання ринку ІТ, що складе 50-100 млн. грн. до 2020 року.

5. Скорочення терміну реєстрації компаній до 2 днів замість 5-7 днів. Така норма покращить позиції України у рейтингу Doing Business, що є позитивним сигналом для зовнішніх інвесторів. Передбачуваний економічний ефект до 2020 року складе 200-300 млн. грн. у вигляді додаткових інвестицій, зростання економіки і податкових надходжень [10].

6. Відміна 14 дозвільних документів щодо сільського господарства (згідно Закону №191 від 12.02.15 р.) та спрощення оформлення орендних відносин дозволить аграріям економити більше 1 млрд. грн. в рік [11, с. 14].

Однак, як зазначають експерти Doing Business, окремі заходи дерегуляції не досягли бажаного результату. Ліцензії раніше отримувати складно і дорого, а чиновники видають багато дозвільних документів на види діяльності, не передбачені законом про ліцензування. Перевірки проходять з великою кількістю порушень з боку перевіряючих, включаючи численні хабарі. Правило «одного вікна» при реєстрації підприємств так і не запрацювало. Основні адміністративні бар'єри, на подолання яких були спрямовані зусилля Уряду (реєстрація, ліцензування, державний контроль і нагляд, сертифікація і стандартизація), ще збереглися [4].

Основною причиною не достатньої дієвості дерегуляції та часткового збереження адміністративних бар'єрів є свідомий опір

управлінським інноваціям з боку державної служби. Адміністративні бар'єри продовжують залишатися головним інструментом вилучення чиновниками політичної ренти. Тому адміністративна реформа повинна проводитись ще радикальніше, а самі дозвільні процедури повинні бути переведені в електронну форму у загальнодоступних базах.

Основні заходи подальшого реформування економіки України повинні стосуватися децентралізації влади; створення єдиного державного «вікна» щодо реєстраційних документів та захисту прав підприємців; розробки ефективних заходів по боротьбі з корупцією; вдосконалення конкурсної системи державних закупівель. Громадським організаціям і їх об'єднанням бізнес-асоціаціям необхідно активно брати участь у нормативно-правовій діяльності органів місцевої влади, відстежувати факти порушення чинного законодавства, всіма законними способами відстоювати права громадян. До громадських заходів зниження інституційних бар'єрів також належать такі заходи: розробка кодексів етики поведінки на різних ринках; розширення інформаційного простору в області державних закупівель через ЗМІ, підвищення кваліфікації підприємців для забезпечення участі в тендерах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вихід економіки України із затяжної системної економічної кризи на траєкторію зростання зумовлює необхідність розробки нових економічних та інституційних механізмів державного регулювання, а також напрямків дерегуляції більшості напрямів економічної діяльності. За роки незалежності у вітчизняній економіці сформувались неефективні для ринку інституційні обмеження, що обумовили виникнення і поширення таких негативних явищ як тіньова економіка, рентоорієнтована поведінка, бюрократія.

Основними напрямками державної політики щодо зниження інституційних бар'єрів виступають дерегуляція економіки, що повинна включати адміністративні (боротьба з корупцією, зменшення перевірок підприємств, впровадження електронних сервісів для суб'єктів, електронного урядування), економічні (використання економічних методів регулювання, вдосконалення конкурсної системи державних закупівель) та суспільні (формування неурядових організацій підприємців і споживачів для захисту їхніх інтересів у владних

структурах, посилення громадського контролю за діями влади) заходи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою механізмів дерегуляції різних видів економічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бочі А. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання / Ангела Бочі, Василь Поворозник. [Електронний ресурс] / Міжнародний центр перспективних досліджень – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
2. Башнянин Г.І. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу: методологічні проблеми метрологічного аналізу: монографія / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк. – Львів: Вид-во ЛКА, 2008. – 502 с.
3. 2015 Index of economic freedom [Електронний ресурс] / The Heritage Foundation – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/visualize>
4. Doing business Measuring Business Regulations [Електронний ресурс] / World Bank Group – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>
5. Legatum Prosperity Index. Country profile. Ukraine. [Електронний ресурс] / The Legatum Institute Foundation – Режим доступу: <http://www.prosperity.com/#!/country/UKR>
6. Індекс корупції CPI-2014 [Електронний ресурс] / Transparency international – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014>
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12.02.2015 № 191-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/191-19>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності» від 18.03.2015 №357-р [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/357-2015-p>
9. Стан виконання Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності (станом на 20 грудня 2015 року) [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/list/167>
10. Пасько Д. 5 прикладів дерегуляції, які вже втілено в життя [Електронний ресурс] / Forbes Україна. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1389297-5-prikladiv-deregulyaciyi-yaki-vzhe-vtileno-v-zhittya>
11. Васильєва Н. Агробизнес: год реформ / Н. Васильєва, Г. Татаренко // Бизнес. – 25.05.15. – №21. – С. 12-18.

JEL CLASSIFICATION L 510

PECULIARITIES ECONOMY DEREGULATION OF UKRAINE

Oleg M. GORDUNOVSKY

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor of Department of Economy and Management, Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution "Banking University"

Summary. It is proved that the process of deregulation of economic relations that will provide economic freedom combined entities with adequate support system will increase the economic efficiency of the economy and reduce its shadow. Deregulation should be aimed at creating conditions for attracting resources available in the region for expansion of efficiency of economic growth and investment, which will provide additional impetus to regional

economic complex. Based on the analysis of various components of their ratings and the current state and characteristics of deregulation in the domestic economy. The influence in recent years the policy of deregulation on the level of economic efficiency. Various forms of economic adaptation of the measures of deregulation. A number of recommendations to continue the policy of deregulation Ukraine.

Keywords: *deregulation, reform, economic freedom index of economic freedom, economic development, ranking index decentralization.*

Reforming the economy of Ukraine in the context of EU integration is a long and complex process that involves not only the market but also profound institutional change, a radical transformation of the system of state regulation of the economy. Output of the national economy from a protracted systemic crisis on growth trajectory necessitates the development trends of deregulation most economic relations because direct state regulation in Ukraine have not led to increase economic efficiency. One of the main reasons that reduces the effectiveness of direct instruments of state regulation is a significant amount of shadow economy.

In world practice, deregulation reflects the removal of unnecessary administrative barriers in the regulation of economic activity and the transfer of the functions of control and regulation by state and municipal governments to public unions and associations of undertakings to improve the performance of these functions.

The result of deregulation is an increase in economic freedom entities. The research results of international experts and evaluation ratings show that countries with more economic freedom have higher levels of well-being. No negative is the fact that sustainable economic development is determining the rule of law, protection of private property and developed institutional environment, open policy on foreign trade and investment.

The results of Ukraine's position in international rankings showed that the main reasons for the low

efficiency of state regulation of the economy are: imperfect, frequent changes and contradictory legislation, slow implementation of economic reforms, lack of cooperation and coordination between members of the regulatory process, overregulation licensing procedures, lack of interest of local authorities in supporting business entities (due to small share of tax revenues to the respective income levels) fiscal nature of the national tax system (at the expense of stimulating function of taxes), inefficient bureaucracy, leading to excessive regulation and corruption.

The policy of deregulation begins to fight against restrictions that discriminate against business - namely of administrative barriers selective action. Fighting them is primarily within certain areas of economic policy. An important step in the deregulation Ukraine was the adoption of the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on simplification of the business environment (deregulation),» which involves improving the quality of administrative services through the implementation of liquidation licensing centers as a separate component of the centers of administrative services and simplifying a number of licensing procedures in the various spheres of economic activity.

The main directions of state policy to reduce institutional barriers are the deregulation of the economy, which should include administrative (fighting corruption, reducing inspections,

implementation of electronic services for business, e-government), economic (the use of economic methods of regulation, improvement of public tender procurement) and social (forming NGOs businesses and consumers to protect their interests

in government, strengthening public control over the authorities) measures. Prospects for further research related to the development of different mechanisms of deregulation of economic activities.

References

1. Bochi A., & Povoroznyk V. (2014). The shadow economy in Ukraine: Causes and Cures Retrieved from http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf (in Ukr.)
2. Bashnianyn, H. I., & G.S. Tretyak. (2008). Efficiency deregulation of economies in transition: methodological problems metrological analysis. Lviv: LKA (in Ukr.)
3. 2015 Index of economic freedom [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://www.heritage.org/index/visualize>
4. Doing business Measuring Business Regulations [Electronic recourse]. – Accessed mode :<http://www.doingbusiness.org>
5. Legatum Prosperity Index. Country profile. Ukraine. [Electronic recourse]. – Accessed mode :<http://www.prosperity.com/#!/country/UKR>
6. Corruption perceptions index [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014> (in Ukr.)
7. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on simplification of business conditions (deregulation) (2015) (Law of Ukraine). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/191-19> (in Ukr.)
8. On approval of the action plan for deregulation of economic activity (2015) (Cabinet of Ministers of Ukraine) Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/357-2015-p> (in Ukr.)
9. State implement measures for deregulation of economic activity (2015) (State regulatory Service of Ukraine) Retrieved from <http://www.dkrp.gov.ua/list/167> (in Ukr.)
10. Pasko, D. (2015). 5 examples of deregulation that have already implemented. Forbes Ukraine. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1389297-5-prikladiv-deregulyaciyi-yaki-vzhe-vtileno-v-zhittya> (in Ukr.)
11. Vasilieva, N. (2015) Agribusiness: reforms hour. Business, 21, 12-18 (in Ukr.)

УДК 331.556.2

ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ

КУКСА Валентина Михайлівна

к.е.н., доцент кафедри економіки та управління

Черкаського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

E-mail: valya-mt@mail.ru

Анотація. У статті досліджено особливості внутрішньої міграції населення України в умовах військових та соціально-економічних загроз. Визначено причини та регіони внутрішнього переміщення населення. Проаналізовано проблеми внутрішніх мігрантів та запропоновано заходи, щодо їх вирішення.

Аннотация. В статье исследованы особенности внутренней миграции населения Украины в условиях военных и социально-экономических угроз. Определены причины и регионы внутреннего перемещения населения. Проанализированы проблемы внутренних мигрантов и предложены мероприятия по их решению.

Ключові слова: *внутрішня міграція, внутрішньо переміщені особи, міграційні потоки.*

Ключевые слова: *внутренняя миграция, внутренне перемещенные лица, миграционные потоки.*

Постановка проблеми. Україна є постійним активним учасником світових міграційних процесів, враховуючи її вигідне географічне положення та економічний потенціал. Українці в пошуках більш високооплачуваної роботи та кращих умов життя мігрують за кордон. В результаті країна втрачає значний людський та інтелектуальний капітал.

Міграційні процеси, які виникають в середині країни утворюють внутрішню міграцію. Внутрішня міграція так само, як і міграція за кордон, сприяє підвищенню доходів, зменшенню бідності, набуттю нових знань та навичок та ін. Разом з тим, вона не спричиняє втрат трудового та інтелектуального потенціалу країни. Для країн, які є донорами робочої сили на міжнародному ринку праці це є альтернативою виїзду за кордон. В Україні у зв'язку з військовими, політичними та соціально-економічними загрозами відбувається внутрішнє масове переміщення населення, яке дістало назву вимушених переселенців, або внутрішніх мігрантів. З огляду на це, виникає необхідність проаналізувати їх становище та проблеми, які склалися.

Аналіз останніх досліджень. Питанням міграційних процесів присвячено праці Е. М. Лібанової [6], О. А. Малиновської [9], М. Хоффмана та Д. Рейхеля [10] та ін. Однак, незважаючи на ряд досліджень, з огляду на військове вторгнення та окупацію Криму, дана тема є актуальною нині та потребує подальших

досліджень.

Метою статті є дослідження стану внутрішньої трудової міграції в умовах військових та соціально-економічних загроз, виявлення проблем та запропонування шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Міграція населення (лат. *migratio* – переселення) – переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час. Людей, які вчиняють міграцію, називають мігрантами. Розрізняють зовнішню міграцію (міжконтинентальну, міждержавну) і внутрішню (всередині країни – між регіонами, містами, сільською і міською місцевістю тощо). Розглянемо більш детально саме внутрішню міграцію України з огляду на те, що вона набула масового характеру.

В Україні внутрішнє переміщення населення є досить звичайним явищем, коли люди в пошуках кращих умов життя, побутових, культурних та соціальних умов, вищої заробітної плати мігрують із села в місто, між містами та населеними пунктами. У 2013 році країна зіткнулася із внутрішньою міграцією у зв'язку із анексією Криму, військовими діями на Сході країни, посяганням на цілісність та суверенітет держави.

Після початку бойових дій із Донецької, Луганської областей та анексованого Криму виїхало станом на 25.02.2016 р. 1,734,958

переселенців, із них 107,735 осіб – вимушені переселенці та люди, які зазнали наслідків конфлікту [1]. Серед вимушених переселенців більшість жінки, які становлять 42% (45,529), 26% (27,517) – чоловіки та 32% (34,694) – діти. Наведені дані є приблизними через неможливість точного підрахунку в умовах збройного конфлікту. Так само недоступна і точна інформація, щодо кількості людей, які покинули анексований Крим. Приблизна їх кількість оцінюється у 30 тис. чоловік.

Значні потоки внутрішніх мігрантів з районів проведення АТО спрямовані у Східні та Центральні регіони України (див. рис. 1). Найбільшими приймаючими регіонами стали відповідно Київська область та м. Київ, Харківська, Запорізька, Дніпропетровська області. Кількість працездатного населення (а це, відповідно, трудові мігранти) складає приблизно 50% від загальної кількості мігрантів з Криму та зони АТО [2].

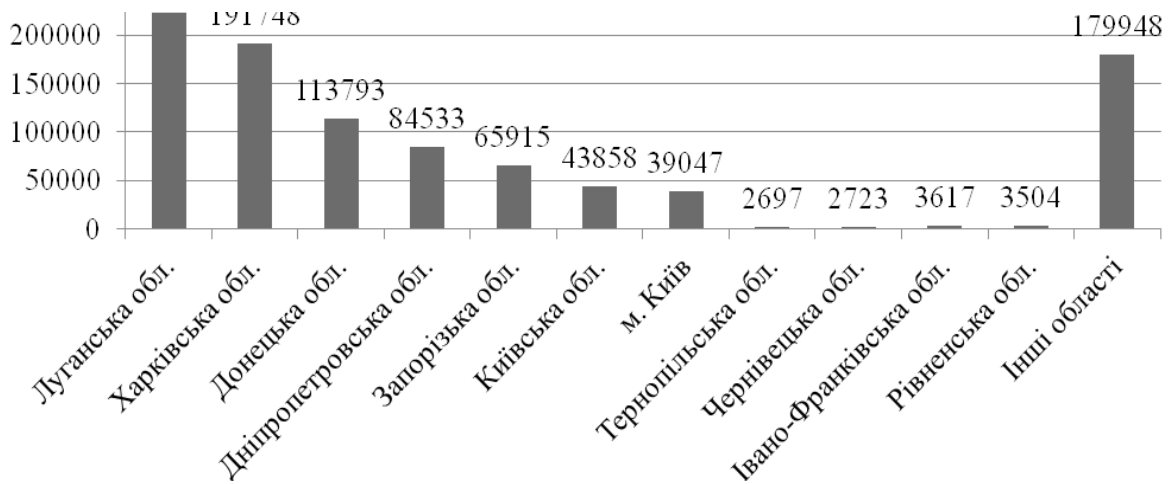

Рис. 1. Розподіл внутрішньо переміщених осіб за регіонами переселення станом на 24.09.2015 р., тис. осіб [4].

Річний міграційний рух населення за 2015 рік наведено в таблиці 1. Дані таблиці 1 свідчать, що в Україні відбувається досить активна як внутрішня, так і зовнішня міграція. Найчастіше в межах України люди переїжджають в Харківську (40549 осіб), Дніпропетровську (37549 осіб), Київську (35554 осіб) та Львівську (31499 осіб) області. Активні міграційні процеси також відбуваються у Західній Україні.

В більшості областей спостерігається від’ємний міграційний приріст, що свідчить про виїзд населення без повернення назад. Найбільше міграційне скорочення відбувається у Донецькій (-9239 осіб) та Луганській областях (-5634 осіб), що пов’язано з проведенням у даних областях антитерористичної операції (АТО). Серед Західних областей від’ємний приріст населення є у Закарпатській (-1651 осіб), Рівненській (-782 осіб) та Хмельницькій (-174 осіб) області.

Таблиця 1

Міграційний рух населення у 2015 році, осіб [3]

	Усі потоки міграції			У т. ч. міждержавна міграція		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
Україна	533278	519045	14233	30659	21409	9250
Вінницька	27829	27143	686	755	298	457
Волинська	16253	16134	119	414	272	142

Дніпропетровська	37594	38945	-1351	2126	2300	-174
Донецька ²	16662	25901	-9239	516	315	201
Житомирська	19783	21063	-1280	596	355	241
Закарпатська	6103	7754	-1651	266	1519	-1253
Запорізька	17890	18687	-797	1163	965	198
Івано-Франківська	18873	16972	1901	989	707	282
Київська	35554	24329	11225	1314	451	863
Кіровоградська	14898	15586	-688	554	350	204
Луганська ²	5974	11608	-5634	245	68	177
Львівська	31499	30164	1335	1007	713	294
Миколаївська	14023	13817	206	799	541	258
Одеська	25781	24795	986	3151	2126	1025
Полтавська	23735	22745	990	1020	328	692
Рівненська	19812	20594	-782	332	346	-14
Сумська	18334	19308	-974	568	496	72
Тернопільська	15263	15013	250	698	312	386
Харківська	40549	35568	4981	5533	3291	2242
Херсонська	12646	12947	-301	406	286	120
Хмельницька	22350	22524	-174	481	252	229
Черкаська	18680	18868	-188	777	359	418
Чернівецька	10548	9552	996	735	382	353
Чернігівська	16538	16383	155	594	282	312
м.Київ	46107	32645	13462	5620	4095	1525

Примітка:

1 Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. Інформація сформована на основі наявних адміністративних даних щодо зміни реєстрації постійного місця проживання. Дані попередні.

2 Дані можуть бути уточнені.

Довідково: усі потоки міграції включають внутрішньорегіональну, міжрегіональну та міждержавну.

Зупинимося більш детально на внутрішніх мігрантах із зони АТО, або їх ще називають вимушені переселенці. Вони намагаються працевлаштуватися за новим місцем перебування, погоджуючись, при цьому, на гірші умови оплати праці, а ніж ті, що вони мали до переїзду.

Масове переміщення внутрішніх мігрантів показало невідповідність областей прийняти таку кількість переселенців. При цьому необхідно враховувати психологічний та емоційний стан мігрантів, який потребує реабілітації та негативно позначається на їх працездатності.

Наплив внутрішніх мігрантів двояко впливає і на ринок праці приймаючих регіонів та конкурентоспроможність місцевих підприємств. З одного боку, внутрішні мігранти створюють надлишок «дешевої» робочої сили, а з іншого боку, створюється навантаження на ринок праці області. Вимушені переселенці переважно мігрують у суміжні області з зоною конфлікту та до м. Києва. Для цих областей таке переміщення є негативним явищем та призведе до перенасичення ринку праці «дешевою» робочою силою та неспроможністю працевлаштування всіх мігрантів (див. рис. 2).

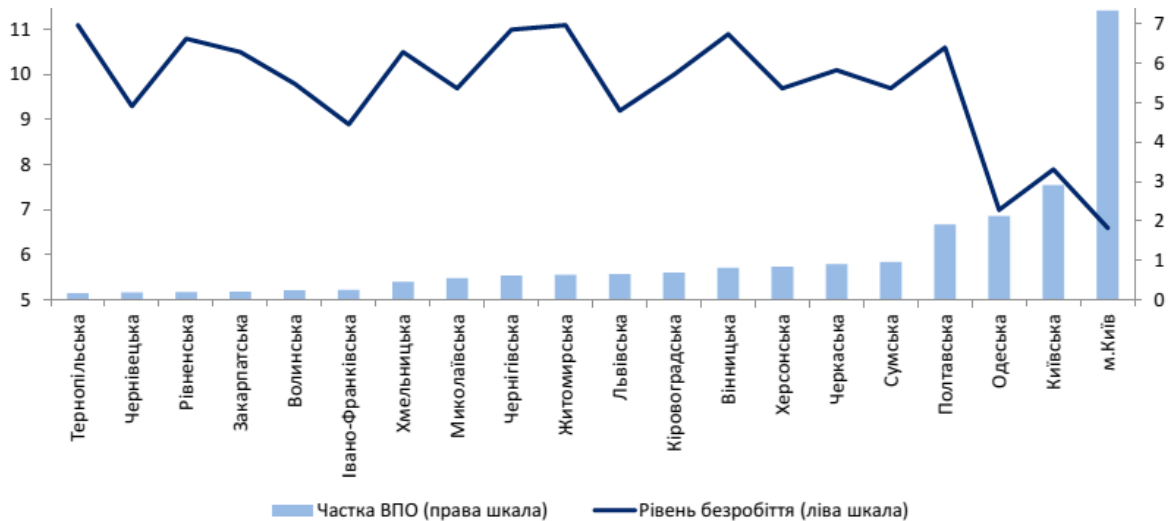

Рис. 2. Рівень безробіття (МОП) у 1 кварталі 2014 року та частка загальної чисельності зареєстрованих ВПО (на 16 жовтня 2015 року).

Джерело: Держстат, UNHCR [8, с. 12]

Дані Рисунку 2 свідчать про неспроможність працевлаштування переселенців у м. Києві, також труднощі з працевлаштуванням можуть виникнути у Одеській, Полтавській та Харківській областях. В інших областях ситуація буде значно краща.

Масовий наплив внутрішні мігрантів є вигідний роботодавцям, які зможуть збільшити свої прибутки за рахунок «дешевої робочої сили» та зменшити виробничі витрати, заощаджуючи на фонді заробітної плати та бонусом отримують знання та досвід. Проте, вимушені переселенці не завжди погоджуються на запропоновану заробітну плату вимагаючи високої оплати праці, яку вони отримували раніше.

Працевлаштування переміщених осіб має тимчасовий характер, що не завжди влаштовує роботодавців та призводить до зростання соціальної напруги в регіонах серед безробітного населення.

Окрім працевлаштування, внутрішні мігранти намагаються налагодити побут та пристосуватися до нових умов життя.

На допомогу переселенцям стають різноманітні фонди та волонтерські організації. Так, за даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), гуманітарну допомогу отримали 102,455 осіб, допомогу із самозайнятості – 4,519 та 761 – отримали сприяння розвитку громад [1]. Незважаючи на це, ще значна кількість переселенців не працевлаштована та потребує реабілітації, лікування та поселення.

Основними проблемами з якими нині

стикаються переселенці є:

- реєстрація та надання їм відповідного статусу;
- оформлення та виплата допомоги;
- працевлаштування та поселення мігрантів;
- реабілітація та адаптація до нових умов життя та ін.

Для вирішення деяких з цих проблем були прийняті законодавчі акти: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII 20.10.2014 р. , Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» № 509 від 1 жовтня 2014 р. та Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції» № 79 від 04.03.2015 р. [5].

Попри суспільні дискусії та політичні рішення на національному і на міжнародному рівнях, спрямовані передовсім на врегулювання військової ситуації в Україні, питання внутрішньої міграції та проблеми переселенців все ще потребують вирішення. Тому на державному рівні необхідно розробити стратегію внутрішньої міграційної політики, в якій передбачити інтенсивне заселення вимушеними переселенцями депресивних регіонів, містечок, селищ міського типу та

сіл. При цьому, забезпечити покращення фінансування інфраструктури: транспортне сполучення, ринок орендного житла та тимчасового житла (гуртожитки, дешеві готелі), ринку праці, продовольчого ринку тощо. А також передбачити фінансування реабілітаційної допомоги (лікування, протезування, відновлення, відпочинок та ін.) При вирішенні всіх цих проблем зменшиться навантаження на міста мільйонники, інфраструктуру, ринок праці та транспорт.

Що стосується внутрішньої міграції з інших регіонів України, то важкі життєві умови, низька заробітна плата, неспроможність реалізувати себе у професійній сфері спонукають багатьох українців приймати ризиковані пропозиції працевлаштування за кордоном і погоджуватися на умови праці, на які в іншій ситуації вони б не погодилися. Слід зауважити, що чотири роки тому кількість таких людей складало лише 14% від загальної кількості потенційних трудових мігрантів, а зараз, потенційно – 40%.

У трійку найбільш привабливих країн для українських трудових мігрантів у 2015 році потрапили Польща, Німеччина та Італія. За ними йде Росія, кількість бажаючих влаштуватися на роботу в якій знизилася в порівнянні з 2011 роком на 6%. Замикають цей список Канада та Чехія.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна організація з міграції. Представництво в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iom.org.ua/ua/dopomogatom-vymushenym-pereselencyam-v-ukrayini>

2. Агентство ООН у справах біженців (UNHCR). Карта внутрішнього переміщення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unhcr.org.ua/uk/component/content/article/2-uncategorised/1261-karta-vnutrishnyoho-pereselennia-angliyskoju>

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Офіційний сайт Державної міграційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/images/pro-dms/centr/zvit_vypusk_5.pdf

5. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

У звіті Норвезької ради з питань біженців (NRC) та Моніторингового центру щодо внутрішньо переміщених осіб (IDMC) Україна зайняла четверте місце в світі за кількістю внутрішніх мігрантів.

При позитивному вирішенні питань внутрішніх переселенців у середньо- і довгостроковій перспективі вдасться здійснити структурні зрушення в економіці; змінити схеми розселення та розвитку інфраструктури; сформувати якісно новий людський потенціал; здійснити соціальну, культурну та національну інтеграцію українського суспільства.

Висновки. Україна зіткнулася як з військовими діями, так із значною кількістю внутрішніх мігрантів. Для врегулювання внутрішньої міграції доцільно, окрім прийняття законодавчих документів, створити такі умови (фінансові, економічні) які б стимулювали прибуття переселенців в депресивні території (села, селища, містечка) в яких відчувається нестача трудового потенціалу. У ці регіони необхідно перенести важке та легке виробництво з окупованої території, заклади дошкільної, шкільної та вищої освіти та інші об'єкти інфраструктури. Уряду України необхідно змістити акцент із надання пільг переселенцям на підтримку та розвиток депресивних регіонів поселення переселенців.

6. Лібанова Е.М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України / Е.М. Лібанова // Вісник НАН України. – 2014. – № 12. – С.15-24.

7. Міграція як чинник розвитку в Україні. Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. – Київ. – 2016. – 116 с.

8. Економічний вимір питання щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні. Німецька консультативна група. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Київ. – 2015. – 18 с.

9. Малиновська О.А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О.А. Малиновська. – К.: НІСД, 2011. – 40 с.

10. Хоффман М. Українська міграція: аналіз міграційних переміщень в через та з України / М. Хоффман, Д. Рейхель. – К.: УЦСР, 2011. – 79 с.

JEL CLASSIFICATION R 230

INTERNAL MIGRATION UKRAINE UNDER THE INFLUENCE OF MILITARY AND SOCIO-ECONOMIC THREATS

Valentina M. KUKSA

Candidate of Economics, Associate Professor, Cherkasy educational-scientific Institute of the State higher educational institution "Banking University"

Summary. The article dwells on the peculiarities of internal migration of Ukrainians under the conditions of military and socio-economic threats. The causes and regions of internal displacement have

been outlined. The problems of internal migrants have been defined and and problem-solving strategies have been suggested.

Key words: *internal migration, internally displaced persons, migration flows.*

The article analyzes the features of internal migration in Ukraine.

The main features of modern internal migration flows have them forced, due primarily military actions in eastern Ukraine, Crimea annexation and low living standards. One of the significant factors influencing the internal migration allocate economic and cultural factors as they determine the degree of adaptation of migrants to new conditions.

The article concretized that women and children, is dominated in the structure internally displaced which complicates the process of social protection and employment. It is noted that such movements have a mixed impact on the labor market, causing lower wages, increased unemployment and create competition in the labor market.

It was established that the main problems of internally displaced persons are: registration and providing them with the appropriate status; registration and payment of benefits; employment and settlement of migrants; rehabilitation and

adaptation to new living conditions and others.

To solve these problems of internal migration should develop a strategy of internal migration policy. This strategy should provide intensive settling displaced people depressed regions, towns, townships and villages. At the same time, provide better financing of infrastructure: transport, market rental housing and temporary accommodation (hostels, cheap hotels), the labor market, food market and more. And also provide funding for rehabilitative care (treatment, prosthetics, restoration, recreation) When solving these problems will decrease the load on the city's megacities, infrastructure, labor market and transport.

With the positive decision problems of internal migrants in the medium and long term will be able to make structural changes in the economy; Change resettlement schemes and infrastructure development; create a new human resources; implement social, cultural and national integration of Ukrainian society.

References:

1. Mizhnarodna organizaciya z migraciyi. Predstavny`cztvo v Ukrayini [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://iom.org.ua/ua/dopomogamom-vymushenym-pereselencyam-v-ukrayini>
2. Agentstvo OON u spravax bizhenciv (UNHCR). Karta vnutrishn`ogo peremishhennya [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://unhcr.org.ua/uk/component/content/article/2-uncategorised/1261-karta-vnutrishnyoho-pereselenia-angliyskoyu>
3. Oficijny`j sajt Derzhavnoyi sluzhby` staty`sty`ky` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs]. –

Rezhy`m dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Oficijny`j sajt Derzhavnoyi migracijnoyi sluzhby` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://dmsu.gov.ua/images/prodms/centr/zvit_vypusk_5.pdf

5. Oficijny`j sajt Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

6. Libanova E.M. Vy`mushene pereseleniya z Donbasu: masshtaby` ta vy`kly`ky` dlya Ukrayiny`./ E.M. Libanova // Visny`k NAN Ukrayiny`. – 2014. – № 12. – S.15-24.

7. Migraciya yak chy`nny`k rozvy`tku v Ukrayini. Mizhnarodna organizaciya z migraciyi (MOM), Predstavny`cztvo v Ukrayini. – Ky`yiv. – 2016. – 116 s.

8. Ekonomichny`j vy`mir py`tannya shhodo vnutrishn`o peremishheny`x osib v Ukrayini. Nimecz`ka konsul`taty`vna grupa. Insty`tut ekonomichny`x doslidzhen` ta polity`chny`x

konsul`tacij. – Ky`yiv. – 2015. – 18 c.

9. Maly`novs`ka O.A. Trudova migraciya: social`ni naslidky` ta shlyaxy` reaguvannya / O.A. Maly`novs`ka. – K.: NISD, 2011. – 40 s.

10. Xoffman M. Ukrayins`ka migraciya: analiz migracijny`x peremishhen` v, cherez ta z Ukrayiny` / M. Xoffman, D. Rejxel`. – K.: UCzSR, 2011. – 79 s.

УДК 336.77.067

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІПОТЕЧНОГО ЖИТЛОВОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

МІЩЕНКО Володимир Іванович

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та управління ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ

НАУМЕНКОВА Світлана Валентинівна

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МІЩЕНКО Світлана Володимирівна

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і кредиту ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ

E-mail: v-mischenko@yandex.ru

Анотація. У статті досліджено основні тенденції та особливості моніторингу та управління ризиками іпотечного житлового кредитування в Україні в умовах фінансової нестабільності, обґрунтовано методи та механізми зниження рівня ризику в діяльності комерційних і центральних банків, розроблено рекомендації щодо вдосконалення методологічних засад і принципів використання в банках систем ризик-менеджменту з метою зниження рівня ризиків іпотечного кредитування, а також запропоновано заходи щодо вдосконалення банківського нагляду.

Аннотация. В статье исследованы главные тенденции и особенности мониторинга и управления рисками ипотечного жилищного кредитования в Украине в условиях финансовой нестабильности, обоснованы методы и механизмы снижения уровня риска в деятельности коммерческих и центральных банков, разработаны рекомендации по совершенствованию методологических основ и принципов использования в банках систем риск-менеджмента с целью снижения уровня рисков ипотечного жилищного кредитования, а также предложены мероприятия по совершенствованию банковского надзора.

Ключові слова: іпотечне кредитування, кредитний ризик, процентний ризик, ринковий ризик, валютний ризик, ризик-менеджмент.

Ключевые слова: ипотечное кредитование, кредитный риск, процентный риск, рыночный риск, валютный риск, риск-менеджмент.

Постановка проблеми. Іпотечне кредитування є одним із важливих напрямів діяльності вітчизняних банків, однак через складні економічні умови останнім часом його обсяги суттєво зменшилися [1, с. 5; 2, с. 18]. На сьогоднішній день у структурі джерел фінансування придбання житла частка іпотечних кредитів складає близько 2%, тоді як кілька років тому вона перевищувала 12-15%. За січень-травень 2016 р. Державна іпотечна установа оформила лише 61 іпотечний житловий кредит на загальну суму 23 млн. грн.

Головні причини ситуації, що склалась, полягають у високій вартості іпотечних

кредитів (станом на 01.06.2016 р. – 20-30%), значній сумі разової комісії (1-2%), наявності обов'язкового початкового внеску (30-50%), значній волатильності процентної ставки та валютного курсу. Найбільшим джерелом ризику неповернення іпотечних житлових кредитів є тривалий термін кредитування та високі процентні ставки.

Разом з тим, на сьогоднішній день практика ризик-менеджменту у вітчизняних банках суттєво відстає від рівня реальних загроз і оцінки рівня фінансової нестабільності. Це свідчить про те, що ризик-менеджмент в українських банках ще не готовий протистояти кризі: банки

не змогли своєчасно та адекватно зреагувати на негативні явища та адаптуватися до змін [3, с. 22]. Так, найбільша частка проблемних кредитів припадає саме на житлові кредити, видані в іноземній валюті до 2008 р. [4, с. 65; 5, с. 79]. У багатьох банках відсутній системний підхід до впровадження ризик-менеджменту, а практика управління ризиками часто полягає лише у виконанні нормативів нагляду [6, с. 194; 7, с. 109]. У зв'язку з цим надзвичайно гостро постає питання щодо необхідності вдосконалення управління ризиками іпотечного житлового кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі питанням управління ризиками іпотечного житлового кредитування приділяється значна увага. Серед науковців, які досліджують ці проблеми, слід виділити праці А.В. Андреева, С.А. Буковинського, О.В. Дзюблюка, В.В. Коваленко, С.Р. Лисенка, В.С. Стельмаха, І.Ю. Таранухи, К.Ф. Черкашиної, С.О. Шульги та багатьох інших. Разом з тим практика вимагає подальших досліджень управління ризиками іпотечного житлового кредитування на основі вдосконалення методичного забезпечення процесів управління ризиками з метою забезпечення стабільності діяльності банків.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей управління ризиками іпотечного житлового кредитування в Україні в умовах фінансової нестабільності, обґрунтування методів і механізмів зниження рівня ризику в діяльності банків, а також розроблення рекомендацій щодо вдосконалення методологічних засад і принципів використання у банках систем ризик-менеджменту з метою зниження рівня ризиків іпотечного кредитування.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Сучасна концепція управління банківськими ризиками сформувалась у 1990-х роках після прийняття у 1997 р. Базельським комітетом з питань банківського нагляду «Основних принципів ефективного банківського нагляду», які включають 25 принципів і в удосконаленому вигляді використовуються й сьогодні як стандарт для оцінки якості систем регулювання та нагляду [8, с. 14]. Стосовно теми дослідження на особливу увагу заслуговують принципи, пов'язані з механізмами управління кредитним, ринковим, валютним і процентним ризиком, управління якими є необхідною умовою для прийняття ефективних рішень у процесі іпотечного кредитування [9, с. 98].

Практичною основою механізмів і процесів організації управління ризиками іпотечного житлового кредитування є використання чітких процедур визначення, оцінки, моніторингу і контролю, які повинні здійснюватися на всіх етапах кредитного процесу. Керівництво цим процесом покладається на Раду банку, яка повинна затверджувати, стратегію, принципи і процеси управління кредитними ризиками, зокрема, процедури визначення, оцінки, контролю і звітності щодо кожного конкретного виду ризиків [10, с. 374; 11, с. 15].

Сьогодні у процесі управління ризиками іпотечного житлового кредитування в банках України використовуються такі механізми: страхування, розподіл, диверсифікація, уникнення (відмова від пов'язаних з ризиком операцій) або мінімізація (консервативне управління) [12, с. 104; 11, с. 92]. Страхування ризиків передбачає їх передачу від страхувальника до страховика. Серед усіх фінансових ризиків найчастіше за все страхується кредитний ризик шляхом страхування позичальником своїх зобов'язань на користь кредитора, що, поряд із заставою, є формою забезпечення повернення позики [14, с. 11; 15, с. 38]. Разом із тим слід зазначити, що страхування не зменшує ймовірності виникнення ризиків, а призначене, переважно, для відшкодування збитків. Крім того, страхування ризиків обов'язково повинно передбачати реалізацію певних заходів щодо зменшення ймовірності настання страхових випадків.

З метою зменшення рівня ризику також може бути здійснено резервування коштів на покриття непередбачених витрат, яке передбачає визначення співвідношення між потенційними ризиками, що впливають на вартість активів, і розміром витрат, необхідних для усунення можливих збитків [16, с. 9; 17, с. 76].

Однією із форм страхування від можливих втрат може бути хеджування ризиків шляхом укладання врівноважуючої угоди (перенесення ризику з одного суб'єкта на іншого). Хеджування використовується з метою зниження можливих втрат від вкладень, що виникають у результаті ринкового і кредитного ризику та ґрунтується на нейтралізації прийнятого ризику [7, с. 112; 18, с. 68; 19, с. 47].

Хеджування ринкових ризиків іпотечного кредитування може відбуватися на основі здійснення позабалансових операцій з похідними фінансовими інструментами. При цьому знизити

рівень ризику можна на основі його розподілу між учасниками кредитної угоди шляхом індексації вартості одиниці житлової площі, надання гарантій, використання різних форм страхування, оформлення застави на квартиру тощо [1, с. 17; 5, с. 84; 20, с. 188; 21, с. 160].

Ефективне управління ризиками є своєрідним механізмом захисту інтересів банків, їх клієнтів та інвесторів, а також необхідною умовою для вибору мотивованих рішень у сфері іпотечного кредитування. Крім внутрішніх систем управління ризиками в банках, органи нагляду з метою ефективного контролю повинні запроваджувати адекватну систему ризик-орієнтованого нагляду, яка дозволяє виявити проблеми в діяльності банків до моменту їх загострення. Перевагою виявлення ризиків на ранніх стадіях є можливість забезпечення своєчасного реагування органів нагляду з метою запобігання кризовим явищам або пом'якшення їх впливу [4, с. 67; 22, с. 52; 23, с. 48; 24, с. 40]. З цією метою доцільним є запровадження нагляду на основі ризиків, який дозволяє здійснити оцінку кількісних характеристик ризику та забезпечує якісне управління ними.

У зв'язку з тим, що умови ведення банківського бізнесу в різних банках різні, дуже складно розробити єдину систему управління ризиками, прийнятну для всіх банків. Кожний банк відповідно до своїх потреб і обставин зобов'язаний розробити власну стратегію управління ризиками, яка має містити визначення ризиків, перелік основних завдань і функціональну структуру такого управління [25, с. 52; 26, с. 183]. Однак спільними для всіх систем мають бути такі елементи:

- виявлення ризику – постійний процес, що здійснюється як на рівні окремої операції, так і на рівні всього портфелю іпотечних кредитів, і пов'язаний з визнанням і розумінням наявних або потенційних ризиків;

- вимірювання ризику – точне і своєчасне визначення розміру ризику та потенційних збитків на основі використання широкого спектру інструментів і методів, які повинні бути адекватними складності та рівню ризиків;

- контроль ризику – встановлення певних правил, обмежень, стандартів і процедур, що визначають обов'язки і повноваження працівників;

- моніторинг ризику – постійне, регулярне та точне відстеження умов виникнення, характеру та рівнів ризиків [10, с. 380; 25, с. 56; 27, с. 47].

Стратегічні напрями управління ризиками в банках повинні відображатися у програмі управління ризиками, яку затверджує правління банку та погоджує рада банку. Цей документ має містити відповідну політику управління всіма ризиками, які банк оцінює, контролює та якими управляє в процесі своєї діяльності. Програма повинна також включати конкретні методи управління ризиками, зокрема: підтримання достатності капіталу, ідентифікацію, аналіз, кількісну та якісну оцінку ризику, розроблення процедур проведення операцій, хеджування ризиків, порядок ухвалення рішень та функції окремих структурних підрозділів у механізмі управління ризиками [2, с. 204; 20, с. 214].

Одним з основних інструментів управління ризиками повинен бути розрахунок і встановлення лімітів на величину прийнятних ризиків (очікуваних втрат). Для цього необхідно використовувати сценарне моделювання, що ґрунтується на розрахунках і прогнозах варіантів розвитку подій, демографічної та соціально-економічної ситуації [8, с. 30; 27, с. 40].

З метою своєчасної ідентифікації всіх суттєвих ризиків іпотечного житлового кредитування та якісного управління ними банк повинен мати ефективну та всеохоплюючу інфраструктуру управління цими ризиками, яку називають ризик-менеджментом. У межах системи ризик-менеджменту головну роль має відігравати рада банку, яка повинна: 1) бути незалежною та добре розумітися на банківській справі; 2) формулювати чіткий підхід з усіх напрямів управління ризиком; 3) забезпечувати вжиття ефективних заходів, необхідних для виявлення, вимірювання, моніторингу та контролю ризиків; 4) забезпечувати виконання внутрішнім аудитором перевірок з метою дотримання всіх процедур.

До функцій Комітету з управління ризиками повинно належати визначення та затвердження ступеня схильності банку до ризиків за різними продуктами, сегментами та напрямками бізнесу, а також виконання функцій щодо організації діяльності служби ризик-менеджменту [5, с. 81; 21, с. 160].

У цілому служба ризик-менеджменту в банку повинна вирішувати такі завдання: 1) визначення політики та стратегії управління ризиком; 2) забезпечення управління ризиком на стратегічному та операційному рівнях; 3) визначення внутрішньої політики щодо ризиків та структури бізнес-підрозділів; 4) розроблення та розгляд процесів ризик-менеджменту; 5)

координація різних функціональних напрямків діяльності, які передбачають консультування з питань управління ризиком в організації; б) розроблення процесів реагування на ризик, включаючи програми дій на випадок надзвичайних ситуацій та забезпечення безперервності бізнесу; 7) підготовка звітності про ризики та стан управління ризиками для правління та зацікавлених сторін.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що основними проблемами впровадження ризик-менеджменту у банках є:

- можливі конфлікти інтересів ризик-менеджерів і керівництва, які виникають через загострення проблеми розподілу владних повноважень;

- нечітке формулювання завдання ризик-менеджменту;

- залежність ефективності ризик-менеджменту від налаштованості керівництва та акціонерів застосовувати «високі технології» та розуміння ефективності їх використання для управління бізнесом;

- можливе неприйняття акціонерами принципу покриття ризиків акціонерним капіталом;

- відсутність єдиної методології оцінки ризиків тощо.

Аналіз особливостей управління окремими видами ризиків у процесі іпотечного кредитування свідчить, що суттєвий вплив на нього має ринковий ризик, який визначається як ризик збитків, що виникають унаслідок коливань ринкових цін. Ці чинники тісно пов'язані з динамікою процентної ставки та зі зміною валютних курсів, оскільки значна частина іпотечних житлових кредитів видається саме в іноземній валюті.

Необхідною умовою ефективного управління такими ризиками є наявність чіткої стратегії розвитку банку, забезпечення ефективного нагляду з боку керівництва та адекватного реальним умовам вимірювання, моніторингу і контролю ризиків. Формальність і складність процесу управління ризиками іпотечного житлового кредитування повинна відповідати загальному рівню ризиків, що бере на себе банк у цілому. Для цього у банках повинні бути розроблені чіткі принципи та надійні процедури для ретельного визначення, оцінки та контролю ринкових ризиків [5, с. 81].

Головним критерієм ефективного нагляду за процентним ризиком має бути наявність

у банку належних процедур, які чітко формулюють положення щодо визначення, оцінки, моніторингу і контролю ризику та інтегровані у загальні принципи і процедури управління ризиками. Такі принципи банки повинні використовувати в процесі управління процентним ризиком і в процесі функціонування системи внутрішнього контролю [20, с. 223].

Для оцінки процентного ризику, пов'язаного зі зміною ринкових курсів і цін, необхідно визначити набір факторів ризику, що відповідає процентним ставкам у кожній валюті, в якій банк має чутливі до процентних ставок позиції. Крім того, в межах системи оцінки процентного ризику необхідно обов'язково здійснювати моделювання кривої прибутковості, використовуючи загальноприйняті підходи, наприклад, на основі врахування форвардних курсів. З метою відображення зміни кривої прибутковості від зміни валютних курсів вона має бути розподілена на сегменти за строками виплат. При цьому слід враховувати, що несприятливе зміщення кривої прибутковості або зміна її форми може призвести до значного скорочення прибутку або зменшення власного капіталу банку [25, с. 57].

У процесі управління ризиками іпотечного житлового кредитування слід мати на увазі, що процентний ризик тісно пов'язаний з кредитним ризиком. У разі погіршення якості іпотечних кредитів ефективна ставка розміщення буде знижуватися через додаткові відрахування до резерву на покриття збитків, і, відповідно, зменшиться й ефективна маржа.

Для того, щоб одержати надійну кількісну оцінку процентного ризику, необхідно визначити період прогнозування та сценарій несприятливої зміни ринкових процентних ставок. На практиці з метою кількісної оцінки ризику використовують два сценарії зміни ставок: 1) паралельне зміщення ставок і 2) найвірогіднішу зміну форми кривої прибутковості (графік залежності величини процентних ставок активів від терміну їх погашення) [26, с. 392]. При цьому слід мати на увазі, що прибутковість активів залежить від кредитного ризику, а тому в процесі аналізу процентного ризику, зазвичай, розглядають криву прибутковості за безризиковими активами.

У процесі оцінювання ринкового ризику банки мають можливість вибору між двома підходами. Перший підхід – стандартизований, за якого окремо розраховуються специфічний і загальний ринковий ризики. Другий підхід заснований на розрахунку специфічного ризику,

який визначається шляхом множення ринкової вартості активу на встановлені коефіцієнти ризику. При цьому розрахунок загальної суми ризику використовують для визначення суми покриття втрат, що виникають унаслідок зміни ринкових процентних ставок. При цьому головними методами оцінки ризику є визначення за «строками погашення» або на основі «дюрації» [28, с. 39; 29, с. 70].

Використання оцінки ринкових ризиків із застосуванням внутрішніх моделей передбачає: чітке визначення загальних критеріїв адекватності системи управління ризиками; наявність стандартів якості внутрішнього контролю; визначення відповідного набору факторів ринкового ризику (ринкові ставки і ціни); використання загальних мінімальних статистичних параметрів оцінки ризику; проведення стрес-тестування тощо.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що в процесі управління банківськими ризиками іпотечного житлового кредитування необхідно неухильно

дотримуватися чітко визначених механізмів і процедур ризик-менеджменту, включаючи відповідний контроль з боку ради банку та керівництва. На основі таких процедур повинні визначатися та оцінюватися всі суттєві ризики, а також має здійснюватися постійний їх моніторинг і контроль. Усі процеси, пов'язані з іпотечним кредитом, у тому числі й управління заставою, повинні відповідати обсягам і характеру діяльності банку та періодично коригуватися при зміні профілю ризиків та подій на ринку.

Для цього в межах загальної стратегії управління ризиками, банки повинні розробити окремі нормативні документи, що стосуються управління ризиками іпотечного житлового кредитування. Функції оцінки, моніторингу та контролю за ризиками повинні бути покладені на спеціальний підрозділ, робота якого підлягає у періодичній перевірці внутрішнім аудитом. У свою чергу, наглядові органи повинні обов'язково перевіряти всі внутрішні оцінки показників і стратегії банків, що пов'язані із іпотечним житловим кредитуванням.

Список використаних джерел:

1. Науменкова С.В. Розвиток кредитування в посткризових умовах / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – №1. – С.3-19.
2. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: «Атлант», 2015. – 217 с.
3. Науменкова С.В. Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики // С.В. Науменкова // Фінанси України. – 2013. – №10. – С.20-33.
4. Міщенко В.І. Вплив банківської кризи на зміну умов банківського кредитування / В.І. Міщенко // Фінансовий простір. – 2015. – №3(19). – С.63-69.
5. Міщенко В.І. Управління кредитним ризиком на основі вдосконалення забезпечення банківських позик / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінансовий простір. – 2015. – №2(18). – С.77-86.
6. Черкашина К.Ф. Теоретичні засади ідентифікації морального ризику в кредитних відносинах / К.Ф. Черкашина // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – №2. – С.193-196.
7. Шаповал О.А. Світовий досвід регулювання вартості споживчих кредитів та перспективи його використання в Україні / О.А. Шаповал // Банківська справа. – 2015. – №3. – С.108-115.
8. Науменкова С. Особливості формування сучасної моделі фінансової системи / С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2006. – №11. – С.26-31.
9. Деньги. Кредит. Банки / В.В. Иванов [и др.] ; под ред. В.В. Иванова, Б.И. Соколова. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 371 с.
10. Міщенко В.І. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. – К.: Знання, 2007. – 739 с.
11. Науменкова С.В. Нові тенденції в монетарній політиці та діяльності центральних банків у посткризовий період / С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. – 2011. – №5. – С.12-29.
12. Фінансовий ринок та інвестиції: збірник тестових вправ та завдань / С.В. Науменкова, А.В. Андреев, Ф.О. Журавка. – К: Знання, 2000. – 214 с.
13. Науменкова С.В. Використання структурованих цінних паперів для фінансування корпорацій в Україні / С.В. Науменкова, Т.Г. Буй // Фінанси України. – 2010. – №2. – С.89-101.
14. Жупанин В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків / В. Жупанин // Вісник НБУ. – 2008. – №7. – С.8-12.

15. Міщенко С.В. Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни / С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – №7. – С.35-49.
16. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 6. – К.: НБУ. Центр наукових досліджень, 2006. – 162 с.
17. Міщенко С.В. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування / С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2009. – №7. – С.75-88.
18. Міщенко В.І. Основні напрями забезпечення стабільності фінансового сектору України в контексті глобалізаційних процесів / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2008. – №5. – С.56-69.
19. Міщенко С.В. Проблеми розвитку інститутів спільного інвестування / С.В. Міщенко, С.В. Науменкова // Економіка та держава. – 2009. – №11. – С.46-48.
20. Банківська система України на шляху євроінтеграції: монографія / за ред. С.А. Буковинського. – К.: ЦНД НБУ, 2015. – 496 с.
21. Науменкова С.В. Удосконалення управління проблемними кредитами банків / С.В. Науменкова, І.Ю. Тарануха // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків. – Черкаси: ЧІБС УБС НБУ, 2010. – С.159-161.
22. Лисенко Р.С. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання кризи / Р.С. Лисенко // Фінанси України. – 2009. – №1. – С.50-57.
23. Міщенко С.В. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором / С. Міщенко // Банківська справа. – 2007. – №1. – С.41-56.
24. Міщенко С.В. Критерії та показники оцінки стабільності функціонування фінансового сектору / С.В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2010. – №9. – С.36-45.
25. Науменкова С.В. Прогнозування розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні / С.В. Науменкова, С.В. Саранчук, О.І. Манзюк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – №2. – С.51-58.
26. Мищенко С.В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения / С.В. Мищенко. – К.: ЦНД НБУ, УБС, 2011. – 230 с.
27. Науменкова С.В. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи / С. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 12(177). – С.39-49.
28. Іванов В.В. Економіко-правові колізії дослідження фінансових ринків / В.В. Іванов, С.В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – №12(153). – С.35-41.
29. Науменкова С.В. Обстеження збалансованості попиту та пропозиції на кредитному ринку: досвід центральних банків / С.В. Науменкова // Вісник Київського національного університету. – 2014. – №163. – С.66-72.

JEL CLASSIFICATION, E43, G 20, G21

RISK MANAGEMENT OF HOUSING MORTGAGE LENDING IN CONDITIONS OF FINANCIAL INSTABILITY

Volodymyr I. Mishchenko

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Economics and Management Department, Banking University

Svitlana V. Naumenkova

Doctor of Economics, Professor, Head of the Banking Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Svitlana V. Mishchenko

Doctor of Economics, Associated Professor, Head of the Finance and Credit Department, Banking University

Summary. It is researched the main trends and characteristics of the identification, control, monitoring and risk management of mortgage lending in Ukraine in terms of financial instability, sound methods and mechanisms to reduce the level of risk in the commercial and central banks' activity, and

recommendations for improving the methodological foundations and principles of the use of banks risk management systems in order to reduce residential mortgage risk level lending, proposed measures to improve banking supervision.

Keywords: *mortgage lending, credit risk, interest rate risk, market risk, currency risk, risk management.*

Based on the conducted analysis it is found that in a difficult economic and political conditions, the volume of mortgage lending in Ukraine has decreased significantly, and the risks of credit transactions has increased. The main reasons for this is the high cost of mortgage loans, longer loan term, the high volatility of interest rates and the exchange rate. The practice of risk management in domestic banks lags far behind the level of actual threats, and it is therefore extremely urgent the need to improve risk management, mortgage lending, and in banks the introduction of reliable systems of risk management.

Strategic directions for risk management in banks must appear in the risk management program which is approved by the Board of Directors and the Board of the bank. This document must contain the appropriate policy of management of all risks that the bank evaluates monitors and manages the process of

the activity.

With the aim of preventing the emergence of risks to the risk management program also includes the possibility of implementation of an early warning system. In the case of emergencies and circumstances, which could have potentially dangerous consequences for financial stability and profitability, the bank must develop a system of measures for crisis management.

It is determined that in the process of banking risk management residential mortgage lending must be strictly adhered to clearly defined mechanisms and procedures of risk management. To do this, within the overall risk management strategy, banks should develop a separate regulatory documents relating to risk management in mortgage lending and, above all, housing.

References:

1. Naumenkova S.V. Development of lending in the post-crisis conditions / S.V. Naumenkova, S.V. Mishchenko // *Banking*. – 2013. – №1. – P.3-19.
2. Credit activity of banks of Ukraine: problems and prospects of development: monograph / V.V. Kovalenko. – Odessa: Atlant, 2015. – 217 p
3. Naumenkova S.V. Improving access to financial services: current issues regulatory practice // S.V. Naumenkova // *Finance of Ukraine*. – 2013.

– №10. – P.20-33.

4. Mishchenko V.I. The Influence of banking crisis on change of terms of Bank lending / V.I. Mishchenko // *Financial space*. – 2015. – №3(19). – P.63-69.

5. Mishchenko V.I. Credit risk Management by improving the provision of Bank loans / V.I. Mishchenko, S.V. Mishchenko // *Financial space*. – 2015. – №2(18). – P.77-86.

6. Cherkashina K.F. Theoretical bases of the identification of moral hazard in credit relations / K.F. Cherkashina // Formation in Ukraine. – 2012. – №2. – P.193-196.
7. Shapoval O.A. World experience of regulation of cost of consumer credit and prospects of its application / O.A. Shapoval // Banking. – 2015. – №3. – P.108-115.
8. Naumenkova S. Features of formation of modern model of the financial system / S. Naumenkova, S. Mishchenko // Bulletin of the NBU. – 2006. – №11. – P.26-31.
9. Money. Credit. Banks / V.V. Ivanov [et al.]; under the editorship of V.V. Ivanov, B.I. Sokolov. – M.: Urait, 2015. – 371 p.
10. Mishchenko V.I. Banking operations: the Textbook. – 2nd ed. Rev. / V.I. Mischenko, N.G. Slavianska, A.G. Koreneva. – K.: Znannja, 2007. – 739 p.
11. Naumenkova S.V. New trends in monetary policy and Central banking after the crisis / S.V. Naumenkova, S.V. Mishchenko // Banking. – 2011. – №5. – P.12-29.
12. Financial market and investment: a collection of test exercises and tasks / S.V. Naumenkov, A.V. Andreev, F.A. Zhuravka. – K.: Znannja, 2000. – 214 p.
13. Naumenkova S.V. The Use of structured securities for the financing of corporations in Ukraine / S. Naumenkova, T. Bui // Finance of Ukraine. – 2010. – №2. – P.89-101.
14. Zupanyn V. Problems of the balance of domestic savings and external borrowing of banks in the conditions of instability of financial markets / V. Mischenko, V. Zupanyn // Bulletin NBU. – 2008. – №7. – P.8-12.
15. Mishchenko S.V. Problems of assessment of influence of stability of functioning of the monetary sphere on the economic security of the country / S.V. Mishchenko // Finance of Ukraine. – 2010. – №7. – P.35-49.
16. The substantiation of methodical approaches to the assessment of the stability of the financial system: Information-analytical materials. Vol. 6. – K.: NBU. CRS, 2006. – 162 p.
17. Mishchenko S.V. The problem of ensuring the liquidity of banks with mechanisms of refinancing / S.V. Mishchenko // Finance of Ukraine. – 2009. – №7. – P.75-88.
18. Mishchenko V.I. The Main directions of ensuring stability of the financial sector of Ukraine in the context of globalization / V.I. Mischenko, S.V. Mischenko // Finance of Ukraine. – 2008. – №5. – P.56-69.
19. Mishchenko S. The problems of development of collective investment institutions / S. Mishchenko, S. Naumenkova // Economics&State. – 2009. – №11. – P.46-48.
20. The banking system of Ukraine towards European integration: monograph / edited by S. A. Bukovinsky. – K.: CRS NBU, 2015. – 496 p.
21. Naumenkova S.V. Improvement of management of problem loans of banks / S.V. Naumenkova, I.Y. Taranukha // The Banking system of Ukraine in conditions of globalization of financial markets. – Cherkassy: CBS UB NBU, 2010. – P.159-161.
22. Lysenko G.S. Interaction of bodies of public administration as a factor of overcoming the crisis / G.S. Lysenko // Finance of Ukraine. – 2009. – №1. – P.50-57.
23. Mishchenko S.V. The Improvement of the institutional structure of supervision of the financial sector / S.V. Mishchenko // Banking. – 2007. – №1. – P.41-56.
24. Mishchenko S.V. Criteria and indicators for assessing the stability of the financial sector / S.V. Mishchenko // Bulletin NBU. – 2010. – № 9. – P.36-45.
25. Naumenkova S.V. Forecasting of development of market of mortgage lending in Ukraine / S.V. Naumenkova, S.V. Saranchuk, A.I. Manziuk // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2013. – №2. – P.51-58.
26. Mishchenko S.V. Modern problems of the theory of money and circulation of money / S.V. Mishchenko. – K.: CRS NBU, BU NBU, 2011. – 230 p.
27. Naumenkova S.V. Basel I, II, III: the development of approaches to strengthen regulatory framework / S. Naumenkova // Bulletin National University Taras Shevchenko of Kyiv. – 2015. – № 12(177). – P.39-49.
28. Ivanov V.V. Economic-legal conflicts financial markets / V. Ivanov, S. Naumenkova // Bulletin National University Taras Shevchenko of Kyiv. – 2013. – №12(153). – P.35-41.
29. Naumenkova S.V. Study of the balance of supply and demand in the credit market: the experience of central banks / S.V. Naumenkova // Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2014. – №163. – P.66-72.

УДК 336.144/148: 336.5.02

СИСТЕМА ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОПТИМІЗАЦІЇ

ПРОЦЬ Наталія Василівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів та оподаткування

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

E-mail: nataliya.vyshnevskaya@i.ua

БОКІЙ Ольга Володимирівна

студентка економічного факультету

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки

E-mail: bokiy.olja@mail.ru

Анотація. У статті розглянуто сутність поняття «система видатків». Здійснено аналіз структури та динаміки видатків державного бюджету України за останні роки. Обґрунтовано необхідність підвищення ефективності управління видатками державного бюджету України.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность понятия «система расходов». Осуществлен анализ структуры и динамики расходов государственного бюджета Украины за последние годы. Обоснована необходимость повышения эффективности управления расходами государственного бюджета Украины.

Ключові слова: державний бюджет, видатки, управління бюджетними видатками, поточні видатки, капітальні видатки, економічна класифікація, функціональна класифікація.

Ключевые слова: государственный бюджет, расходы, управление бюджетными расходами, текущие расходы, капитальные расходы, экономическая классификация, функциональная классификация.

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкових реформувань в Україні виникає потреба у забезпеченні ефективного управління бюджетними видатками. Система управління видатками державного бюджету України є недосконалою, про це свідчать: збільшення витрат на обслуговування державного зовнішнього та внутрішнього боргу, невиконання намічених стратегічних і тактичних завдань, зниження рівня та якості життя населення. Процес управління видатками бюджету ускладнюють: політична нестабільність, загроза суверенітету і територіальної цілісності країни, дисбаланси фінансової системи, відсутність зростання реального ВВП, волатильність курсової політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних засад та практичних аспектів управління бюджетом, проблемами бюджетних видатків в Україні присвячені наукові праці Андрущенко В. Л., Благун І. Г., Булгакова С. О., Василюк О. Д., Ермошенко М. М., Кириленко О. П., Клець Л. Є., Луніної І. С.,

Міщенко В. І., Наконечної Ю. Л., Опаріна В. М., Панкевич Л. В., Пасічника Ю. В., Розпутенко І. В., Федосова В. М., Чугунова І. Я., Юрія С. І. та інші. Незважаючи на розробку багатьох теоретичних і практичних положень щодо ефективного управління видатками державного бюджету, структура бюджетних видатків має ряд невирішених проблем.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних основ та обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління видатками державного бюджету в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Бюджетному кодексі України визначено, що видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, до яких не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх

бюджетного відшкодування [1].

Система видатків бюджету являє собою сукупність певних напрямків видатків (програм), їх структура, а також відносини між відповідними органами в процесі планування і виконання видатків, складання звітності та контролю за виконанням видаткової частини бюджету [2].

Видатки бюджету відображаються функції і завдання держави, рівень і напрям суспільного розвитку, взаємозалежність між економікою і фінансами країни, відносини даної країни з іншими країнами. Саме склад і структура грн. у 2016 р., або на 70 %. (табл. 1).

видатків бюджету окремих держав дозволяють зробити висновки та узагальнення з приводу економічного, соціального і політичного стану розвитку на певний час. Відповідно до функціональної класифікації видатки бюджету групуються залежно від напрямів використання бюджетних коштів державою на виконання основних функцій: економічної; соціальної; оборонної; управлінської тощо.

Протягом останніх років видатки державного бюджету зросли з

287 608 млн. грн. у 2013 р. до 488 246 млн.

Таблиця 1

Структура та динаміка видатків державного бюджету за функціональною класифікацією за 2013 – 2016 рр., млн. грн.

Показники	Виконано за 2013 рік	Питома вага, %	Виконано за 2014 рік	Питома вага, %	Виконано за 2015 рік	Питома вага, %	План на 2016 рік	Питома вага, %
Загальнодержавні функції	50 101	17	65 826	22	103 117	26	124 175	25
Оборона	14 843	5	27 363	9	52 005	13	60 263	12
Громадський порядок, безпека та судова влада	39 191	14	44 619	15	54 643	14	60 029	12
Економічна діяльність	41 300	14	34 411	11	37 135	9	36 496	7
Охорона навколишнього природного середовища	4 595	2	2 597	1	4 053	1	3 680	1
Житлово-комунальне господарство	97	0	112	0	21	0	39	0
Охорона здоров'я	12 879	4	10 581	4	11 450	3	12 039	2
Духовний та фізичний розвиток	5 112	2	4 872	2	6 619	2	4 496	1
Освіта	30 943	11	28 678	10	30 186	7	32 835	7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	88 547	31	80 558	27	103 701	26	154 194	32
РАЗОМ	287 608	100	299 617	100	402 931	100	488 246	100

*Складено автором на основі [3,4, 5]

За досліджуваний період видатки на оборону збільшились у 4 рази. Такі значні зміни пов'язані зі зростанням видатків для фінансування заходів із забезпечення обороноздатності держави у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на сході України. Також зросли видатки на загальнодержавні функції – в 2,5 рази, на соціальний захист та соціальне забезпечення

– в 1,7 разів, на громадський порядок, безпеку та судову владу – в 1,5 разів. Протилежна тенденція спостерігалася із видатками на економічну діяльність, їх частка зменшилась вдвічі. Також скоротились видатки на житлово-комунальне господарство в 2, 5 рази та охорону навколишнього природного середовища – в ¼ рази. Майже без змін залишились такі статті

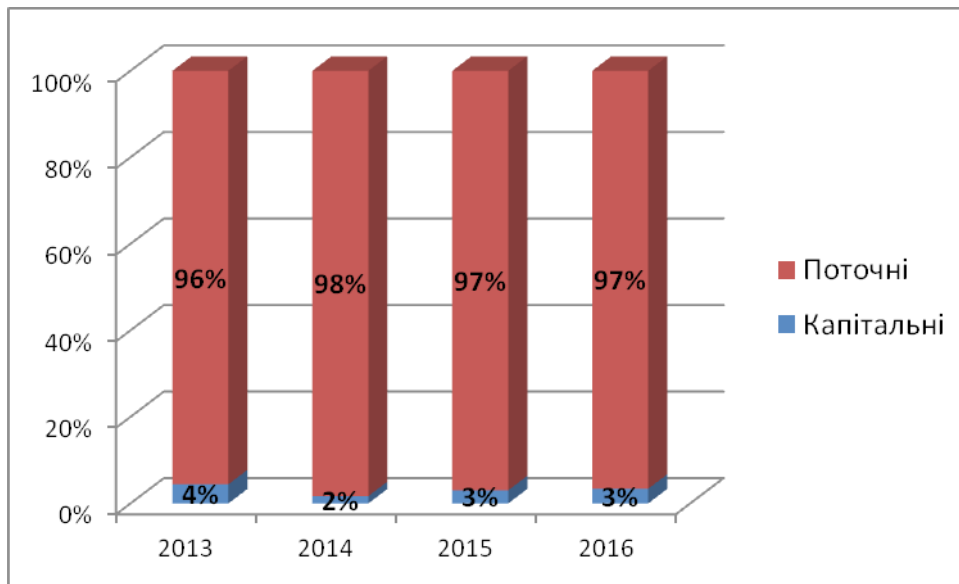
витрат, як охорона здоров'я, освіта та духовний і фізичний розвиток.

Найвищі показники виконання річного плану мають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення – 99,3 %, громадський порядок, безпека та судова влада – 97, 8 %, загальнодержавні функції – 97,2 %, а також міжбюджетні трансферти – 98, 6 % та видатки на оборону – 95, 3 %. Низький рівень виконання спостерігається за видатками на житлово-комунальне господарство – 4,4 % [6].

За економічною ознакою видатки державного бюджету поділяються на поточні і капітальні.

Поточні видатки охоплюють видатки, які не належать до видатків розвитку: фінансування національної оборони, державного управління, судової влади, правоохоронної діяльності, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, культури і мистецтва та ін. Капітальні видатки – це видатки бюджету для фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності [7].

За економічною класифікацією найбільшу частку займають поточні видатки, які становлять 96 – 98 % (рис. 1).

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Рис.1. Динаміка видатків державного бюджету за економічною класифікацією за 2013 – 2016 рр., млн. грн.

Протягом 2013 - 2015 рр. найбільшу частку у структурі поточних видатків займали міжбюджетні трансферти – 28-30 %, виплата пенсій – 17-18 %, відсотки за запозиченнями – 12-15 % та оплата праці – 14-16%. Незначну частку становили регіональні програми – 6-8 %. У 2016 році планується збільшення пенсійних виплат до 22,5 %.

Зростання відбулося майже за всіма статтями поточних видатків: найбільше зросли трансферти за кордон в 5,8 разів, відсотки за запозиченнями – в 3 рази, пенсії – в 1,7 разів, оплата праці – в 1,5 рази, дослідження та регіональні програми – в 1,2 рази та ін. На 40, 7 % скоротилися видатки на субсидії і поточні трансферти підприємствам. За рахунок цього частка поточних видатків у загальній сумі зменшилася на 1,3 в. п. до 97,0 %. Слід зазначити, що за захищеними статтями

видатків знизилася тільки видатки на виплату стипендій – на 84,2 %.

Щодо капітальних видатків, то їх частка впродовж 2013 – 2015 рр. становила лише 2 – 4%. Проте протягом останніх років капітальні видатки мали тенденцію до зростання. Так у 2015 р. вони становили 17,5 млрд. грн., що на 10, 2 млрд. грн., або у 2,4 рази, більше, ніж у 2014 році. Рівень їх виконання збільшився на 22, 7 в. п. і склав 69, 0 %. У 2016 році планується їх зростання на 30 % порівняно з 2015 роком. В Україні на бюджетні капіталовкладення припадає менше 10% загального їх обсягу, хоча у більшості країнах світу держава є одним із провідних інвесторів. Найбільшу частку капітальних видатків протягом 2013 – 2015 років займали предмети та обладнання довгострокового користування – 28-36 %, капітальні трансферти підприємствам

– 18-32 %, капітальні міжбюджетні трансферти
– 14- 15 %, капітальне будівництво –10-15 % та капітальний ремонт – 9-16 %.

За досліджуваній період зменшилася частка видатків на захищені статті, яка становила 79,3 % усіх видатків державного бюджету. Це пов'язано з переданням утримання значної кількості закладів освіти та охорони здоров'я місцевим бюджетам, видатки за якими здійснюються за рахунок відповідних субвенцій із державного бюджету до місцевих. Виконання видатків за захищеними статтями за 2015 рік склало 98,9 % річного плану, що на 4, 5 в. п. більше показника 2014 року [6].

У 2016 р. скорочуються субсидії підприємствам та зростає фінансування доріг. Видатки на економічну діяльність в проєкті державного бюджету на 2016 рік заплановані на рівні 48,3 млрд. грн., що менше плану 2015 року на 5,0% або 2,6 млрд. грн.. Основна причина скорочення – зменшення виплат за гарантованими боргами Укратордору та по проєкту «Циклон 4» з 21,8 млрд. грн. до 14,2 млрд. грн. Друга причина – відмова від старих пріоритетів. Майже впововину до 3,6 млрд. грн. скоротилася підтримка аграрного сектора. Під час ухвалення бюджету-2016 не вдалося повністю відмовитись від підтримки вугільної галузі. На 2016 рік окрім 0,6 млрд. грн. на реструктуризацію заплановано 0,5 млрд. грн. на погашення заборгованості по зарплатам шахтарів. Щоправда це значний прогрес в порівнянні з попередніми періодами, коли на вугільний сектор витрачалось щорічно 1% ВВП [8].

В державному бюджеті на 2016 енергетика зберігається як ключовий пріоритет. За кошти міжнародних фінансових організацій в 2016 році планується побудувати різноманітні електростанції на суму 6,4 млрд. грн. (в 2015 році – 6,3 млрд. грн.). Уряд також має наміри модернізувати підприємства оборонно-промислового комплексу вартістю 1,7 млрд. грн. Інша частина інвестиційних проєктів буде фінансуватися за рахунок державних гарантій (потенційно це може становити 28,2 млрд. грн.).

На 2016 рік планується значне збільшення частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення до 31,58 %. Серед ключових рис бюджету - 2016 потрібно зазначити:

- зниження витрат широкого бюджету до 41,1% ВВП (52,4% ВВП у 2015-му році);
- зменшення планового дефіциту до 3.7% ВВП (4,1% ВВП у 2015-му році);

- звуження квазіфіскальних видатків до 16 млрд грн (107,8 млрд грн. у 2015-му році);
- оптимізація соціальних витрат [8].

Зростання видатків державного бюджету в 2016 році (з врахуванням кредитів) помітно лише в тій частині, що стосуються трансфертів Пенсійному фонду для компенсації втрат від зниження ставки ЄСВ та витрат на житлові субсидії населенню. Крім того зростання планується на обслуговування боргу та органи правопорядку (поліція, прокуратура, суди). Також зростають видатки на армію та держпарат. За всіма іншими напрямками або без змін, або планується скорочення.

Видатки на соціальне забезпечення з державного бюджету (окрім житлових субсидій) залишаються на рівні 2015 року, незважаючи на збільшення прожиткового мінімуму на 12,8%. Проводиться оптимізація соціальних видатків по цілому ряду напрямків. Зокрема, планується верифікація соціальних виплат, розширюється застосування критерію рівня доходів для більшого переліку допомог, частина соціальних зобов'язань передається з центрального на місцевий рівень.

На 2016 р. видатки на оборону зросли на 9,8 млрд. грн. до 59,9 млрд. грн., на охорону правопорядку збільшилися на 8,4 млрд. грн. до 58,6 млрд. грн., що становить 17,5% загального обсягу видатків Державного бюджету [9]. Щоправда значна частина коштів (7,5 млрд. грн.) прив'язана до ефективності продажу корупційного майна, тобто має бути закріплена за фінансуванням видатків розвитку (в тому числі на закупівлю модернізованої військової техніки). Також збільшуються видатки на дорожню інфраструктуру. Так, на розвиток мережі автомобільних доріг з Державного бюджету планується виділити 6,8 млрд. грн., що в два рази більше, ніж 2015 року [8]. Крім того, на відміну від 2015 року, ці видатки прив'язані до акцизів, що значно підвищує фінансування дорожньої інфраструктури. Крім того, згідно змін до Бюджетного кодексу на розвиток автомобільних доріг загального користування державного значення у Волинській, Львівській, Одеській і Чернівецькій областях та місті Києві планується витратити кошти, отримані від перевиконання доходів від митниці. Можна також розраховувати на більш ефективне використання виділених на дороги коштів через ухвалення обов'язкового застосування системи електронних закупівель Prozorro.

Аналіз інформації про бюджетні видатки за

2013 – 2016 роки дає підстави стверджувати, що у їх структурі в останні роки відбулися певні зміни. Спостерігається зростання частки видатків на виконання загальнодержавних функцій та на потреби оборони. На сьогоднішній день видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що, на нашу думку, і є причиною гальмування економічного розвитку країни.

До основних проблем системи видатків державного бюджету також можна віднести:

- недовиконання по всім статтям видатків, що загострює питання їх оптимізації.
- неузгодженість бюджетної резолюції з завданнями стимулювання економічного зростання. Протягом багатьох років обсяг централізованих капітальних вкладень залишається недостатнім, коли пріоритетними вважаються державні програми у соціальній сфері – розвиток освіти, охорони здоров'я, оборони та соціально-культурної інфраструктури регіонів. Така “соціальна” спрямованість бюджетних інвестицій залишає невирішеною проблему оновлення основних фондів, рівень зносу яких є критичним і загрожує техногенній безпеці країни;
- прояви соціальної незахищеності та бідності працівників бюджетної сфери. Незважаючи на те, що видатки на соціальне забезпечення (оплата праці, соціальні допомоги) займають значну частку державного бюджету, їх рівень зростає повільніше, аніж ціни на товари і послуги, а також темп інфляції. Відповідно до порогу бідності, затвердженого Світовим Банком, понад 10 мільйонів українців вважаються офіційними злидарями.
- проблеми з наповненням державного бюджету, які з початку року стабільно посилюються, підштовхують уряд до скасування податкових пільг, посилення жорсткості фіскальних обмежень для підприємств та скорочення бюджетних видатків. Як наслідок, уповільнюється виробництво і в свою чергу знижуються податкові надходження; радикальне зниження податкових ставок призводить до невизначеної тривалості періоду недонаходжень до бюджету і, відповідно, касового дефіциту. Джерелом фінансування цього розриву часто стають кредити Нацбанку, які потребують додаткової відкритої грошової емісії, припустимість якої в термінах політики макроекономічної стабілізації сьогодні навіть не розглядається.

Наявність перелічених проблем потребує пошуку напрямів оптимізації системи видатків бюджету. Тому основними завданнями мають бути наступні:

- зменшення до оптимального рівня видатків на утримання органів державно влади і управління, судів і прокуратури, а також упорядкування структури названих органів;
- збільшення до оптимального рівня видатків державним підприємствам для підтримання їх рівня розвитку та сприяння їх стабілізації. Серед цих видатків першочерговому фінансуванню підлягають сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс та обробна промисловість;
- раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг, перегляд рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму);
- оптимізація видатків бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження госпрозрахункових форм фінансування установ, зокрема самофінансування;
- оптимізація мережі виконавців бюджетних програм для того, щоб на одне завдання припадала мінімальна їх кількість;
- узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин та мінімізують кількість внесених змін до діючих законів протягом бюджетного періоду.

Висновки. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів Урядом проводилася виважена політика видатків, спрямована в першу чергу на підвищення обороноздатності держави, своєчасних виплат за борговими зобов'язаннями, фінансування відповідно до планових показників усіх соціальних виплат та допомог, а також забезпечення жорсткої економії бюджетних коштів.

Удосконалення системи бюджетних видатків повинно здійснюватись у сфері управління, економічної діяльності, а також у соціальній сфері. Одними із пріоритетних її напрямків є аполітизація бюджету, вдосконалення державного контролю, бюджетного та податкового законодавства, мережі виконавців, перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування та інші.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України / Верховна Рада України // Закон № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Набока Т. С. Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні / Т. С. Набока. – Київ: КНЕУ, 2015 – 345 с.
3. Державна казначейська служба України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>
4. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2013 – 2015 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/>
5. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Бюджетний моніторинг України / [Електронний ресурс]. Ін-т бюджету та соціально-економічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.ibser.org.ua/news/463/>.
7. Кудряшов В. П. Курс фінансів [навч. посіб.] / В. П. Кудряшов. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
8. Закон про Державний бюджет України на 2016 рік. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>
9. Ціна держави. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cost.ua/files/budget_2016.pdf
10. Сутність і проблеми підвищення ефективності видатків бюджету [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/>
11. Шляхи оптимізації видатків державного бюджету [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/>

JEL CLASSIFICATION: H 51, 52, 53, 54, 72

THE SYSTEM OF COSTS OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE: PROBLEMS AND NECESSITY FOR OPTIMIZATION

Nataliya V. PROTS

*PhD, Ass. Prof. of department of finances and taxation
Lesya Ukrainka East European National University, Ukraine*

Olga V. BOKIY

*student of economic faculty
Lesya Ukrainka East European National University, Ukraine*

Annotation. The article reveals the essence of the concept of «expenses». Analyzed the structure and dynamics of expenditures of the state budget

of Ukraine in recent years. In it is explained the necessity of increasing management efficiency of state budget expenditures of Ukraine.

Key words: *state budget, expenditure, management of budget expenditures, current expenditures, capital expenditures, economic classification, functional classification.*

Costs of the state budget of Ukraine in recent years tend to increase every year. According to the functional classification of a rise in the share of the costs of performing state functions and on defense. At the same time, there has been a significant reduction in budget costs on environmental protection and economic activity.

The highest indicators of the execution of the yearly plan have protected costs, which include costs on social protection and social security public order, security and judiciary, national functions.

During 2013 – 2016, growth was observed in almost all articles of current costs, the main of them are transfers abroad, interest on borrowings, pensions, wages, research and regional programs. Almost halved the costs on subsidies and current transfers to enterprises. For secure expenditure decreased only the cost of the scholarships.

Capital costs of the state budget is only 2 – 4 %. In most countries the state is one of the leading investors. In Ukraine public investment accounts for less than 10 % of the total.

The main problems of costs of the state budget are: expenditure on social protection and social security much more than the expenditure on economic activities; not fully implemented all costs;

inconsistency budget resolution with the objectives of stimulating economic growth; the manifestation of social insecurity and poverty of public sector employees; the problems with filling the state budget, etc.

After many problems it is necessary to search directions of the optimization of budget costs. Therefore, in our thought, the main objectives should be the following: reduction to the optimal level of costs on the maintenance of bodies of state power and administration, courts and prosecutors, as well as streamlining the structure of these bodies; an increase to the optimum level of costs of the state companies to maintain their level of development and facilitate their stabilization; the rationalization of social costs; the improvement of investment activity in the country, provided the constant increase in end consumer expenses of private and public sector; optimization of budget costs without cutting benefits at the expense of self-financing; optimization the network of budgetary programs with a smaller number of performers of the same program; observance of budget and tax legislation with respect to those norms that provide a balance of income and expenses and minimize the number of changes made to the legislation during the budget period.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), «The Budget Code of Ukrain», available at: <http://zakon.rada.gov.ua/> (Accessed 9 june 2016) (in Ukr.).

2. Naboka, T. S. (2015), «Upravlinnia vydatkami biudzhetu ta napriamy ioho vdoskonaleniya v Ukraini», [Expenditure management budget and

directions of its improvement in Ukraine]. Kiev: KNEU, 345 p.

3. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy [Elektronnyy resurs] Ofitsiynny sayt. – Rezhym dostupu : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index> (Accessed 9 june 2016)

4. Informatsia Ministerstva finansiv Ukrainy shchodo vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2013 – 2015 roky [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ukurier.gov.ua/> (Accessed 9 june 2016)

5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs] Ofitsiynny sayt. – Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua/ (Accessed 9 june 2016)

6. «Budget monitoring of Ukraine», In-t biudzhetu ta sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen', Project Municipal Finance Strengthening Initiative Implementation, USAID, Kyiv Ukraine., available at: <http://www.ibser.org.ua/news/463/> (Accessed 9 june 2016)

7. Kudriashov, V. P. (2008), Kurs finansiv: navchal'nyj posibnyk [Course of finance], K.: T-vo «Znannia», 487 p. Kyiv, Ukraine

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine “The State budget of Ukraine for 2016”, available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> (Accessed 26 january 2015)

9. Tsina derzhavy [Elektronnyy resurs] Ofitsiynny sayt. – Rezhym dostupu : http://cost.ua/files/budget_2016.pdf (Accessed 9 june 2016)

10. Vasiutynska, L. A. «Sutnist' i problem pidvyshchenniaefektyvnosti vydatkiv biudzhetu» [Elektronnyy resurs] Ofitsiynny sayt. – Rezhym dostupu : <http://dspace.oneu.edu.ua/> (Accessed 9 june 2016)

11. Shchliachov, O. V., & Yehorkina, T. O. «Shchliahy optymizatsii vydatkiv derzhavnoho biudzhetu» [Elektronnyy resurs] Ofitsiynny sayt. – Rezhym dostupu : <http://www.rusnauka.com/> (Accessed 9 june 2016)

УДК 339.138

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

СЕЛЕЗНЬОВА Ольга Олександрівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу

Одеської державної академії будівництва та архітектури

E-mail: olya-v2001@rambler.ru

Анотація. У статті висвітлено особливості національного та зарубіжного досвіду управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств. Розкрито характерні риси виробничого процесу та менеджменту у будівництві, такі як: локальна закріпленість та нерухомість продукції, тривалість виробничого циклу, різноманітність та територіальна відокремленість будівельних об'єктів, існування та вплив дестабілізуючих факторів виробничо-господарської діяльності. Наведено етапи розвитку рушійних сил будівельної галузі в Україні та розвиток організаційних структур – від лінійної до матричної. Розкрито ключові елементи та принципи системи управління будівельними суб'єктами господарювання розвинутих країн: наявність висококваліфікованих кадрів, спеціалізація будівельних фірм, законодавчі гарантії та можливості для взаємодії різних структурних підрозділів й управлінь, вдале поєднання управлінських принципів децентралізації і централізації. Обґрунтовано пропозицію з аналізу та адаптації найефективніших принципів та підходів управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств розвинутих країн до національних умов функціонування суб'єктів господарювання.

Аннотация. В статье освещены особенности национального и зарубежного опыта управления производственно-хозяйственной деятельностью строительных предприятий. Раскрыты характерные черты производственного процесса и менеджмента в строительстве, такие как: локальная закреплённость и недвижимость продукции, длительность производственного цикла, разнообразие и территориальная обособленность строительных объектов, существование и влияние дестабилизирующих факторов производственно-хозяйственной деятельности. Приведены этапы развития движущих сил строительной отрасли в Украине и развитие организационных структур – от линейной к матричной. Раскрыты ключевые элементы и принципы системы управления строительными субъектами хозяйствования развитых стран: наличие высококвалифицированных кадров, специализация строительных фирм, законодательные гарантии и возможности для взаимодействия различных структурных подразделений и управлений, удачное сочетание управленческих принципов децентрализации и централизации. Обосновано предложение по анализу и адаптации эффективных принципов и подходов управления производственно-хозяйственной деятельностью строительных предприятий развитых стран к национальным

умов функціонування суб'єктів господарювання.

Ключові слова: будівництво, управління, виробничо-господарська діяльність, будівельне підприємство, організаційна структура

Ключевые слова: строительство, управление, производственно-хозяйственная деятельность, строительное предприятие,

организационная структура

Постановка проблеми. Виробничо-господарська діяльність будівельного підприємства супроводжується щоденним ухваленням та розробкою ряду управлінських рішень. Від ефективності останніх залежить прибутковість підприємства та ефективність

його ринкової діяльності. Складність розвитку суб'єктів господарювання будівництва зумовлена такими факторами, як: зміни у державному регулюванні економіки, інновації у технологіях та виробництві, низький рівень маркетингових досліджень ринку збуту будівельної продукції, коливання кон'юнктури, дефіцит фінансових

коштів, необхідність технічного переозброєння та реконструкції підприємств.

Мінливість умов ринкового середовища вимагає менеджмент спиратись на отримані знання у процесі життєдіяльності суб'єктів господарювання, щоб мати можливість користуватись найефективнішими методами та інструментами з уникнення помилок минулого. Звідси вивчення національного та зарубіжного досвіду управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств постає важливим науково-прикладним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств формувалася під впливом економічної теорії, зарубіжних і національних розвідок у сфері маркетингу та менеджменту. Проблеми управлінських питань присвячені роботи Бабінової О. О., Бабук І. М., Позднякова В. Я., Сахнович Т. А., Сучкова А. В., Череп А. В. та ін. Незважаючи на наявність вагомий наукової бази, у силу постійних змін стосовно розвитку економіки, проблема розкриття національного та зарубіжного досвіду управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств не достатньо віддзеркалена у публікаціях та вимагає детального дослідження науковців.

Постановка завдання. Метою роботи виступає дослідження особливостей управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств, що повинно сприяти підвищенню конкурентоздатності суб'єктів господарювання будівельної галузі шляхом визначення проблемних місць та розкриття напрямку їх виправлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною відмінною особливістю управління у будівництві становить локальна закріпленість та нерухомість його продукції. На відміну від більшості галузей промисловості, продукція яких рухлива, а знаряддя праці закріплені, в будівництві продукція нерухома, а рухливими є знаряддя праці [1, с. 31]. В силу локального закріплення споруджуваних об'єктів виникає необхідність в мобільності будівельних організацій, зведенні тимчасових будівель і споруд. Крім того, нерухомість будівельної продукції призводить до значної територіальної роз'єднаності об'єктів.

Другою відмінною особливістю управління у будівництві є врахування тривалості його виробничого циклу, що пояснюється

поступовим нарощуванням технічної готовності споруджуваних об'єктів [1, с. 48]. Ця особливість призводить до значного обсягу оборотних коштів, вкладених у будівництво, що обумовлює необхідність його довгострокового планування в нерозривному зв'язку з розвитком інших галузей і всього народного господарства в цілому. Тривалість виробничого циклу обумовлює також необхідність всебічного скорочення термінів будівництва об'єктів і доцільність прийняття будівництва як критерію або одного з обмежень при економіко-математичному моделюванні процесів управління будівельним виробництвом.

До особливостей управління виробничо-господарською діяльністю у будівництві відноситься також різноманітність продукції. Це різноманіття пояснюється тим, що будівельні організації в основному є територіальними й обслуговують значний відсоток галузей. Вказана обставина значно обмежує застосування однією будівельною організацією багаторазово повторюваних типових і проектних рішень. У випадках, коли використання типових проектів можливо, наприклад при будівництві об'єктів житлового та соціально-побутового призначення, виникають додаткові роботи з прив'язки проектів, викликані особливостями рельєфу місцевості, характером ґрунтів, розрахунковою температурою зовнішнього повітря та іншими місцевими умовами.

Різноманітність і нерухомість будівельної продукції у значній мірі ускладнюють процес організації виробництва, тому що на кожному будівельному об'єкті він фактично починається знову, у той час як, наприклад, у машинобудуванні налагоджений процес випуску певних деталей може здійснюватися роками і навіть перехід на випуск нового виробу в багатьох випадках істотно не змінює існуючу технологію.

Імовірнісний характер будівництва, як об'єкту управління надають також інші фактори, зокрема:

1. Випадкові фактори технічного порядку, до числа яких можна віднести: поломки машин, механізмів, транспортних засобів; вихід з ладу інженерних комунікацій; низьку якість будівельних матеріалів та виробів, що не дозволяє застосовувати їх за призначенням; зміну проектних рішень у процесі будівництва тощо.

2. Випадкові фактори технологічного плану: усунення браку, виконання непередбачених робіт, зміна технології робіт внаслідок заміни

матеріалів тощо.

3. Дестабілізуючі фактори організаційного порядку, до числа яких належать: порушення строків видачі проектно-кошторисної документації; несвоєчасне постачання матеріалів, виробів та обладнання; невиконання окремими організаціями встановлених строків комплексів робіт; зміна планів по введенню об'єктів в експлуатацію; нестача робочих певних кваліфікацій тощо.

4. Випадкові фактори кліматичного порядку: злива, снігопад, шторм, ожеледь, низька температура зовнішнього повітря тощо.

5. Випадкові фактори соціального порядку такі, як: невихід на роботу працівників, невиконання встановлених завдань, псування або розкрадання матеріалів й устаткування тощо [2].

У міру розвитку України та будівельної галузі постійно відбувалося приведення системи управління капітальним будівництвом у відповідність з рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, з новими тенденціями і змінами у соціально-економічній структурі суспільства, з новими економічними умовами [3].

З історії становлення основ вітчизняного управління у будівництві можна виділити наступні найважливіші етапи:

1923 рік – покладено початок галузевої спеціалізації, з'явилися спеціалізовані організації;

1935 рік – узаконений перехід до генерального підряду;

1938 рік – будівництво виділяється у будівельну галузь;

1957 рік – здійснено перехід до територіального принципу управління будівництвом;

1962 рік – об'єднання спеціалізованих і монтажних організацій у складі Державного виробничого комітету з монтажними і спеціальними роботам СРСР;

1965 рік – перетворення Державного комітету у Міністерство монтажних і спеціальних робіт СРСР [1, с. 18].

З розвитком систем управління будівництвом, як галуззю народного господарства, формувалися й організаційні структури управління будівельними підприємствами (будівельно-монтажними підприємствами). Еволюція вітчизняних організаційних структур управління нерозривно пов'язана з якісним удосконаленням організації виробництва.

Найпростіший тип вітчизняної структури

управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств – це лінійна, що ґрунтується на відносинах «керівництво – підпорядкування» і відображає найбільш загальний поділ управлінської праці на віддачу наказів, розпоряджень, вказівок та на їх виконання. Лінійні структури притаманні вітчизняним будівельним підприємствам невеликих масштабів, які виконують елементарні виробничі функції або послуги з нескладною технологією.

З ростом підприємства в первинних осередках, заснованих на строго лінійних відносинах, поділ і кооперація праці з управління поступово перестають вкладатись у рамки прямого командування й підпорядкування. У той же час лінійна форма відносин керівник-підлеглий, як спосіб реалізації організаційного принципу єдиноначальності є обов'язковим елементом практично усіх формальних структур.

Наступним етапом в еволюції формальних організаційних структур управління виступило виділення виконавців штабних функцій при керівниках, до яких належали особи або підрозділи, які здійснювали аналіз ситуацій і постановку проблем, генерування та оцінку альтернатив їх вирішення. У таких структурах виробничі виконавці та штабні підрозділи підпорядковуються тільки вищестоящому керівнику, інших відносин не допускалось.

Зростання рівня розподілу та кооперації праці в управлінні великими виробничо-господарськими системами, що супроводжувалось формуванням розгалуженого й різноманітного функціонального апарату, зумовило в Україні зростання і розширення сфери впливу штабних органів.

Поділ управлінської праці за принципом його функціональної спеціалізації виявився для України одним з найбільш корінних вдосконалень організації управління. Суть його полягала у передбаченні відповідальності за виконання окремих функцій управління, у спеціалізації ланок управлінського апарату при виконанні кожної функції та ієрархічної структуризації цих ланок, у залежності від змісту, складності та обсягів виконуваних робіт.

У національній системі управління зустрічались моделі строго функціональних структур, коли між вищим та нижчим управлінням керівництва відсутні лінійні відносини єдиноначального розпорядництва, а формуються лише перехресні функціональні

зв'язки.

Окрім того, для національної системи управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств був характерним перехід від однієї структури управління до іншої, зокрема, від структури управління організаційно-відокремленими виробничо-господарськими системами (галузями, об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями), до структури управління цільовими міжфункціональними програмами і міжгалузевими комплексами, й у зворотному напрямку [1, с. 101].

При цьому основними завданнями вітчизняного управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств виступали:

- досягнення найбільш ефективного функціонування підприємства;
- ефективне управління колективом, групами людей, кожною особою з урахуванням її особливостей;
- створення єдності дії та цілеспрямованості роботи колективу підприємства;
- досягнення гармонійного функціонування виробництва в часі;
- забезпечення безперервного розвитку та вдосконалення виробництва.

Починаючи з 70-х й по 90-і рр. вдосконалення національного управління будівництвом відбувалося під знаком переходу на дво- і триланкову систему управління [1, с. 22]. При цьому, головними напрямками пошуків були спроби ліквідувати нижні ланки управління. Вищі ланки незмінно зберігалися, а іноді й множилися.

Перші спроби усунути низову ланку – будівельне управління (будівельно-монтажне управління) – були зроблені на базі централізації функцій управління у тресті, якому безпосередньо були підпорядковані великі за розміром будівельні підприємства. Проте створені структури не витримали випробування, й будівельне управління було відновлено. Тоді вирішено було зберегти будівельне управління де-факто, але ліквідувати їх де-юре, позбавивши статусу державного підприємства.

Позбавлення будівельного управління господарської самостійності призвело до зниження його економічної активності і завдало істотної шкоди будівництву. Трести зосередили у своїх руках ресурси, централізували фонди. У перебігу багатьох років вони виконували

завдання по скороченню штатів, головним чином, за рахунок будівельних управлінь, в той же час часто перекладали частину своєї роботи на будівельні управління, зберігаючи за собою інструктивно-інспекційні й командні функції.

В умовах розвитку ринкових відносин, з розвитком конкурентної боротьби діяльність вітчизняних будівельних підприємств повинна була мати спрямування на оптимізацію величини будівельної організації та її апарату управління. Однак протягом 2000 – 2014 рр. організаційна структура будівельних підприємств практично не змінилася.

На сьогоднішній день, відповідно до лінійного і функціонального принципів національного управління, у складі кожного спеціалізованого будівельно-монтажного підприємства можна розрізнити кілька ступенів управління: керівництво підприємства, монтажної дільниці, дільниці виробника робіт, майстра, бригадира. Для виконання окремих функцій управління існують також спеціальні органи. Окремі функції управління виробництвом покладені на наявні у складі апарату підприємства виробничо-технічний відділ, бухгалтерію, кошторисно-договірний та відділ матеріально-технічного постачання.

Перехід до ринкових умов і структурна перебудова економіки України, в тому числі й будівництва, змушує звертатися до застосування маркетингової орієнтації менеджменту [4 – 6] та досвіду розвинених країн у сфері організації та управління з метою застосування у себе на практиці найефективніших принципів та підходів.

Будівельний комплекс в розвинених країнах, таких як США, Японія, Німеччина, займає одне з провідних положень в національній економіці. Його місце та роль визначається насамперед участю в інвестиційному процесі, за посередництвом якого реалізується переважна частина фонду національного доходу, забезпечується розширене відтворення основного капіталу.

Тип організаційної структури суб'єкта господарювання будівельної галузі визначається функціями та чисельністю апарату управління. Відповідно до цього, у будівельній галузі розвинутих країн організаційні структури підприємств віддзеркалюють особливості існуючих систем управління [7, с. 214].

Наведемо найбільш загальні принципи, правила управління виробничо-господарською

діяльністю будівельних підприємств розвинутих країн.

Схеми організаційних структур проектується знизу вгору, починаючи з виділення самостійних виробничих одиниць, що виконують частину роботи. При чому виробництво – первинне, обслуговуючий його апарат – елемент вторинний.

Спеціалізація невеликих підприємств відбувається за видами робіт, а великих – за об'єктами, коли окремі виробничі одиниці виконують будівництво однотипних будівель, споруд. Існує оптимальне поєднання технологічної спеціалізації та об'єктної, з використанням їх позитивних якостей, постійне і планомірне поглиблення спеціалізації за видами робіт, перетворення управлінських функцій апарату управління в координуючі, оптимальне поєднання прав, ресурсів і знань.

Прагнення виконувати будівельні роботи на різних об'єктах своїми силами реалізується таким чином, що постійно повторювані види робіт здійснюються самостійно, а періодичні – із залученням спеціалізованого підрозділу підприємства або зовнішнього субпідрядника.

Лінії підпорядкування за схемою організаційної структури збігаються з найкоротшою фізичною відстанню між об'єктом і суб'єктом управління, наявністю прямого інформаційного зв'язку між одиницями об'єкту управління та верхнім рівнем керівництва.

Черговість розташування виробничих або управлінських одиниць по горизонталі повинна максимально відображати їх послідовну виробничу кооперацію і можливість підпорядкування особі вищого рівня.

Наявність можливості суміщення посади керуючого (директора однієї з філій) з посадою керівника у вищій ланці управління (віце-президент компанії) дозволяє: а) скоротити чисельність персоналу; б) підвищити продуктивність праці керівника; в) краще бачити роль всього підпорядкованого підрозділу з точки зору інтересів всієї компанії; г) краще вирішувати питання на верхньому рівні компанії в інтересах підпорядкованого підрозділу; д) посилити вищий управлінський персонал за рахунок його постійного зв'язку з виробництвом; е) розширити самостійність філій, оскільки в даному випадку очолюються одним з керівників компанії. [8, с. 231-235]

На будівельних підприємствах розвинутих країн застосовується активна децентралізація, передумовами чого є:

а) велика територіальна розкиданість виробництв і необхідність організації регіональних відділень;

б) необхідність вирішувати виробничі питання з урахуванням місцевих факторів – замовників і постачальників ринку збуту готової продукції;

в) високий рівень кваліфікації нижчої управлінської ланки;

г) фірма відноситься до категорії великих або найбільших.

Щодо централізованої системи, то її існування в зарубіжних країнах, зумовлюється такими передумовами (наприклад, в Японії):

а) зосередженість будівництва і відсутність регіональних відділень;

б) недостатній рівень кваліфікації нижчої управлінської ланки;

в) середні розміри фірм, що дозволяють бачити всю їхню діяльність і приймати централізовані рішення;

г) високий рівень спеціалізації, при якому спеціалізовані підрозділи замикаються на управлінні фірми і потрібна висока узгодженість їх дій у процесі кооперації [8, с. 408].

При цьому, в країнах Західної Європи [9] найбільш ефективними вважають такі поєднання у системі управління:

а) централізована система управління будівництвом на основі управління будівництвом кожного об'єкта;

б) концентрація матеріальних і людських ресурсів і можливість оперативного маневрування ними;

в) максимальна керованість ресурсами;

г) предметна спеціалізація;

д) перевага методу поєднання проектування і будівництва на основі проектно-будівельних контрактів, з відшкодуванням витрат і максимально гарантованої ціни плюс фіксований відсоток прибутку;

е) використання в ролі керуючих будівництвами власних професіоналів управління, максимум технічних управлінь у поєднанні з методом критичного шляху.

При цьому постійний аналіз існуючої структури управління в світі та її вдосконалення повинні бути постійною специфічною функцією апарату управління будівельних підприємств і чим більший суб'єкт господарювання, тим ця функція необхідніша і складніша. До того ж, витрати на вдосконалення системи управління та організаційної структури є найбільш

прибутковою сферою вкладення капіталу, наприклад, у США.

Оцінюючи досвід управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств США, можна виділити наступні особливості:

1. Питанню організаційної структури, як одному з вирішальних факторів підвищення ефективності виробництва, надається велике значення.

2. У апараті управління найбільших підприємств є спеціальні служби, єдиною функцією яких є аналіз існуючої структури та пошук шляхів підвищення її ефективності. Середні суб'єкти господарювання також для вирішення цих питань залучають кваліфікованих фахівців та консультаційні агенції, що спеціалізуються за проблемою.

3. Єдиної офіційної методології проектування структури підприємства не існує, бо кожне сповідує свій метод, виходячи з власного досвіду, можливостей та будівельної стратегії, відповідно до загальних принципів [10, с. 218].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. До особливостей управління виробничо-господарською діяльністю у будівництві відносяться: локальна закріпленість та нерухомість продукції, тривалість виробничого циклу, різноманітність та територіальна відокремленість будівельних об'єктів, існування та вплив дестабілізуючих факторів виробничо-

господарської діяльності.

У міру розвитку України та будівельної галузі постійно відбувалося приведення системи управління капітальним будівництвом у відповідність з рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, формувалися організаційні структури управління будівельними підприємствами.

Перехід до ринкових умов і структурна перебудова економіки України, в тому числі й будівництва, змушує звертатися до досвіду розвинених країн у сфері організації та управління, де тип організаційної структури суб'єкта господарювання будівельної галузі визначається функціями та чисельністю апарату управління.

Міжнародний досвід управління виробничо-господарською діяльністю будівельних підприємств наочно демонструє нам, що у процесі управління вагомими елементами виступають: наявність висококваліфікованих кадрів, спеціалізація будівельних фірм, законодавчі гарантії та можливості для взаємодії різних структурних підрозділів й управлінь. При цьому, вдало поєднуються управлінські принципи децентралізації і централізації.

Подальші розвідки у даному напрямку спроможні конкретизувати наявні переваги менеджменту будівельних підприємств розвинених країн з метою аналізу та пристосування окремих позицій до національних умов виробничо-господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бабінова О. О. Державна регіональна політика і регіональний розвиток: сучасні реалії України та європейський досвід : [монографія] / О. О. Бабінова. – К. : Фенікс, 2011. – 268 с.
2. Економіка будівельного комплексу: Навчальний посібник / За ред. П. Ф. Жердецького та ін. — К.: Вища школа, 1992. — 271 с.
3. Гейць В. Перехідна економіка/За ред. В. Гейця. – К.: Вища школа, 2003. – 591 с.
4. Власенко Я. О. Основи сучасного маркетингу. / Я.О. Власенко, С.В. Карпенко. – К.: Видавництво «Фірма «ІНКОС», 2011. – 328 с.
5. Котлер Ф. Маркетинг 3.0. От продуктов к потребителям и далее – к человеческой душе / Ф. Котлер, Х. Картаджайя, А. Сетиван ; пер. с англ. А. Заякина. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2012. – 240 с.
6. Селезньова О.О. Сучасні тенденції

- маркетингу. / О. О. Селезньова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Херсон, 2014. – Вип.7. Ч.3. – с.174–177.
7. Аналіз і діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства: підручник / за ред. проф. В.Я. Позднякова. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 617 с.
8. Економіка промислового підприємства: навчальний посібник / І.М. Бабук, Т.А. Сахнович – Мінськ: Нове знання; М.: ИНФРА-М, 2013. – 439 с.
9. Офіційний сайт Європейського Союзу // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.euroora.eu> (дата звернення 12.04.16)
10. Череп А.В. Стратегічне планування і управління : навч. посіб/ А.В. Череп, А.В. Сучков. – К. : Кондор, 2011. – 334 с.

JEL CLASSIFICATION: M 310

NATIONAL AND INTERNATIONAL MANAGEMENT EXPERIENCE IN INDUSTRIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF CONSTRUCTION COMPANIES

Olha O. SELEZNOVA*PhD in Economic, Associate Professor**Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Summary. The crucial elements and principles of a system of the management of the construction managing entities of the developed countries are revealed: the presence of well-qualified personnel, the specialization of the construction companies, the legislative guarantees and possibilities for an interaction of different structural departments and offices, good combination of the administrative

principles of the decentralization and centralization. There is justified a proposal of the analysis and adaptation of the most effective principles and approaches of the industrial and economic activity's management of the construction companies of the developed countries to the national conditions of the managing entities' functioning.

Key words: *construction, management, industrial and economic activity, construction company, organizational structure.*

The purpose of this work is the study of peculiarities of the industrial and economic activity's management of construction companies which should help to improve the competitiveness of the managing entities of the construction industry by a determination of problem places and a disclosure of the way of their correction.

The article highlights the peculiarities of the national and foreign experience of the industrial and economic activity's management of construction companies. There are revealed the characteristic features of the manufacturing process and management in the construction, such as: local tightness immobility of the production, duration of the production cycle, diversity and territorial autonomy of the construction subjects, existence and influence of the destabilizing factors of the industrial and economic activities.

There are given the stages of the dynamics'

development of the construction industry in Ukraine and the development of the organizational structures. The evolution of the internal organizational structures of management is inseparably connected with a qualitative improvement of the organization of the production. Linear structures are inherent to internal construction companies of small areas which perform basic production functions or services with a simple technology. The increasing of the level the distribution and cooperation of the work in the management of large industrial and economic systems, which is accompanied by the formation of the branched and diversified functional instrument, has caused the increasing and the extension of a sphere of influence of staff authorities in Ukraine. The division of the administrative work by a principle of its functional specialization has turned out as one of the most fundamental improvements of the management's organization for Ukraine.

References:

1. Babinova O. O. (2011). Derzhavna rehional'na polityka i rehional'ny rozvytok: suchasni realii Ukrainy ta ievropejs'kyj dosvid [The state regional policy and regional development: the modern realities of Ukraine and European experience]. Kyiv: Feniks. 268 p.

2. Zherdets'kij P. F. (1992). Ekonomika budivel'noho kompleksu: Navchal'nyy posibnyk [Building complex economics]. Kyiv: Vyshcha shkola. 271 p.

3. Heyts' V. (2003). Perehidna ekonomika. [Transitional economy]. Kyiv: Vyshcha shkola. 591 p.

4. Vlasenko Ya. O., Karpenko S.V.(2011). Osnovy suchasnoho marketynhu. [Fundamentals of modern marketing.]. Kyiv: Vydavnytstvo «Firma «INKOS». 328 p.

5. Kotler F., Kartadzhajja H., Setivan A. (2012). Marketing 3.0. Ot produktov k potrebiteljam i dalee

– k chelovecheskoj dushe [Marketing 3.0. From products to consumers and then - to the human soul]. Moscow, Al'pina Biznes Buks.

6. Selez'n'ova O.O. (2014). [Present Trends of marketing]. Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky», no.7, part 3, 174–177.

8. Babuk I.M., Sakhnovych T.A. (2013). Ekonomika promyslovoho pidpriemstva:

navchal'nyj posibnyk [The economy of industrial enterprises: Textbook]. Mins'k: Nove znannia; Moskow: INFRA-M. 439 p.

9. Official web-site of EU. Retrieved from: <http://www.europa.eu>

10. Cherep A.V., Suchkov A.V. (2011). Stratehichne planuvannia i upravlinnia : navch. posib [Strategic planning and management: teach. guidances]. Kyiv: Kondor. 334 p.

УДК 657.286.3:336.74

СУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ ЯК ОБ'ЄКТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

СЕМЕНЕЦЬ Анна Павлівна

аспірант кафедри обліку і аудиту

Житомирського державного технологічного університету

E-mail: maljuga.anna@rambler.ru

Анотація. Розглянуто підходи до трактування сутності електронних грошей, особливості їх функціонування та облікового відображення в Україні. Виділено основні подібні та відмінні риси між поняттями "гроші", "електронні гроші" та "безготівковий переказ грошей". Виходячи з результатів дослідження теоретично обґрунтовано, що поняття "гроші" є більш ширшим порівняно з поняттями "електронні гроші". Підкреслено неможливість їх ототожнення. Визначено, що поняття "електронні гроші" слід розглядати не лише з економічної, а й юридичної та технічної точок зору. На основі систематизації публікацій з питань функціонування електронних грошей, виявлено основні проблемні питання теоретичного та практичного характеру, які виникають у бухгалтерському обліку та господарському контролі під час відображення операцій з наявності та руху електронних грошей, що сприятиме розробці комплексного обліково-інформаційного забезпечення функціонування електронних грошей в Україні та їх використання суб'єктами господарювання у бізнес-процесах.

Аннотация. Рассмотрены подходы к трактовки сущности электронных денег, особенности их функционирования и учетного отображения в Украине. Выделены основные подобные и отличительные черты между понятиями «деньги», «электронные деньги» и «безналичный перевод денег». Исходя из результатов исследования теоретически обосновано, что понятие «деньги» является более широким по сравнению с понятиями «электронные деньги». Подчеркнуто невозможность их отождествления. Определено, что понятие «электронные деньги» следует рассматривать не только с экономической, но и юридической и технической точек зрения. На основе систематизации публикаций по вопросам функционирования электронных денег, выявлены основные проблемные вопросы теоретического и практического характера, возникающие в бухгалтерском учете и хозяйственном контроле при отражении операций наличия и движения электронных денег, которые способствуют разработке комплексного учетно-информационного обеспечения функционирования электронных денег в Украине и их использования субъектами хозяйствования в бизнес-процессах.

Ключові слова: гроші, електронні гроші, бухгалтерський облік електронних грошей, електронна комерція

Ключевые слова: деньги, электронные деньги, бухгалтерский учет электронных денег, электронная коммерция

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій протягом останнього десятиліття призвів в області світової економіки до все більшого зсуву грошового потоку в сферу електронної комерції, адже традиційні платіжні системи не задовольняють повною мірою вимог електронної комерції. Це призвело до підвищення динамічності бізнес-процесів, розширення каналів збуту, підвищення рівня обслуговування клієнтів та прискорення грошових потоків за рахунок використання мережі Інтернет.

За останні кілька років, інтернет-магазини стають все більш популярними в усьому світі. Найбільш розвинена Інтернет-торгівля у Китаї (\$562,66 млрд.) та США (\$349,06 млрд.), далі із значно меншими обсягами ринку є Великобританія (\$93,89 млрд.) та Японія (\$79,33 млрд.) [13].

Створення магазинів в мережі Інтернет дає значні переваги як покупцям, так і продавцям, щороку збільшуючи кількість операцій з електронними грошима в країнах Європейського Союзу зростає, що представлено на рис. 1.

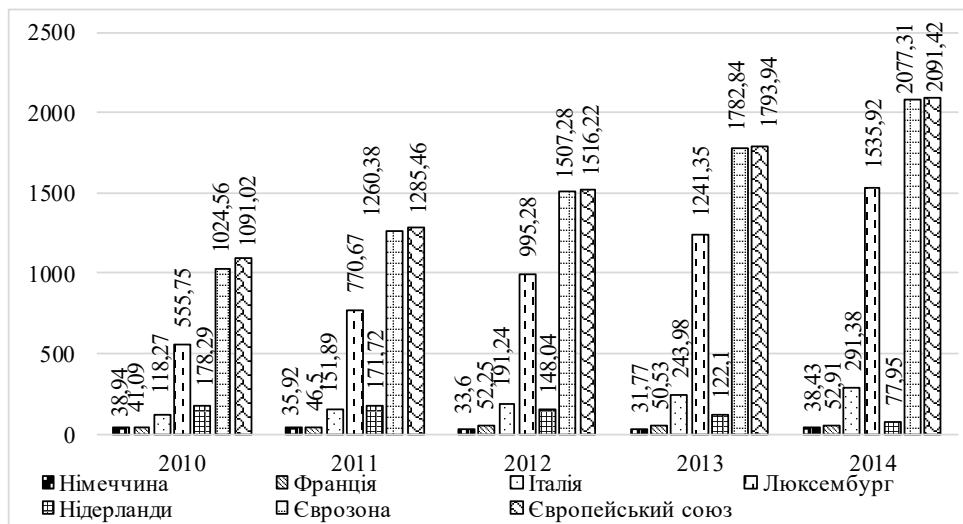

Рис. 1. Кількість операцій з купівлі електронних грошей за 2010-2014 рр. за даними сайту Statista (у мільйонах)

Джерело: систематизовано на основі [10]

Поширення розрахунків у альтернативній безготівковій формі серед суб'єктів господарювання призводить до необхідності з'ясування сутності електронних грошей, що зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемні питання облікового відображення операцій в електронними грошима розглядалися в працях таких вітчизняних вчених: А. Глибовець, Л.В. Заглинська, Б. Івасів, В. Кравчук, Д. Науменко, Т.О. Тарасова, І.О. Трубін, Г.В. Юрчук, Ю. Янюк та ін. Серед зарубіжних науковців, які присвячували свої праці питанням функціонування електронних грошей, слід відзначити Н. Дмитрик, Б. Елі, О.В. Єфреміна, Д.А. Кочергін, А. Лебедев, Л.Е. Смірнова, Б. Елі (Ely B., 1996) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У зв'язку з активним виходом вітчизняних суб'єктів господарювання на зовнішні ринки, зниження бар'єрів для щодо здійснення експортно-імпорتنих операцій з іншими країнами необхідним стало формування дієвої системи інформаційної підтримки відповідних бізнес-процесів на основі достовірної бухгалтерської інформації і дієвого контролю наявності та руху електронних грошей, яка формується з урахуванням їх нормативно-правового статусу для правильної ідентифікації операцій в бухгалтерському обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність розмежування таких категорій, як "гроші", "електронні гроші" та

"безготівковий переказ грошей".

Метою дослідження є виділення підходів до трактування поняття "електронні гроші" та визначення місця електронних грошей як об'єкта бухгалтерського обліку в його системі.

Викладення основного матеріалу дослідження. За для визначення різниці між досліджуваними поняттями, розглянемо їх сутність наведену в економічній довідковій літературі. У словниках [9] гроші трактують "як металеві і паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу або як капітал чи статок".

Як бачимо, в економічній довідковій літературі сутність грошей вбачається у виконанні ними функцій міри вартості чи засобу платежу. Проте, поняття "електронні гроші" в достатній мірі не розглядається в тлумачних та енциклопедичних словниках, що пов'язуємо з відносною новизною у вітчизняній економічній літературі даного терміну.

На даний час у зв'язку із розвитком глобальної мережі Інтернет відбувається стрімке зростання популярності, доступності та зручності використання електронних грошей у операціях, які здійснюються за допомогою інтернет-технологій. Саме застосування інтернет-технологій в бізнес-процесах компаній призводить до підвищення їх прибутковості шляхом прискорення кругообороту капіталу підприємства. Тому такий новий об'єкт як "електронні гроші" потребує більше детального дослідження.

Відповідно нова Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності інститутами електронних грошей та пруденційний нагляд за їх діяльністю, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС [18], яка прийнята 16 вересня 2009 року визначає, що поняття електронних грошей має бути настільки широким, аби в майбутньому могло б включити в себе нові технологічні нововведення в цій сфері та не зупинятися на вже існуючих видах.

В Україні сутність поняття “електронні гроші” регламентується Положенням про електронні гроші в Україні, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 [8]. Так, під електронними грошима розуміють одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов’язанням емітента.

Однак, у вересні 2012 року Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” № 5284-17 від 18.09.2012 р. було дещо уточнено поняття “електронні гроші” тобто сформульовано як “одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов’язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі” [2].

Законодавством України не визначено термін “засіб платежу”. Стосовно терміну “платіжний засіб” слід зазначити, що вказане поняття міститься у статті 192 Цивільного кодексу України [15], статті 35 Закону України “Про Національний банк України” [3] та статті 3 Закону України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” [4] згідно з якими гривня як грошова одиниця України (гривня) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території. А емітентом гривні може виступати лише Національний банк України.

Листом Національного банку України № 25-112/6750 від 07.06.2013 р. підтверджено, що “електронні гроші не можуть бути прирівняні до статусу грошової одиниці України, оскільки випускаються банками і мають обмеження у

розповсюдженні і здійсненні операцій за ними серед обмеженого кола осіб” [7].

Таким чином, нерегульованість українського законодавства призводить до виникнення подвійності трактування поняття “електронні гроші”. Адже з одного боку, вони є засобом платежу, які не можуть бути прирівняні до статусу національної грошової одиниці – гривні, а з іншого боку – вони є зобов’язанням емітента, яке виконується в готівковій чи безготівковій формі.

Однак, не зважаючи на невизначеність законодавства, серед науковців продовжують точитися дискусії щодо визначення поняття “електронні гроші” та перспектив їх розвитку в Україні. Так, як зазначає Кочергін А.Д. зазначає, що “термін електронні гроші або цифрові гроші означає різні платіжні механізми, що створені для того, щоб споживачі мали змогу здійснювати поточні платежі в електронній формі” [6].

Б. Елі [19, с. 48] не відрізняє електронні гроші від інших видів грошей. Тарасова Т.О. [11], Трубін І.О. [14] та Івасів Б. [5, с. 159] навпаки вважають електронні гроші безстроковими грошовими зобов’язаннями на пред’явника. Трубін І.О. [14] та Івасів Б. [5, с. 159] також додають, що вони є платіжним інструментом.

Аналізуючи сутність електронних грошей О.В. Єфремкіна [1] та І.О. Трубін [14] вважають, що електронні гроші відображають інформацію про кількісне вираження вартості грошового еквівалента.

Юров А.В. [17] порівняв готівкові та електронні гроші з точки зору зручності, легкості використання, простоти використання грошей, анонімності, швидкості розрахунків, безпеки, економічності та можливості контролю держави за емісією та обігом. Відповідно до цих критеріїв електронним грошам надається перевага у зв’язку із зручністю їх використання та відносною безпекою платіжних операцій.

З юридичної точки зору аналіз сутності електронних грошей здійснила, у своїй статті, С. Шимон [11]. Вона вважає, що електронні гроші є “приватними грошима”, тобто емітуються банком за особистим зверненням користувача та забезпечуються реальними грошима.

Тарасова Т.О. [16] та Трубін І.О. [14] також зазначають, що електронні гроші повинні забезпечуватися звичайними коштами в момент пред’явлення зобов’язання його емітенту.

Скоробогатова В.В. розглядаючи монетарні активи, віднесла термін “електронні кошти”

до поняття “грошові кошти”, які в свою чергу відносяться до категорії “грошові активи”.

Запропоновані підходи до визначення поняття “електронні гроші” дають змогу більш детально зрозуміти їх сутність на основі врахування особливостей потрійної природи електронних грошей. Визначення спільних та відмінних ознак термінів “гроші”, “електронні гроші” та “безготівковий переказ грошей” надало змогу встановити неправомірність ототожнення

зазначених термінів.

Вивчення існуючих дефініцій електронних грошей в економічній літературі, а також підходів до визначення їх характерних рис, дозволило обґрунтувати складові даного поняття (юридичну, технічну та економічну) (рис. 3).

Це сприяє позиціонуванню електронних грошей у складі об’єктів бухгалтерського обліку та контролю та ідентифікації їх економіко-правових властивостей.

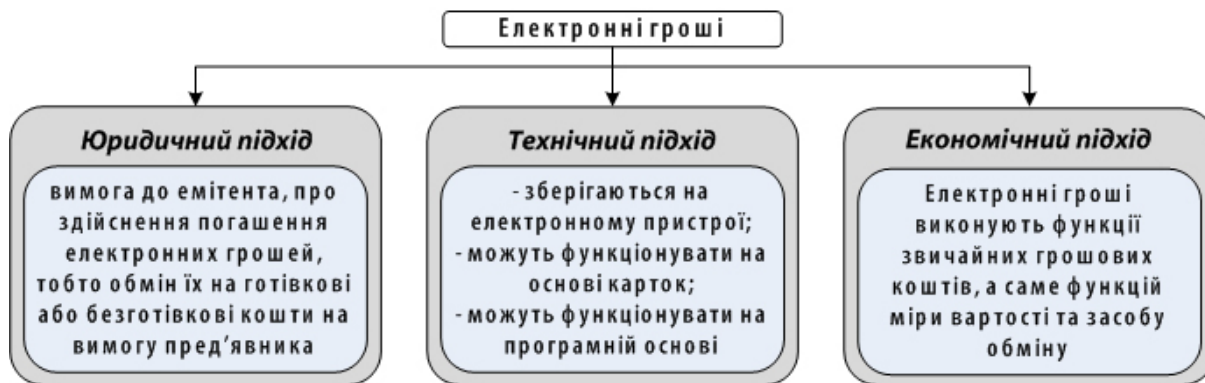

Рис. 3. Економіко-правова природа електронних грошей

Джерело: Власна розробка автора

Отже, під електронними грошима для цілей удосконалення організації і методики їх бухгалтерського обліку і контролю слід розуміти грошову вартість, що представлена у формі вимоги до емітента, про здійснення погашення електронних грошей, які зберігаються на електронному пристрої (або може функціонувати на програмній основі чи на основі карток), та випускаються у разі забезпечення їх національною чи іноземною валютою з метою здійснення платіжних операцій в електронних платіжних системах.

Висновки. Детальний аналіз підходів до визначення сутності понять “гроші”, “електронні гроші” та “безготівковий переказ коштів” дозволив встановити неможливість їх ототожнення. Виходячи з результатів дослідження теоретично обґрунтовано, що поняття “гроші” є більш ширшим порівняно з поняттями “електронні гроші”. З метою узгодження понятійного апарату та покращення практики здійснення розрахунків електронними грошима запропоновано поняття “електронні гроші” розглядати з економічної, технічної та юридичної точок зору. Юридичний підхід дозволяє трактувати поняття “електронні гроші” як вимогу до емітента, про здійснення

погашення електронних грошей, тобто обмін їх на готівкові або безготівкові кошти на вимогу пред'явника. Технічна сторона поняття “електронні гроші” полягає у тому, що інформація про них зберігається на електронному пристрої, вони можуть функціонувати на основі карток та програмній основі. Якщо розглядати “електронні гроші” з економічної точки зору, то вони виконують функції звичайних грошових коштів, а саме функцій міри вартості та засобу обміну.

Однак, для потреб бухгалтерського обліку електронні гроші слід визнавати активами підприємства, які зберігаються на електронному пристрої (або можуть функціонувати на програмній основі чи на основі карток), та випускаються банком під забезпечення їх національною валютою з метою здійснення платіжних операцій в електронних платіжних системах. У зв'язку з чим, аби віднести електронні гроші до активів, необхідним є виконання наступних умов:

- можливість достовірної оцінки електронних грошей, як об'єкта бухгалтерського обліку;
- можливість контролю над електронними грошима з метою отримання економічних вигід від їх використання.

Список використаних джерел:

1. Ефремкина О.В. Электронные деньги в ЕС: правовой аспект / О.В. Ефремкина // Глобалистика: Энциклопедия. – М. 2003. – С. 325-326
2. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” № 5284-17 від 18.09.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>
3. Закон України “Про Національний банк України”. Затверджений Верховною Радою України від 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
4. Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” Затверджений Верховною Радою України від 05.04.2001 р. № 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
5. Івасів Б. Історія виникнення та перспективи розвитку електронних грошей / Б. Івасів // Світ фінансів. – 2008. – № 2 (15). – С. 157-160
6. Кочергин Д.А. Электронные деньги: анализ с позиций современных денежных теорий / Д.А. Кочергин // Вестн. С.-Петербур. ун-та. Сер. 5, Экономика. – 2000. – Вып. 4.– С. 83-92
7. Лист Національного банку України “Щодо визначення окремих понять” від 07.06.2013 № 25-112/6750 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v6750500-13>
8. Положення про електронні гроші в Україні. Затверджене постановою правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>
9. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/ghroshi>
10. Статистика по кількості операцій з купівлі електронних грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/search?q=e-money>
11. Тарасова Т.О. Механізм розрахунків електронною готівкою / Т.О. Тарасова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2008. – №3. – С.52-58
12. Тлумачний словник онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language.br.com.ua/%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96/>.
13. Топ-10 рынков электронной коммерции. 27.04.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-commerce.com.ua>
14. Трубін І.О. Особливості визначення поняття „електронні гроші” / І.О. Трубін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/trubin/Ponatta_el_grow_Trubin.pdf
15. Цивільний кодекс України. Затверджений Верховною Радою України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
16. Шимон С. Електронні гроші: форма грошей чи майнові права вимоги? / С. Шимон // Юридична Україна. – 2015. – № 9. – С. 36-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2015_9_7.
17. Юров А.В. Наличные деньги и электронные средства платежа: оценка перспектив [Електронний ресурс] / А.В. Юров // ДЕНЬГИ И КРЕДИТ. – 2007. – № 7. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/Yurov.pdf>
18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywę 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 200/46/WE // Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 10.10.2009 r. [Źródło elektroniczne]. – Reżym dostępu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:267:0007:0017:pl:PDF>.
19. Ely B. Electronic money and monetary policy: separating fact from fiction / B. Ely // The Cato Institute's 14 Annual Monetary Conference on «The Future of Money in the Information Age». – Washington D.C. – 1996. – 23 May.

JEL CLASSIFICATION: M 41, E 40, E 42

THE ESSENCE OF E-MONEY AS AN ACCOUNTING OBJECT

Anna P. SEMENETS

postgraduate student

Zhytomyr State Technological University

Summary. The approaches to the interpretation of the essence of electronic money as well as the peculiarities of its functioning and accounting reflection in Ukraine have been considered. The basic differences and similarities between the concepts of «money», «electronic money» and «cashless transfer of money» have been singled out. Based on the results of the study it is theoretically grounded that the concept of «money» is broader compared with the concepts of «electronic money». The impossibility of their identification has been underlined. It has been determined that the concept of «electronic money»

should be considered from the economic point of view as well as from the legal and technical one. Based on the systematization of publications on the issues of functioning of electronic money, main problems of theoretical and practical nature arising in accounting and business control while reflecting transactions with the availability and movement of electronic money have been found out, which in future will contribute to the development of an integrated accounting and information support of functioning of electronic money in Ukraine and its usage by business entities in business processes.

Key words: *money, e-money, accounting for e-money, e-commerce.*

The purpose of the article is to consider approaches towards the interpretation of the essence of electronic money, peculiarities of their functioning and accounting reflection in Ukraine.

Research Methodology. The objectives set in the article have been solved due to general scientific and special research methods, as well as analysis and synthesis, systematization and generalization.

Results. The main similarities and differences of «money», «electronic cash» and «cashless transfer of money» concepts have been defined. Based on the research results it has been theoretically proved that the concept of «money» is a broader one compared with «electronic money» concept. The impossibility of the concepts similarity has been emphasized. It has been determined that the concept of «electronic money» is to be considered not only from the economic, but also from the legal and technical

points of view. Based on the systematization of publications on the electronic money functioning, the major theoretical and practical issues have been identified in relation to accounting and business control over transactions connected with availability and movement of electronic money, which will contribute to the development of an integrated accounting and information support of electronic money functioning in Ukraine and its use by business entities in business processes.

Practical significance of research results. The impossibility of «money», «electronic cash» and «cashless transfer of money» concepts' similarity has been grounded in the article. The place of electronic money in accounting system has been defined for ensuring accurate and complete reflection of electronic money in accounting.

References:

1. Efremkina O.V. (2003) Electronic Money in EU: legal aspect [Elektronnye den'gi v ES: pravovoy aspekt], Globalistika: Jenciklopedija. M.,S. 325–326c
2. Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine regarding the functioning of payment systems and the development of cashless payments» number 5284-17 of 18.09.2012 [Zakon Ukraïny "Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukraïny shhodo funkcionuvannja platizhnyh system ta

rozvytku bezgotivkovykh rozrahunkiv" № 5284-17 vid 18.09.2012] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>.

3. The Law of Ukraine «On the National Bank of Ukraine.» Approved by the Verkhovna Rada of Ukraine of 20.05.1999 p. Number 679-XIV [Zakon Ukraïny "Pro Nacional'nyj bank Ukraïny". Zatverdzhenyj Verhovnoju Radoju Ukraïny vid 20.05.1999 r. № 679-XIV] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

4. Law of Ukraine «On Payment Systems and money transfer in Ukraine» approved by the Verkhovna Rada of Ukraine of 05.04.2001 p. Number 2346-III [Zakon Ukraї'ny "Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraї'ni" Zatverdzhenyj Verhovnoju Radoju Ukraї'ny vid 05.04.2001 r. № 2346-III] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.

5. Ivasiv, B. (2008) History of and prospects for development of electronic money [Istorija vynyknennja ta perspektyvy rozvytku elektronnyh groshej], Svit finansiv. № 2 (15). S. 157-160.

6. Kochergin, D.A. (2000) Electronic money: an analysis from the standpoint of modern monetary theories [Jelektronnye den'gi: analiz s pozicij sovremennyh denezhnyh teorij], Vestn. S.-Peterb. un-ta. Ser. 5, Jekonomika, Vyp. 4., S. 83-92.

7. Letter to the National Bank of Ukraine «On the definition of certain concepts» of 07.06.2013 № 25-112 / 6750 [Lyst Natsionalnoho banku Ukrainy "Shchodo vyznachennia okremykh poniat" vid 07.06.2013 № 25-112/6750] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v6750500-13>

8. Regulation of electronic money in Ukraine. Approved by the National Bank of Ukraine of 04.11.2010 p. №481 [Polozhennja pro elektronni groshi v Ukraї'ni. Zatverdzhene postanovoju pravlinnja Nacional'nogo banku Ukraї'ny vid 04.11.2010 r. № 481] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>

9. Dictionary Ukrainian. Academic Dictionary (1970-1980) [Slovyk ukraї'ns'koi' movy. Akademichnyj tлумachnyj slovyk (1970-1980)] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua/s/ghroshi>.

10. Total number of e-money purchase transactions [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.statista.com/search/?q=e-money>

11. Tarasova, T.O. (2008) The mechanism of electronic cash payments [Mehanizm rozrahunkiv elektronnoju gotivkoju], Visnyk Donec'kogo nacional'nogo universytetu ekonomiky i torgivli imeni Myhajla Tugan-Baranovs'kogo, №3, S.52-58.

12. Explanatory Dictionary online [Tлумachnyj slovyk onlajn] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym

dostupu: <http://language.br.com.ua/%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96/>.

13. Top 10 markets of e-commerce 27.04.2016 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://e-commerce.com.ua>

14. Trubin, I.O. Features of the definition of «electronic money» [Osoblyvosti vyznachennja ponjattja „elektronni groshi”] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/trubin/Ponatta_el_grow_Trubin.pdf.

15. The Civil Code of Ukraine. Approved by the Verkhovna Rada of Ukraine of 16.01.2003. Number 435-IV [Cyvil'nyj kodeks Ukraї'ny. Zatverdzhenyj Verhovnoju Radoju Ukraї'ny vid 16.01.2003 r. № 435-IV] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

16. Shymon S. Electronic money: the form of money or property rights requirements? [Elektronni hroshi: forma hroshei chy mainovi prava vymohy? / S. Shymon] // Yurydychna Ukraina. - 2015. - № 9. - S. 36-41. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2015_9_7.

17. Jurov, A.V. Cash and electronic means of payment: assessment of the prospects [Nalichnye den'gi i jelektronnye sredstva platezha: ocenka perspektiv] [Elektronnyj resurs] / A.V. Yurov // DENHY Y KREDYT. – 2007. – № 7. – Rezhym dostupu: <http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/Yurov.pdf>

18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 200/46/WE // Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 10.10.2009 r. [Źródło elektroniczne]. – Reżym dostępu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:267:0007:0017:pl:PDF>.

19. Ely, B. (1996) Electronic money and monetary policy: separating fact from fiction [Elektronni groshi i groshovo-kredytna polityka: vidokremljujuchy fakty vid vygadky], The Cato Institute's 14 Annual Monetary Conference on «The Future of Money in the Information Age». Washington D.C., 23 May.

УДК 368:614

АНАЛІЗ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

ШУПА Леся Зіновіївна

аспірантка кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: ariel1@ukr.net

Анотація. У статті охарактеризовано основні проблеми розвитку галузі охорони здоров'я. Запропоновано альтернативу бюджетному фінансуванню охорони здоров'я. Розглянуто динаміку загальних витрат на охорони здоров'я в Україні. Систематизовано основні джерела фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я. Проаналізовано динаміку видатків Зведеного бюджету, зокрема Державного та місцевих бюджетів. Проведено порівняльний аналіз з окремими країнами Європейського союзу по загальних витратах на охорону здоров'я. Підведено підсумки по цій тематиці.

Аннотация. В статье охарактеризованы основные проблемы развития области здравоохранения. Предложено альтернативу бюджетному финансированию здравоохранения. Рассмотрена динамика общих расходов на здравоохранения в Украине. Систематизированы основные источники финансирования отечественной системы здравоохранения. Проанализирована динамика расходов Сводного бюджета, в том числе государственного и местных бюджетов. Проведен сравнительный анализ с отдельными странами Европейского союза по общим расходам на здравоохранение. Подведены итоги по этой тематике.

Ключові слова: фінансування охорони здоров'я, бюджетне фінансування, джерела фінансування, галузь охорони здоров'я, медичне страхування.

Ключевые слова: финансирование здравоохранения, бюджетное финансирование, источники финансирования, здравоохранение, медицинское страхование.

Постановка проблеми. Ринкові перетворення в Україні потребують якісних змін у системі охорони здоров'я, обмежене бюджетне фінансування якої в умовах впливу кризи негативно вплинуло на розвиток її інфраструктури, рівень та якість надання медичних послуг. Реальною альтернативою бюджетному фінансуванню є запровадження страхової медицини, здатної забезпечити нові джерела надходження коштів до галузі охорони здоров'я і, таким чином, створити передумови для якісного медичного обслуговування [1, 71-77].

Мета статті. Набуває актуальності дослідження сучасних тенденцій фінансування охорони здоров'я в Україні, виявлення проблемних аспектів розвитку ринку добровільного медичного страхування та вивчення нових економічних реалій для запровадження обов'язкового медичного страхування.

Виклад основного матеріалу. Спершу

зупинимося детальніше на проблемах розвитку галузі охорони здоров'я в Україні. Першою, найгострішою проблемою національної системи охорони здоров'я є недостатнє її фінансування та низька ефективність використання виділених коштів держави, що пов'язано з негативним впливом економічної та політичної кризи, неузгодженістю між обсягами гарантованої державою безоплатної медичної допомоги та бюджетних коштів, виділених для її надання, низьким рівнем доходів населення та зростанням ризиків втрати життя і здоров'я, неефективним розвитком добровільного медичного страхування. [2]

Так, якщо розглянути динаміку загальних витрат на охорону здоров'я, то можна відзначити зростання їх обсягу впродовж 2008-2014 років від 63072,7 млн. грн. до 117754,6 млн. грн. (на 186,7%), при цьому нерівномірною динамікою, за якої темпи зростання зменшуються за 2010-2014 роки (від 113,2% в 2010 році до 101,7% в 2014 році) (табл. 1).

Таблиця 1

*Динаміка загальних витрат на охорону здоров'я
в Україні впродовж 2008-2014 років [3]*

Показники	Роки							Темпи приросту 2014/2008, %
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Загальні витрати на охорону здоров'я, млн. грн.	63072,7	71410,8	84744,8	95713,7	108974,1	115757,0	117754,6	186,7
Частка загальних витрат на охорону здоров'я у ВВП, %	6,65	7,82	7,56	7,09	7,47	7,60	7,42	111,6
Загальні витрати на охорону здоров'я на душу населення, млн. грн.	1368,2	1552,4	1850,3	2099,0	2391,7	2548,2	2743,0	200,5

В 2008-2014 роках зростає частка загальних витрат на охорону здоров'я у ВВП від 6,65% в 2008 році до 7,42% в 2014 році (на 111,6%). Однак негативною тенденцією є зниження частки цих витрат у ВВП за останній рік від 7,60% до 7,42%. Міжнародний досвід визначає оптимальний рівень витрат на охорону здоров'я в розмірі 8-10% ВВП, що свідчить про недофінансування національної галузі. Крім того, обсяг ВВП у високо розвинутих країнах значно більший, відтак незначна його частка буде в багато разів перевищувати обсяги фінансування охорони здоров'я в нашій країні.

Отже, наявні обсяги фінансування охорони здоров'я не спроможні задовольнити інтереси громадян в отриманні належного рівня медичної допомоги, що пояснюється впливом кризових явищ в національній економіці, зростанням рівня інфляції, подорожчанням медикаментів.

Більшість домогосподарств вважає, що основною причиною, яка призвела до недоступності придбання ліків (більше 90%), медичної допомоги (більше 94%) та медичного приладдя (близько 70%), є їх висока вартість. У 2014 році частка домогосподарств, члени яких потребували придбання ліків, медичне обладнання, але з причини їх високої вартості не змогли купити, становить 87,5% та 11,9%, що перевищує значення цього показника у 2008 році в 1,56 і 1,27 разів. [4,67-70]

Фінансова доступність медичної допомоги, придбання ліків та медичного приладдя залежить від фінансової спроможності, з одного боку, держави, з іншого – членів домогосподарств оплатити медичні послуги. Відтак, основними джерелами фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я є:

- державні (суспільні) кошти, які охоплюють бюджетні кошти, фонди соціального страхування, кошти державних фірм;
- приватні кошти – кошти домашніх господарств, комерційних і некомерційних організацій;
- кошти іншого світу – кошти міжнародних донорських організацій, спрямованих у систему охорони здоров'я України. [5, с. 27-33]

Проте, скорочення бюджетних ресурсів як основного джерела фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я, про що задекларовано у Конституції України, призводить до зниження рівня фінансової доступності медичної допомоги та якості надання невідкладної медицини, порушується право людини на безоплатність отримання медичних послуг, зокрема для найуразливіших, малозабезпечених верств населення. Проаналізувавши динаміку видатків Зведеного бюджету, зокрема видатків Державного та місцевих бюджетів на охорону здоров'я, у 2008-2014 році, доцільно констатувати певні закономірності (табл. 2.).

Таблиця 2

Динаміка видатків Державного бюджету та місцевих бюджетів України на охорону здоров'я [6]

млн. грн.

Показники	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг видатків Зведеного бюджету, в тому числі:	33559,9	36564,9	44745,4	48961,6	58453,9	61568,8	57150,1
- обсяг видатків Державного бюджету	7365,5	7535,0	8759,0	10223,9	11358,5	12879,4	10580,8
частка видатків Державного бюджету у видатках Зведеного бюджету, %	21,9	20,6	19,6	20,9	19,4	20,9	18,5
- обсяг видатків місцевих бюджетів	26194,4	29029,9	35986,4	38737,7	47095,4	48689,4	46569,3
частка видатків місцевих бюджетів у видатках Зведеного бюджету, %	78,1	79,4	80,4	79,1	80,6	79,1	81,5

За результатами аналізу в табл. 2. видно, що обсяг видатків Зведеного бюджету України на охорону здоров'я зростає за 2008-2013 роки від 33559,9 млн. грн. до 61568,8 млн. грн. (на 183,5%), однак знижується до 57150,1 млн. грн. (на 7,2%) в 2014 році. Причиною такої динаміки є зменшення обсягів видатків Державного бюджету та місцевих бюджетів на фінансування галузі охорони здоров'я в 2014 році порівняно з 2013 роком на 17,8% і 4,4%. При цьому частка видатків місцевих бюджетів значно перевищує частку видатків Державного бюджету в джерелах фінансування охорони здоров'я впродовж 2008-2014 років та є найвищою в 2014 році – 81,5%, що зумовлено нижчими темпами падіння обсягів видатків місцевих бюджетів. Це пов'язано із запровадженням у Бюджетному кодексі порядком розподілу видатків на охорону здоров'я між ланками бюджетної системи.

Структура видатків Зведеного бюджету на охорону здоров'я за економічною класифікацією впродовж 2008-2014 років характеризується динамікою, відповідно до якої більше 90% займають поточні видатки, з яких близько 50%

спрямовуються на оплату праці працівників бюджетних установ. Водночас, капітальні видатки на охорону здоров'я знижуються та займають менше 10 % бюджетних інвестицій. Зазначене вище свідчить про те, що коштів бюджетного фінансування галузі охорони здоров'я достатньо лише для поточних видатків, при цьому їх практично не залишається для капітального розвитку, зокрема оновлення або придбання нового медичного обладнання, сучасних предметів медицини довгострокового користування.[7]

Порівнюючи загальні витрати на охорону здоров'я за окремими країнами Євросоюзу, зазначимо, що у більшості країн переважна їх частка припадає на суспільні витрати. Разом з тим, частка приватних витрат у джерелах фінансування охорони здоров'я в Україні (48,1%) є вищою порівняно з іншими країнами, зокрема: Румунією (в 2014 році частка приватних витрат сягає 20,3%) Польщею (30,4%), Словаччиною (30%), Чехією (36,4%), Німеччиною (23,2%) тощо [3]. Така тенденція в Україні характерна зменшенням частки державних коштів у

фінансуванні охорони здоров'я, що є негативною для її громадян з низьким рівнем доходів та життя. Натомість, незважаючи на добробут громадян розвинутих Європейських країн, які можуть собі дозволити профінансувати потреби в отриманні належної медичної допомоги за рахунок власних коштів, частка суспільних витрат на розвиток охорони здоров'я є вищим.

Зазначимо, що в національній системі охорони здоров'я впродовж 2008-2013 років розподіл суспільних та приватних коштів за функціями відбувся із незначними коливаннями, однак із зміною тенденцій у структурі витрат в 2014 році. Так, якщо у 2008-2013 роках переважали витрати на стаціонарне і реабілітаційне лікування (більше 30%), то в 2014 році – ці витрати зменшуються до 28,6%, а витрати на медичні товари, виділені для амбулаторних хворих, зростають до 33,9%. Це пояснюється збільшенням вартості фармацевтичних товарів, медикаментів, медичного приладдя, зокрема, закордонного виробника, оскільки ціна на них залежить від зміни обмінного курсу валюти, ціни доставки тощо.[8, 144-149]

Зробимо висновки, що більшість функцій охорони здоров'я фінансується за рахунок державних коштів. При цьому доцільно зазначити, що витрати на стаціонарне лікування, профілактику і громадське здоров'я, управління охороною здоров'я здійснюються державою, тоді як домогосподарства витрачають кошти на допоміжні медичні послуги, медичні товари і послуги.

За 2008-2014 роки зростає частка суспільного фінансування стаціонарного лікування від 90,5% до 93,6%, що є позитивною тенденцією для бюджетної моделі фінансування охорони здоров'я, однак якщо в 2010 році вона збільшилася до 95,5%, то в 2014 році – зменшилася на 1,9%. Водночас зростають витрати домогосподарств на стаціонарне лікування – від 5,7% в 2008 році до 6,4% в 2014 році.[9]

Аналогічна динаміка характерна для фінансування профілактики і громадського

здоров'я (різке зниження частки державних коштів у фінансуванні цієї функції охорони здоров'я від 97,9% в 2011 році до 92,6% в 2014 році). Разом з цим зростає частка коштів донорів як джерела фінансового забезпечення (від 2,1% в 2011 році до 7,4% в 2014 році).

В 2008-2014 роках управління охороною здоров'я фінансується за рахунок державних коштів, частка яких у 2014 році досягла 99,9%. Мізерну частку в джерелах фінансування займають кошти донорів (0,1%-1,3%).[10, 83-89]

Зазначимо, що ця функція охорони здоров'я передбачає, окрім управління охороною здоров'я, медичне страхування. Зауважимо, що обов'язкове медичне страхування не запроваджене в Україні, добровільна форма його організації займає мізерну частку, а фінансування управління охороною здоров'я здійснюється за рахунок державних коштів.

Висновки. Підводячи підсумки, зауважимо, що функціонування ринку медичного страхування в контексті впливу фінансової й політичної кризи характеризується негативними явищами і процесами, що пов'язані з низьким рівнем платоспроможності і добробуту населення, незначними фінансовим потенціалом та надійністю страховиків, неналежною законодавчою базою і відсутністю податкових стимулів для розвитку медичного страхування, низькою якістю страхових послуг та неефективною андеррайтинговою політикою. Це, в свою чергу, призводить до зниження якості медичної допомоги, зростання соціальної напруженості в суспільстві та виникнення соціальних конфліктів.

Відтак подальшого дослідження потребують сучасні реалії ринку добровільного медичного страхування України з метою виявлення проблем його формування та окреслення шляхів їх вирішення у контексті пошуку додаткових джерел фінансування національної системи охорони здоров'я та підвищення ефективності надання медичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Стеценко В. Ю. Обов'язкове медичне страхування в Україні : адміністративно-правовий аналіз основних законопроектів / В. Ю. Стеценко // Юридична наука і практика. – 2011. – № 1. – С. 71-77.

2. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг в

Україні “Про затвердження характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування” № 565 від 09.07.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z111-10>.

3. Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України у 2014 році: Статистичний

бюлетень/ Державна служба статистики України. Київ, 2016. – 132 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Мозалев А. В. Страховое возмещение при добровольном медицинском страховании в Российской Федерации / А. В. Мозалев // Финансы. – 2012. – № 10. – С. 67-70.

5. Фурман Е. В. Организационно-экономические особенности больничных касс как страховых организаций / Е. В. Фурман // Страховое дело. – 2014, март. – С. 27-33.

6. Звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2008-2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.

7. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2014 рік / В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін. http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf. https://yandex.ua/images/search?text=%395284_

html_m1d4c531.gif&pos=2&rpt=simage&_id=1457867775153.

8. Перловська Н. В. Розвиток добровільного медичного страхування в Україні / Н. В. Перловська // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2014. – № 8 (215). – С. 144-149.

9. Ляховченко Л. Розвиток добровільного медичного страхування як позабюджетного джерела фінансування галузі охорони здоров'я в Україні / Л. Ляховченко // Вісник Національної академії державного управління: Соціальна і гуманітарна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-1-36.pdf>.

10. Полозенко Д. В. Добровільне медичне страхування та лікарняні каси – складові реформи охорони здоров'я України / Д. В. Полозенко, В. Д. Парій // Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 83-89.

JEL CLASSIFICATION: I13, I15, I18, G22, H51.

ANALYSIS OF HEALTH INSURANCE AS A SOURCE OF FUNDING HEALTH CARE IN UKRAINE

Lesya Z. SHUPA

postgraduate student

Ternopil National Economic University

Summary. The article describes the main problems of the health sector. It was suggested that an alternative budget financing of health care. It examined the dynamics of total expenditure on health in Ukraine. It systematized the main sources of funding

of the national health system. It analyzes the dynamics of the consolidated budget expenditures, including state and local budgets. It was a comparative analysis with individual EU countries in total expenditure on health care. Were summed up on this topic.

Keywords: *health financing, government funding, funding, health care, health insurance.*

The market transformations in Ukraine require qualitative changes in the health care system, which restricted government funding under the impact of the crisis had a negative impact on the development of its infrastructure, the level and quality of medical services.

Actuality of is the study of current trends of health care financing in Ukraine, identify problematic aspects of voluntary health insurance market and explore new economic realities for the introduction of mandatory health insurance.

Most acute problem of national health systems are insufficient of financing and low effectiveness use of funds allocated to the state. This is associated to the negative impact of the economic and political crisis, lack of coordination between the amount of state-guaranteed free medical care and the budget allocated for its providing, low-income and increasing risk of loss of life and health, ineffective development of voluntary health insurance.

In 2008-2014 years increasing share of total health expenditure in GDP from 6.65% in 2008 to 7.42% in 2014 (by 111.6%). However, the negative trend is to reduce the share of expenditure in GDP last year from 7.60% to 7.42%.

Thus, the available funding health care are not able to satisfy the interests of citizens in getting the proper level of care, due to the influence of the crisis in the national economy, rising inflation, rising costs of medicines.

Financial accessibility of care, purchase of medicines and medical devices depends on the financial capacity, on the one hand, the state, on the other - household members pay medical services, therefore, the main source of funding for the national health system are: state (public) funds cover

budgetary funds, social security funds, funds of public companies; private funds - funds from households, commercial and non-profit organizations; means another world - funds from international donor organizations aimed at Ukraine's health system.

Consolidated budget expenditures on healthcare by economic classification during the years 2008-2014 is characterized by dynamics, according to which over 90% are current expenditures, of which approximately 50% allocated for salaries of state employees. Meanwhile, capital expenditures on health are reduced and occupy less than 10% of budget investments. The above shows that the costs of budget financing of health need only to current expenditures, while they are left for capital development, in particular upgrade or purchase new medical equipment, modern medicine durable items. Comparing the overall cost of health care by individual EU countries, we note that in most countries, the overwhelming proportion accounted for by public spending.

Let us conclude that most of the functions of Health financed by public funds.

Summarizing, we note that the health insurance market functioning in the context of the impact of the financial and political crisis characterized by negative phenomena and processes related to low levels of solvency and welfare, minor financial capacity and reliability insurers inappropriate legal framework and the lack of tax incentives of health insurance, low quality of insurance underwriting and ineffective policies. This, in turn, leads to lower quality of care, increase social tension in society and the emergence of social conflicts.

Therefore, further studies need modern realities of the market for voluntary health insurance Ukraine

in order to identify problems of its formation and outlining ways to address them in the context of

additional sources of financing the national health system and improve the efficiency of health services.

References:

1. Stetsenko, V.Y.. (2011). Obligatory medical insurance in Ukraine: the administrative and legal analysis of the basic laws. Legal science and practice. №1.
2. The State Commission for Regulation of Financial Services in Ukraine. (2010). On Approval of specifications and classifications types of voluntary insurance № 565 Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z111-10>
3. State Statistics Service of Ukraine. (2016). National Health Accounts (NHA) Ukraine in 2014: statistical bulletin. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Mozalev, A.V.. (2012). Insurance vozmeschenye at voluntarily of medical insurance in the Russian Federation. Finance. № 10. - P. 67-70.
5. Furman, E.V..(2014). Organizational and Economic Features bolnychnykh Cass As of insurance organizations. Insurance case. March. - P. 27-33.
6. State and local budgets Ukraine. (2008-2014). Reports on the State and local budgets of Ukraine for 2008-2014 years. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua>.
7. Zubenko, V.V., Samchynska, I.V., Rudyk, A.Y., and others.. (2014). Budget Monitoring: Analysis of Budget Execution 2014. Retrieved from http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf.https://yandex.ua/images/search?text=%395284_html_m1d4c531.gif&pos=2&rpt=simage&_id=1457867775153
8. Perlovska, N.V..(2014). Development of voluntary medical insurance in Ukraine. Journal of East Ukrainian National University named after Vladimir Dal. № 8 (215). - P. 144-149.
9. Lyahovchenko L. (2010). Development of voluntary health insurance as an extra-budgetary sources of financing health care in Ukraine. Bulletin of the National Academy of Public Administration: Social and humanitarian policy. Retrieved from <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-1-36.pdf>
10. Polozenko, D.V.. (2012). Voluntary medical insurance and health insurance - the components of health care reform Ukraine. Finance of Ukraine. № 3. - P. 83-89.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

До публікації приймаються не опубліковані раніше статті з теоретичних і практичних проблем функціонування і розвитку економіки та фінансової системи, які відповідають сучасному рівню економічної науки та мають наукову і практичну цінність. Також приймаються статті, які висвітлюють філософські, психологічні та педагогічні проблеми фінансової сфери.

Вимоги до статей:

1. Обсяг рукопису статті має бути приблизно 7–14 сторінок, текстовий редактор Microsoft Word, формат сторінки А4, орієнтація – книжкова, поля: ліве – 3 см, верхнє і нижнє поле – 1,5 см, праве – 1 см; гарнітура – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5.

2. Структура статті:

- **індекс УДК** – на першій сторінці зліва вгорі;
- **назва статті** – посередині великими літерами;
- **прізвище ім'я, по-батькові автора (авторів)** – ліворуч;
- **посада, місце роботи автора (авторів)** – нижче, ліворуч;
- **e-mail** для спілкування з автором;
- **код JEL Classification** – від 1 до 5 в одному рядку, через кому;
- **ключові слова та анотація** – українською, російською та англійською мовами;
- **основний текст статті**, який відповідно до вимог Постанови Президії ВАК України від 15.01.03

№ 7-05/1, повинен містити такі необхідні елементи (зі структуризацією по тексту):

- постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями;

- аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;

- виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;

- формування цілей статті;

- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

- висновки з даного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі.

• **список літератури** – подається після тексту статті під заголовком **«Список використаних джерел»** та має містити не менше 10 джерел, на кожне з яких повинно бути посилання в тексті. Список літератури наводиться у порядку посилань та оформлюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

• **список літератури** – подається під заголовком **«References»** де розміщують ті самі джерела, що й у списку літератури, але перекладені англійською мовою, оформлені за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (стандарт АРА) (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>). Кириличні назви бібліографічного опису наукових праць необхідно транслітерувати латинськими літерами (відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею»). Транслітеровані назви праць зазначаються у квадратних дужках після наведення джерел англійською мовою

3. Посилання на джерела використаних матеріалів у тексті подають у квадратних дужках – [2, с. 34], де перше число відповідає порядковому номеру у списку використаних джерел, друге – номеру сторінки.

4. Графічний матеріал слід виконувати в доступних для подальшого редагування програмах: таблиці – у редакторі Microsoft Word; діаграми – у редакторі Microsoft Excel або Microsoft Graph; рисунки – у вигляді організаційних діаграм за допомогою панелі малювання редактора Microsoft Word; математичні формули – у редакторі формул Microsoft Equation (3.0).

5. Кількість графічного матеріалу має бути мінімальною. Графіки і схеми не слід перевантажувати текстовими написами. Ілюстративні матеріали повинні бути якісними. Не допускається використання у тексті сканованих рисунків чи формул.

6. У кінці статті слід вказати: «Подана стаття раніше не публікувалася та в інші видання не надсилалась. Передано до розміщення в електронному науковому фаховому виданні – Міжнародному науково-практичному журналі «Фінансовий простір»»

7. Стаття, подана без дотримання зазначених вимог, опублікуванню не підлягає.

Подані матеріали підлягають внутрішньому і зовнішньому рецензуванню. Після рецензування редколегія журналу інформує автора про можливість опублікування статті у черговому випуску журналу. У разі негативної рецензії чи наявності суттєвих зауважень статтю може бути відхилено чи повернуто автору (авторам) на доопрацювання.

Редакційна колегія журналу залишає за собою право вносити редакційні та стилістичні правки без узгоджень з автором. Відповідальність за достовірність інформації, фактів та інших відомостей, посилань на нормативні акти, цитати, власні імена, а також правильність перекладу несуть автори публікацій.

За публікацію статей авторам не виплачується авторський гонорар.

До статті також додають:

1. Авторська довідка, де наводяться прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів), науковий ступінь, вчене звання, посада, установа (трьома мовами – українською, російською, англійською). Також необхідно вказати поштову адресу із зазначенням індексу, контактні телефони, обов'язково – e-mail. Назва файлу – за прикладом Dovidka.doc.

2. Рецензію кандидата або доктора наук відповідної спеціальності (для авторів без наукового ступеня).

3. Реферативний виклад основних ідей статті (реферат) англійською мовою **обсягом не менше 1/3 статті** (кегель 14, міжрядковий інтервал – 1,5).

При підготовці реферату слід враховувати:

- реферат має бути стислим відображенням основних положень статті, у ньому доцільно висвітлити мету, результати роботи, область застосування результатів; окреслити основні положення наукової новизни та висновки;

- інформація у рефераті повинна бути зрозумілою і цікавою, зокрема і зарубіжному науковому співтовариству, яке, не знаючи української або російської мови, могло б без звернення до повного тексту отримати найбільш повне уявлення про тематику і рівень досліджень;

Над рефератом англійською мовою пишеться прізвище та ініціали автора, його місце роботи, назва статті (великими прописними літерами).

Наголошуємо на тому, що англійський варіант не може бути зроблений шляхом застосування автоперекладача. Статті з некоректним перекладом не розглядатимуться редколегією журналу.

Реферат потрібно надіслати окремим файлом як англійською мовою, так і мовою статті.

Контактна інформація:

Статті слід надсилати на електронну адресу: fp@cibs.ubs.edu.ua

Подальше спілкування з авторами також за цією адресою.

Адреса редакції:

18028, м. Черкаси, вул. В'ячеслава Чорновола, 164

Телефон: (0472) 71-99-52

E-mail: fp@cibs.ubs.edu.ua – науковий відділ

TO THE ATTENTION OF AUTHORS!

The Editorial Board of the journal accepts for publishing original articles on the theoretical and applied problems of functioning and development of national economies, as a whole, and the financial and credit sphere, in particular, which correspond to the current level of economics and have scientific and practical value. The articles on the financial aspects of philosophy, psychology and education are also accepted.

For Article Submissions: Please follow these guidelines to ensure that the article is reviewed.

1. The size of an article should be approximately 7-14 A4 pages (297x210 mm) MS Word, Times New Roman font family, 14-point font size, portrait layout, 1.5 line height, the left margin of 3 cm., the upper and lower margins of 1,5 cm., the right margin of 1 cm.

2. The article structure:

- **UDC identifier** – first page, top left aligned,
- **article title** – centre aligned, capital letters
- **firstname, patronymic (if any) and surname of author(s)** – left aligned
- **job title, place of work of author(s)** – left aligned
- **email** for communication with the author
- **JEL Classification code** – from 1 to 5, in one row, comma separated.
- **abstract and keywords** – in Ukrainian, Russian and English
- **body of the article** according to the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine

Resolution 15.01.03 № 7-05/1 should have the following elements (structured):

- problem definition in a generic case and its relation to important scientific and applied tasks
- analysis of recent researches and publications, which initiated problem solution, and which are the starting point of author's research.
- definition of previously unsolved parts of generic problem, which is covered by the article
- formulation of the article's goals
- presentation of the research itself including the proof of scientific results obtained
- conclusions carried out based on research and the prospective of further development along the line.
- References should be given under the name of «**List of Sources**» and it should consist of at least 10 references with corresponding references in the text of the article. References should be given in accordance with APA standard (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>).

3. References must be presented in the text in square brackets – [2, p. 34], where the first number is the ordinal number of this work in the List of Sources and the second – is the page number.

4. Graphical material should be created using software, which allows further editing: tables – in Microsoft Word, diagrams – Microsoft Excel or Microsoft Graph, drawings – as organizational diagrams created with Microsoft Word, mathematical formulas – Microsoft Equation (3.0)

5. The amount of graphical data should be limited to minimum. Charts and schemes should not be overloaded with captions. Illustrations should have high quality. Scanned drawings or formulas are not allowed.

6. At the end of the article the following text should be written: «The given article has never been published or sent to other editorial. The Article is sent to be published in scientific electronic edition – International scientific and applied journal “Financial Space”»

7. The article, which is not compliant with the above rules, will not be published.

The given material is due to internal and external reviewing. Upon reviewing, the Editorial Board informs the author about the possibility to be published in the upcoming edition of the journal. In case of failure to comply with editorial standards or significant remarks the article can be declined or given to its author(s) for improvement.

The Editorial Board of the journal reserves the right to make stylistic corrections without author's approval. Liability for facts, references, regulations, quotations, personal names and translation falls on the author(s) of the publication.

The author(s) of the publication are not due to any form of commission for the publication of the article.

The article should be also supported with:

1. Author's application, which should include full name of the author(s) academic title, scientific degree, job title, place of work (in three languages – Ukrainian, Russian and English). Additionally the author should indicate postal address, zip code, contact phone number, email – mandatory. Filename should follow the given example – Dovidka.doc.

2. Authors who do not have a scientific degree should attach a review from PhD or doctor of science with corresponding specialty.

Contact information:

Articles should be sent via email: fp@cibs.ubs.edu.ua

Further communication with the authors via same email.

Editorial address:

164, V. Chornovol st., Cherkassy, 18028, Ukraine

Phone: (0472) 71-99-52

Email: fp@cibs.ubs.edu.ua – science department